

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Akdeniz Dünyası Araştırmaları Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

AKDENİZ'DE CEZAYİR KORSANLIĞI (1770-1830)

Seyfullah ASLAN
2501090344

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. İdris BOSTAN

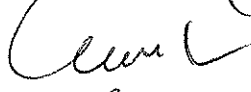
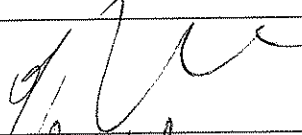
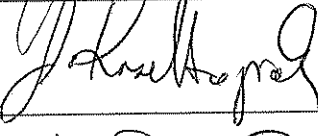

İstanbul 2012

Y Ü K S E K L İ S A N S

TEZ ONAYI

Adı ve Soyadı :SEYFULLAH ASLAN Numarası :2501090344
Anabilim/Bilim Dalı :AKDENİZ ARAŞTIRMALARI
Danışman Öğretim Üyesi : PROF.DR. İDRİS BOSTAN
Tez Savunma Tarihi : 28/06/2012 Tez Savunma Saati :10:00
Tez Başlığı : ''AKDENİZ'DE CEZAYİR KORSANLIĞI (1770-1830)''

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
PROF.DR. İDRİS BOSTAN		Kabul
PROF.DR. MAHMUT AK		Kabul
PROF.DR.ABDÜLKADİR ÖZCAN		Kabul
PRF. DR. SÜLEYMAN KIZILTOPRAK		Kabul
YRD.DOÇ.DR. YUSUF A. AYDIN		Kabul

AKDENİZ'DE CEZAYİR KORSANLIĞI (1770-1830)

Seyfullah Aslan 2501090344

ÖZ

Akdeniz'de önemli bir korsan üssü olan Cezayir, Osmanlı Devleti'ne bağlı olmakla birlikte kendine özgü şartlar içinde Avrupalı devletlerle anlaşma yapma ya da savaş açma hakkına sahipti. Akdeniz ticaretinin 16. yüzyıl ortalarından itibaren okyanus ticareti karşısında zayıflaması ile birlikte 18. yüzyıl ortalarında ticaret hacmi önemli oranda düşmüştü. Öte yandan gemi ve gemicileriyle artık güçlü bir konumu olmayan Cezayir korsanları, var olan ticareti ganimete dönüştürmekte büyük zorluklarla karşılaşmaktaydı. Avrupalı devletlerin güçlenen donanmaları da korsanlığın engellenmesi ve tamamen ortadan kaldırılması hususunda önemli bir tehdit unsuruydu. 1770'den itibaren bu zorluklarla karşı karşıya kalan Akdeniz'in efsanevî korsan ocağının faaliyetleri 1830'daki Fransız işgalinden çok önce, neredeyse durdurulmuş durumdaydı.

AKDENİZ'DE CEZAYİR KORSANLIĞI (1770-1830)

Seyfullah Aslan 2501090344

ABSTRACT

Algiers in the early modern period was undoubtedly one of the major naval bases for pirate activities. Although formally an administrative part of the Ottoman Empire, Algiers effectively involved in diplomatic negotiations and had the right to declare war against hostile entities for its own sake. Beginning from the middle of the 16th century, oceanic trade gained edge over the Mediterranean domestic trade which led to a dramatic drop in commercial activity in the middle of the 18th century. Alongside with changes in economic patterns, the corsairs of Algiers were facing great difficulties in extracting financial gains from European shipping, now backed by powerful navies. European sea powers became a significant threat to pirate activities in the Mediterranean and in the 1770's the once terrifying military efficiency of Algiers was subdued to a rather unimportant extent. Prior to the French invasion of the country in 1830, the raiding activities of the legendary pirate nest had almost come to an end.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 1770-1830 tarihleri arasında Cezayir korsanlarının Akdeniz'deki faaliyetlerini araştırmayı esas almıştır. Osmanlı Devleti'nin denizlerde varlık göstermediği bir dönemde, kendisine tâbi olmakla beraber fiili olarak serbest hareket eden Cezayirli denizcilerin korsanlık sürecini ve bunun Akdeniz dünyasına etkilerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oldukça zayıflayan Cezayir yönetimi, Avrupa devletlerinin donanmalarını güçlendirmeleri karşısından 16. yüzyıldaki gibi etkili olamamıştır. Bu nedenle incelenen dönemde, Cezayir korsanlarının devam eden sınırlı faaliyetlerine karşılık Avrupalı devletlerle olan ilişkisi ön plana çıkmaktadır. Ancak korsanlıkla beraber anılması gereken ticaret, ganimet ve esaret incelenen dönemin önemli unsurlarıdır.

Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Cezayir'in son döneminde uygulanan yönetim tarzı açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti tarafından Cezayir'e yapılan askerî yardımlar ile Cezayir'in Osmanlı donanmasına katılma hususu incelenmiştir. Korsanlığın Akdeniz dünyası ve Cezayir için anlamı incelenerek Cezayir korsanlarının denizgücü üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Cezayir ocağı ile Avrupalı devletler arasındaki ilişkiler incelenmeye çalışılmıştır. Korsanlık faaliyetlerinin Akdeniz'deki ilişkileri ne şekilde etkilediği, Avrupa devletlerinin söz konusu faaliyetlere karşı tepkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Akdeniz dünyasında ticaret ve korsanlık arasındaki münasebet üzerinde durularak, ticaretin Cezayir korsanlarının faaliyetleri açısından ve Akdeniz dünyası için ifade ettiği anlam üzerinde durulmuştur. Öte yandan korsanlığın ortaya çıkardığı esaret hayatı ve Cezayir'deki korsan sayıları

değerlendirilmiştir. Korsanlığı engellemek için Avrupalı devletlerin faaliyetleri ile Fransa'nın Cezayir'i işgalini hazırlayan sebepler üzerinde ayrıca durulmuştur.

Tez konusu seçiminde ve çalışmalarım sırasında rehberliğini ve yardımını gördüğüm, Akdeniz dünyası ufkunu bizlere açan saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. İdris Bostan'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca değerli katkılarıyla tezimin olgunlaşmasına vesile olan Arş. Gör. Özgür Oral'a teşekkürlerimi sunarım.

Seyfullah ASLAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar.....	ix
RESİM.....	ix
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

CEZAYİR: BİR KORSAN ÜSSÜ

1.1.	Osmanlı İdaresinde Cezayir'in Yönetim Tarzı.....	8
1.1.1.	Beylerbeyiler Devri	9
1.1.2.	Paşalar Devri.....	10
1.1.3.	Ağalar Devri	10
1.1.4.	Dayılar Devri	11
1.2.	Osmanlı – Cezayir Eyâleti İlişkilerinde Devlet Yardımı ve Hizmet	15
1.2.1.	Osmanlı Donanmasına Katılma	15
1.2.2.	Osmanlı Devleti Tarafından Cezayirlilere Gönderilen Hediyeler.....	17
1.2.3.	Cezayir Ocağına Mühimmat Yardımı.....	18
1.2.4.	Cezayir Ocağına Asker Yazma İzni	20
1.2.5.	Diğer Yardım ve Hizmetler	21
1.3.	Cezayir'de Korsanlığın Tarihi Arka Planı.....	23
1.3.1.	Korsanlığın Cazibesi: Din, Macera, Şöhret, Para.....	27
1.3.2.	Cezayir Korsan Gemileri	28

II. BÖLÜM

CEZAYİR KORSANLIĞININ AKDENİZ DÜNYASINA ETKİLERİ

2.1.	Cezayir'in Avrupalı Devletlerle Siyasî ve Askerî İlişkileri	31
2.1.1.	Fransa.....	35
2.1.2.	İspanya	40
2.1.3.	İngiltere	46
2.1.4.	Rusya	49
2.1.5.	Avusturya	53
2.1.6.	Amerika	58

III. BÖLÜM

AKDENİZ'DE TİCARET VE KORSANLIK

3.1.	Akdeniz Dünyasında Ticarî Menfaatler, Emtialar ve Korsanlık.....	65
3.2.	Cezayir'in Esirleri ve Avrupalılar	68
3.3.	Avrupalı Devletlerin Korsanlığı Engelleme Girişimleri.....	75
3.4.	Fransa'nın Cezayir'i İşgalini Hazırlayan Sebepler	77
SONUÇ.....		80
BİBLİYOGRAFYA		83
EKLER		90
Ek 1:	Cezayir Dayılarının listesi (1770-1830).....	90
Ek 2:	Cezayir-i Garb ocağının asker yazmasına izin verildiğine dair hüküm. (C.MTZ. 678)	91
Ek 3:	Rus tüccar gemilerine saldırmamalarına dair Garb ocaklarına hüküm. (Düvel-i Ecnebiye, nr. 84, s.143/807).....	94
Ek 4:	Ahidnâmeye muhalif hareket edilmemesi, Rus tüccarının gemisi ve mallarıyla birlikte serbest bırakılmasına dair Cezayir Beylerbeyine hüküm. (Düvel-i Ecnebiye, nr. 86, hüküm 84)	96
Ek 5:	Ahidnâmeye muhalif hareket edilmemesi, Rusya tüccarının gemisi ve mallarıyla birlikte serbest bırakılmasının tehir edilmemesine dair Cezayir Beylerbeyine hüküm. (Düvel-i Ecnebiye, nr. 86, hüküm 86).....	99
Ek 6:	Fransızların Mısır'a taarruz ettiklerine ve Cezayir'e de saldırmaları muhtemel olduğundan Fransız gemilerine taarruz edilmesi hakkında Cezayir-i Garb Valisi Hasan Paşa'ya hüküm. (C.HR. 748).....	102
Ek 7:	Cezayir-i Garb ocağı için Suğla ve Saruhan sancaklarından iki yüz neferin yazılmasına müsaade edildiğine dair hüküm. (C.AS. 11607).....	106
Ek 8:	Garb ocakları gemilerinin Rusya ve Nemçe gemilerine karşı Trieste ve Alikorna sularında korsanlığa çıkmaları hususunda ocaklara emir. (HAT 841).....	109
Ek 9:	Cezayir-i Garb korsanlarının ganimetle geçindiğinden dolayı Sicilyateyn elçisinin anlaşma için Osmanlı Devleti'nin aracı olması talebinin kabul edilmemesine dair hüküm. (HAT 7645).....	111
Ek 10:	Cezayir-i Garb korsanlarının Amerikalılara ait bir gemiyi ele geçirip içindikileri öldürdüklerinden bahisle, Amerika'nın mukabele ettiği hakkında. (HAT 22557).....	113

TABLolar

Tablo I	Cezayir'e gönderilen mühimmat ve malzemeler.	19
Tablo II	1785 tarihli anlaşmanın gereğince Cezayir'e verilen hediyeler.	44
Tablo III	1770-1816 yılları arasında Cezayir'deki esirler.	69

RESİM

Resim I	Cezayirlilerin esirlere muamelelerini tasvir eden gravürler.	74
---------	--	----

KISALTMALAR

A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bsk.	: Baskı
C.	: Cilt
C.AS.	: Cevdet Askeriye
C.BH.	: Cevdet Bahriye
C.DH.	: Cevdet Dahiliye
C.HR.	: Cevdet Hariciye
C.MTZ.	: Cevdet Eyâlât-i Mümtâze
çev.	: Çeviren
der.	: Derleyen
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
ed.	: Editör
EI ²	: The Encyclopaedia of Islam
HAT	: Hatt-ı Hümayûn
haz.	: Hazırlayan
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
MD	: Mühimme Defteri
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
N.	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TTK	: Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Kaynaklar üzerine

Cezayir korsanlığının mahiyetini anlayabilmek için şüphesiz Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki sayısız belgenin mevcudiyeti büyük önem arz etmektedir. Hatt-ı Hümâyûn, Cevdet-Bahriye, Cevdet-Askeriye, Cevdet-Dahiliye, Cevdet-Hariciye gibi tasnifler araştırmaya katkı yapacak belgeler ihtiva etmektedir. Öte yandan defter tasniflerinde de oldukça önemli miktarda hükümlerin kaydedildiği defterler bulunmaktadır. Bunlardan Mühimme Defterleri ve Düvel-i Ecnebiye Defterleri araştırma sırasında kullanılan defterler arasındadır.

Arşiv malzemesinin büyük bir kısmı, yabancı devlet elçilerinin şikâyetleri üzerine Osmanlı Devleti'nin Cezayir'i uyarması ya da Cezayir'in devlet merkezinden çeşitli savaş malzemeleri ve mühimmat istemesi ile ilgilidir. Elçilerin şikâyetlerine konu olan olaylar bazı belgelerde farklılık göstermekle beraber pek çoğunda Cezayir korsanlarının, ahidnameli devletlerin gemilerine saldırmasından, ahidnamelerle kendilerine seyr ü sefer ve ticaret müsaadesi verilmiş olan kişileri esir alıp mallarına el koymalarından duyulan rahatsızlık ve bundan kaynaklanan zararların tazmini talebi yer almaktadır. Osmanlı Devleti'nin bu şikâyetlere verdiği cevapların çoğunluğu ise Cezayir'in uyarılmasından ibarettir.

Osmanlı yazılı tarih kaynakları ve vekâyinâmeler içinde Cezayir-i Garb ocağına ve korsanlığına dair bilgiler 16. yüzyıl için yok denecek kadar azdır.

Değişimler

1664'te Fransızlar Cezayir limanına asker çıkarıp ticaret merkezi kurmak isteyince Cezayirlilerin şiddetli cevabı gecikmedi. İstihkâmlar kurulmaya başlanmıştı ki Cezayirliler karada bırakılan bir miktar muhafız kıtasıyla işçilere saldırdı, bir kısmını öldürüp kalanları esir etti. 1666'da Fransızlar anlaşma yapmak istedi. Bununla ebedi barış amaçlanmıştı.¹ Ancak 1687'ye gelindiğinde karşılıklı misillemeler devam etmekteydi. 1688'de ise 15 savaş gemisi, 16 kadirga, 10 bombardıman teknesinden oluşan² Fransız donanmasının Cezayir'i bombardıman etmesiyle şehirdeki 10 bin evden geriye ancak 800 kadarının oturulabilecek durumda kaldığı varsayılmaktadır. Bu 1816'ya kadar Cezayir'in karşılaşılabileceği en büyük savunma testiydi.³

1768-1774 Osmanlı - Rus harbi sırasında Baltık'tan hareket eden Rus donanması, İngiliz ve Danimarkalı denizcilerin yardımıyla Akdeniz'e girip Çeşme'de Osmanlı donanmasını hazırlıksız ve savunmasız yakalamıştır. Limanda demirli gemileri top ateşine tutup bir kısmını batıran Rus donanması, ateş gemilerini de kullanarak Osmanlı donanmasını yok etmiştir (1770). Osmanlı donanmasından çok az gemi kurtulabilmiş, on binden fazla denizci ölmüştür. Bu felaket donanmanın yeniden düzenlenmesi konusunda uyarı niteliğindedir. Donanması ve yetişmiş deniz gücü yok edilen Osmanlı donanmasının toparlanması için büyük gayret gösterilmiştir.⁴

18. yüzyıl sonundan itibaren Osmanlı diplomasisinde ciddi değişimler görülmektedir. Osmanlıların, Avrupalı devletlerle olan anlaşmazlık ya da

¹ Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1669-1774)**, çev. Nilüfer Epçeli, ed. Erhan Afyoncu, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2011, s. 24.

² Zinkeisen 11 savaş gemisi, 10 kadirga ve 8 bombardıman kalyonunun savaşa katıldığını yazmaktadır. Bkz.: Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1669-1774)**, s. 37.

³ Godfrey Fisher, **Barbary Legend: War, Trade, and Piracy in North Africa, 1415-1830**, Oxford, Oxford University Press, 1957, s. 276.

⁴ Joseph von Hammer, **Osmanlı Devleti Tarihi**, çev. Refik Özdek, C. 16, Üçdal Neşriyat, s. 174; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. V, Ankara, TTK, 1954, s. 400-401; İdris Bostan, **Osmanlılar ve Deniz**, İstanbul, Küre Yayınları, 2007, s. 55.

savaşlarda arabuluculuğu sadece kabul etmekle kalmayıp, çeşitli arabulucular aracılığıyla savunma anlaşmaları yapmak ya da bir savaşın ardından daha uygun anlaşmalar imzalamak için fırsat oluşturmaya çalıştıkları söylenebilir.

Akdeniz’de Ticaret

Cezayir korsanlığının devam edebilmesi için Akdeniz’de ticaretin devam ediyor olması önemli idi. Bu nedenle Akdeniz’deki siyasî ve ticarî değişimler korsan faaliyetlerinde etkili olmaktaydı.

Akdeniz’de ticareti etkileyen pek çok unsur vardı: siyasî anlaşmalar, savaşlar, teknik imkânlar, iklimsel değişimler, taşıma maliyetleri, yol güvenliği, korsanlık. Bunlara eklenebilecek daha başka etkenler de söz konusu edilebilir. Bu etkenler göz önüne alındığında Akdeniz’de bir tüccarın işini zorlaştıran birçok değişkenle karşı karşıya olduğu söylenebilir. Ancak tüm bunlara ve diğer bazı risklere rağmen Akdeniz ticareti yüzyıllar boyu cazip bir ticaret havzası olmuştur.

17. yüzyıl ortalarına kadar Akdeniz’de ticaret, canlılığını korudu. Ancak 18. yüzyılın başından itibaren ise durum dramatik bir şekilde değişime uğramaya başlamıştı. 16. yüzyılda Fransa, dış ticaretinin yarısını Akdeniz limanlarında yapıyorken, 1780’de bu oran 1/20’ye düştü. Atlantik ticaretinde önemli bir aktör olan İngiltere, 17. yüzyılda dış ticaretinin 1/10’u Akdeniz limanlarına yapıyorken, bu oran 1770’lerde 1/100’e düştü. Bu rakamlar büyüyen dış ticaret hacmine karşılık Akdeniz ticaretinin Atlantik ticareti karşısında zayıfladığını göstermektedir.⁵

Akdeniz ticareti, her ne kadar coğrafi keşiflerden sonra eski önemini muhafaza edememiş olsa da, okyanus taşımacılığının riskleri ve bozulabilen

⁵ İlber Ortaylı, “18. Yüzyılda Akdeniz Dünyası ve Genel Çizgileriyle Türkiye”, **Toplum ve Bilim**, Bahar 1977, s. 81.

ürünler için taşıma süresinin uzamasının elverişsizliği Akdeniz ticaretinin avantajları olarak öne çıkmaktaydı.

Öte yandan Osmanlı Devleti'nde 1760'larda başlayan ekonomik buhran ve daralma ile 1840'lara kadar devam eden fiyat artışları, Osmanlı pazarlarını ve ticareti büyük oranda sarsmıştır.⁶ Osmanlı maliyesi enflasyon baskısı altında iken, bu dönemde girilen savaşların da kayıplarla neticelenmesi ve Anadolu'da zaten bozulmuş olan düzenin daha büyük oranda sarsılmasına neden olmuş ve bu da devletin vergi gelirlerini etkilemiştir.

Akdeniz'in genel ticaret içindeki payının azalıyor olmasına ve Osmanlı ekonomisindeki sıkıntılara rağmen Osmanlı ülkesine yapılan ithalat 1770'lerin başından itibaren artış göstermektedir. Örneğin Marsilya'dan Levant'a yapılan ithalat 1719-1750 arasında 60 bin parça iken, 1780'lere doğru 90 bin parçanın üzerine çıktı.⁷ Akdeniz'de batıdan doğuya doğru mal akışının artış gösterdiği bir ortamda geçimlerini korsanlıkla sağlayan Garb ocakları için önemli fırsatlar söz konusuydu. Diğer bir deyişle ticaretin artıyor olması ocakların korsanlık faaliyetlerinin artması anlamına geliyordu. Ancak bazen korsanlığın varlığı ticareti yok etme noktasına da getirdiğinden Cezayirli korsanların haraç almak gibi daha zahmetsiz gelir kaynaklarını tercih ettikleri de oluyordu.

1789 Fransız İhtilâli'nin oluşturduğu belirsiz ortam Fransız tüccarlarının Osmanlı ithalatındaki paylarının azalmasına yol açtı. Olaylar normale döndükten sonraysa konumlarını İngilizlere kaptırdıklarının farkına vardılar. Ancak İngilizler ele geçirdikleri bu avantajı hiç kaybetmediler.

⁶ Mehmet Genç, "18. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ve Savaş", **Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi**, 4. bsk., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2005, s. 221.

⁷ A. Mesud Küçükcalay, "**Osmanlı İthalatı İzmir Gümrüğü 1818-1839**", İstanbul, Kitap Yayınevi, 2007, s. 34.

Akdeniz'de Korsanlık

17. yüzyılın ilk çeyreğinde, Akdeniz devletleri şiddetlenen korsan saldırılarına karşı koyamıyorlardı.⁸ Bu tarihten itibaren iki yüzyıl kadar devam eden korsan saldırıları, Garb ocakları korsanlarına şöhret kazandırdı.⁹ Nitekim 1628-1634 yılları arasında Fransa'nın 80 gemisi Cezayirlilerin eline geçmiş ve bu gemilerdeki 1300 kadar kişi esir edilmişti. İngilizler, Danimarkalılar ve Felemenkler de Cezayir korsanlarının saldırılarına maruz kalmaktaydı.¹⁰

İngiltere ve Felemenk, ticaret gemilerini korumak için Akdeniz'de filo gezdiriyordu. Ancak artan korsan saldırılarına bir cevap verebilmek maksadıyla saldırmak gerektiğini gördüler. Zira Fransız amirali Bofor 17 Şubat 1665'te üç korsan gemisi ele geçirdi, ardından 2 ve 7 Mayıs'ta Cezayir'i bombaladıysa da çok tesirli olmadı. Saldırılarına devam ederek 25 Ağustos 1665'te Cezayirlilerden üç gemi aldı ve iki gemi de yaktı.¹¹

1670'te ise Fransa, İngiltere, Felemenk, Papalık, Malta ve Sicilya donanmaları Garb ocakları korsanlarına karşı ortak saldırı düzenlediler. Bu durum Cezayir'de büyük endişeye neden oldu. 9 Mart 1671'de İngiliz donanması Bicaye'ye saldırarak limandaki on iki gemiyi yaktı. Temmuz'da tekrar gelen İngilizler bu sefer dokuz gemiyi yaktı.¹²

Güçlenen İngiltere ve Fransa donanmalarının Akdeniz'de ticarî güvenliği sağlamalarına paralel olarak Cezayir'in korsanlık faaliyetleri de azaldı. Ancak bir yandan büyük donanmaların baskısı, bir yandan da Osmanlı Devleti'nin ahidnâme verdiği devletlerin gemilerine saldıramadıklarından dolayı oluşan

⁸ John B. Wolf, **The Barbary Coast: Algiers under the Turks**, New York, WW Norton, 1979, s. 202. Ayrıca bkz.: Özgür Oral, **17. Yüzyılda Akdenizde Osmanlı Korsanlığı**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

⁹ Andrew Hess, **Unutulmuş Sınırlar**, çev. Özgür Kolçak, İstanbul, Küre Yayınları, 2010, s. 180.

¹⁰ Aziz Samih İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, İstanbul, Vakit Matbaası, 1936, C. I, s. 170-174.

¹¹ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 218.

¹² İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 2219.

gelir kaybını Cezayir'in telafi etmesi gerekiyordu. Bu nedenle Akdeniz'de artan ticaretten istifade etmek isteyen Cezayirli korsanlar, çoğu zaman ahidnâmeli devletlerin gemilerine de saldırmaktan geri durmuyorlardı. Osmanlı Devleti de bu saldırılar sonrası elçilerden gelen şikâyetleri, Cezayir'in sulh serbestliği ya da geçimlerinin korsanlığa bağlı olduğu şeklinde cevaplıyorlardı. Böylece Osmanlı Devleti fiili olarak bir yükümlülüğün altına girmiyordu. Ancak muahedelere Cezayir korsanlarının verdiği zararın Osmanlı Devleti tarafından tazmin edileceğine dair maddeler eklenmesinden sonra Osmanlı hazinesi büyük bir yükümlülük altına girdi. Öte yandan Osmanlı Devleti, Cezayir korsanlarının faaliyetlerini tamamen "uygunsuz" görmüyordu. Hatta Cezayirliler savaş halindeki bir devletin tüccarına saldırdığında Osmanlı idarecilerinin bunu memnuniyetle karşıladıkları görülmektedir.

Cezayir korsanlarının haraç almayı korsanlık yapmaya tercih etmesi, hareketli bir korsanlık hayatından nispeten uzaklaşmak anlamına geliyordu. Haraç alarak geçimlerini sağlamaya başladıkları dönemlerde denizcilerin tecrübe edinme, gemi teknolojisindeki değişikliklerin adaptasyonu gibi hususlarda korsanlık faaliyetlerinin getirdiği avantajları kaybettiği anlaşılmaktadır.

Çektiri sınıfı kürekli gemilerden olan kadirga, Osmanlı donanmasının bel kemiğini oluşturuyordu. Ancak okyanus denizciliğinin etkisi ve daha fazla ticarî mal taşımak suretiyle maliyetlerin düşürülmeye çalışılması, yüksek taşıma kapasitesine sahip yelkenle hareket eden kalyonların ön plana çıkmasını sağlamıştır.¹³ Savaş gemisiyle ticaret gemisi ayrımının net olmadığı bir devirde kalyonun savaşlarda da ticarete olduğu kadar etkin kullanılabilir olması yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu nedenle kalyonların taşıdığı muazzam yükler, Akdeniz'deki ticaret gemilerine saldıran Cezayir korsanlarının ganimeti artırmak adına ilgisini çekmekteydi.

¹³ Kalyonların türleri, ebatları, deniz ticaretinde kullanımı ve etkileri ile Osmanlı kalyonları hakkında bkz.: Yusuf Alperen Aydın, **Sultanın Kalyonları**, İstanbul, Küre Yayınları, 2011.

Cezayir korsanları Avrupalı tüccarlara Akdeniz'de rahat vermiyordu. Can ve mal güvenliğini sağlamak, hedeflenen limana ulaşmak büyük riskler taşıyordu. Cezayir korsanlarının anlaşmalara rağmen saldırılara devam ediyor olması hem devletleri hem de tüccarları tedirgin ediyordu.

Gemilere el konulduğunda içindeki mallara da el konuluyor ve ganimet sayılıyordu. Gemideki insanlar da ganimetin bir parçası olarak esir ediliyordu. Avrupalıları dehşete düşüren bu saldırılara karşı, devletlerin çok fazla seçeneği yoktu: yeni bir anlaşma ile haraç vermek ya da donanmalarını güçlendirmek suretiyle karşı koymak seçenekleri arasında tercih yapmak zorundaydılar. Donanmaları güçlü değilken Cezayir korsanlarına haraç ödemek daha uygun görünüyordu. Ancak donanmalarını g çlendirdikten sonra Cezayir korsanlarının saldırılarını engellemek, esir ve mallarını kurtarmak için savaş a maya başladılar.

I. BÖLÜM

CEZAYİR: BİR KORSAN ÜSSÜ

1.1. Osmanlı İdaresinde Cezayir'in Yönetim Tarzı

Barbaros Hayreddin Paşa'nın Osmanlı hizmetine girmesiyle (1534) beraber Kuzey Afrika'da önemli bir konumda bulunan Cezayir de Osmanlı yönetimine girmiştir.¹ Bugün Mağrib ülkeleri, tarihte ise Garb ocakları adıyla bilinen Cezayir, Tunus ve Trablusgarb içinde en güçlüsü olan Cezayir, Osmanlılar için önemli bir ileri karakol vazifesini üstlenmiştir. Cezayir, aynı zamanda Barbaros'un yetiştirmesi olan korsanların, Avrupalı devletlerin gemilerine büyük zararlar veren faaliyetlerini yürüttüğü üssü konumundaydı.²

Aslında bir Osmanlı eyaleti olan Cezayir veya diğer adıyla Cezayir-i Garb diğer eyaletlerin idarî yapılanmasında olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin küçük bir modeli olmak durumundaydı. Bu nedenle Cezayir'de idarî yapı ve bürokrasi; Divân, Yeniçeri Ocağı, Tersane gibi kurumlar ile Vekilharc, Hazinedar gibi görevliler ve hatta alt seviye yöneticilerden oluşuyordu ve bunların birçoğu Osmanlı bürokratik yapısından esinlenilerek oluşturulmuştu.³

16. yüzyılda Cezayir eyaleti, Vahran, Tittari (Titteri; merkezi Medea), Konstantin ve Cezayir (Merkez) olmak üzere dört sancak beyliğine ayrılmıştı. Cezayir'in gelirlerini oluşturan kaynaklar yüzyıllar içinde farklılık göstermekle beraber belli başlı olanları devam etmiştir. Bu gelir kaynakları gümrük resmi, liman resmi, deri ve balmumu iltizamı resmi, korsanların getirdiği

¹ Hess, **Unutulmuş Sınırlar**, s. 107.

² Charles-André Julien, **History of North Africa: Tunisia-Algeria-Morocco**, New York, Praeger Publishers, 1970, s. 284.

³ William Spencer, **Algiers in the Age of the Corsairs**, Norman-Oklahoma, The University of Oklahoma Press, 1976, s. 52-54; İltar, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 109.

ganimetlerden alınan resimler, kimsesiz olarak ölenlerin kalan malları, meyhane, fuhuşhane, veraset resimleriyle âşâr, haraç ve cizyeden ibaretti.⁴

Cezayir'in Osmanlı hâkimiyetine girmesinden Fransız işgaline kadar süren dönemde dört farklı idarî devir söz konusudur: İlki doğrudan padişah tarafından gönderilen beylerbeyilerin yönetimindeki Beylerbeyiler Devri (1518-1587)⁵, ikincisi üç yılda bir gönderilen paşaların yönetiminde Paşalar Devri (1587-1659), üçüncüsü ocak içindeki ağaların yönetimi ele aldığı Ağalar Devri (1659-1671) ve son olarak bahriyeli bir dayının yönetimi ele geçirmesiyle başlayan Dayılar Devri (1671-1830).⁶

1.1.1. Beylerbeyiler Devri

Cezayir, 1534'te bir Osmanlı eyâleti haline dönüştürüldükten sonra ilk Beylerbeyi ve aynı zamanda kaptanıderya Barbaros Hayreddin Paşa'nın idaresi altında idi. Eyâlet, beylerbeyilerin yönetimde diğer Osmanlı eyâletlerinden farklı görülmemekteydi. Kılıç Ali Paşa'nın kaptanıderyalığının (1568-1587) son yıllarında İstanbul ile Cezayir arasındaki ilişkiler zayıfladı. Kılıç Ali Paşa'nın 1587'deki vefaatından sonra ise üç yıllığına tayin edilen paşalar tarafından yönetilir hale geldi.⁷

⁴ İlder, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 110.

⁵ Literatürde Beylerbeyiler Dönemi, Barbaros Hayreddin'in Yavuz Sultan Selim'den himâye ve yardım talep ettiği, Osmanlı başkentinden gönderilen fermanla Cezayir Beyi olarak tanınmasına atıfla 1518 tarihinden itibaren başlatılmaktadır. İlder, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 83-84; İlder, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 114; Fisher, **Barbary Legend**, s. 50; Julien, **History of North Africa**, s. 301-302; Kemal Kahraman, "Cezayir-Osmanlı Dönemi", **DİA**, C. 7, s. 486; Tal Shuval, "Cezayir-i Garp: Bringing Algeria Back Into Ottoman History", **New Perspectives On Turkey**, 22, s. 93.

⁶ Spencer, **Algiers**, s. 50; Jamil M. Abun-Nasr, **A History of the Maghrib in the Islamic Period**, Cambridge, Cambridge University Pres, 1971, s. 175. Jamil M. Abun-Nasr, Dayıları devrini "askerî oligarşi" dönemi olarak tanımlamaktadır. Bu dönemde Cezayir ocağının amacının kendilerine özgü uyuşma yöntemiyle Osmanlı sultanının hükmü altında yaşamak olduğunu ifade etmektedir.

⁷ İlder, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 168; Abun-Nasr, **A History of the Maghrib**, s. 174.

1.1.2. Paşalar Devri

Paşalar Devrinde Osmanlı Devleti ile Cezayir Eyâleti arasındaki ilişkiler zayıflamış gibi görünmesine rağmen, bazı tarihçiler bu devri, Osmanlı Devleti'nin Cezayir'i belli dönemlerde tayin ettiği paşalarla yönetmek için bulduğu bir fırsat olarak görmektedirler.⁸ Ancak burada diğer eyaletlerdeki gibi yeniçerilerin üstlerine itaati sağlanamadığından, eyaletin işlerine karışmaktan ve türlü fenalıklar yapmaktan geri durmayıp kendilerini kimsenin cezalandıramayacağını düşünüyorlardı.⁹ Nitekim 1027/1618'den sonra yeniçeriler Cezayir'deki Paşa Divanına daha çok karışmaya başladılar. Bundan önce de bu tip teşebbüsler olmasına rağmen bu tarihten sonra Yeniçerilerin ve dolayısıyla Yeniçeri Ağalarının divanın işlerine daha çok karıştıkları görülmektedir.¹⁰

1.1.3. Ağalar Devri

1070/1659'da vali tayin edilen Ali Paşa, Cezayir'de tüm yetkilerini kullanmak isteyince, Cezayir ocağı üzerinde nüfuzu bulunan Yeniçeri ağası Halil Ağa tarafından maiyetiyle beraber İstanbul'a gönderildi.¹¹ Bu tarihten itibaren başlayan Ağalar devrinde Osmanlı Devleti tarafından gönderilen yardımlar kesildi ve Anadolu kıyılarından asker yazmalarına izin verilmeyeceği bildirildi.

⁸ Julien, **History of North Africa**, s. 301-302.

⁹ İltter, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 168.

¹⁰ İltter, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 108.

¹¹ Silahdâr Tarihi'nde dikkat çekici bir hadise anlatılmaktadır: 1659'da vali tayin edilen Ali Paşa'yı Cezayir'de karaya çıkarmayan ve geri gönderen Yeniçeri Ağası Halil Ağa'ya Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nın gönderdiği mektupta: "Artık devlet tarafından size vali gönderilmez; beyninizde kimi ihtiyar ederseniz biât edin; pâdişah hazretlerinin itaatinde bulunmayan bir alay âsi taifesiniz, kulluğunuza ihtiyacı yoktur. Cezayir gibi binlerce memleketi var; olmuş, olmamış yanında birdir; bundan sonra Osmanlı sahillerine yanaştığınıza rızası yoktur." diye yazmış ve keyfiyetten sahil şehir ve kasabalarını da haberdar ederek Cezayir'den gerek levend yazmağa ve gerek zahire almağa kim gelirse basıp yanaştırmıyasınız diye kat'i emir vermiştir. Bunun üzerine Cezayir ağası ve Cezayir erkânı telâş edip bir sene kadar İzmir körfezinde yatıp İstanbul'a şefaathçiler göndererek: "Kusurumuz vardır, bir daha etmiyelim, paşa nâmiyle bir köpek dahi gönderirseniz kabul edelim." dediler. Bkz.: Silahdâr Mehmed Ağa, **Silahdâr Tarihi**, C. I, İstanbul, 1928, s. 222.

1082/1671'de ise Yeniçeri ağalığından gelme Ali Ağa (Paşa)'nın öldürülmesiyle çıkan karışıklıkta bahriyeliler duruma hâkim oldu. Böylece Ağalar devri kapandı.¹²

Avrupalı devletler, yeniçerilerin yönetimi ele almasından dolayı reislerin nüfuzunun azalacağını ve dolayısıyla korsanlığın büyük darbe yiyeceğini düşünmekteydi. Ancak Cezayir için korsanlığın devamı çok mühimdi. Korsanlıktan gelen ganimet nispeten azalınca, Ağalar yönetimi elde tutmakta zorlandı. Bu nedenle korsanlığın 1660'ların başlarından itibaren yeniden arttığı görülmektedir.¹³

1.1.4. Dayılar Devri

1082/1671 tarihinden sonra korsanlıktan yetişme dayıların yönetime kayd-ı hayat şartıyla gelmesi ve bahriyeliler arasından seçilmesi bir usul olarak kararlaştırılmasına rağmen çoğu zaman bu seçim yapılmamıştır.¹⁴ Zira görevde bulunan dayının aleyhine ya bir karışıklık çıkartılır ya da zuhur eden karışıklıktan istifade ile dayı öldürülürdü. Bu suretle duruma hâkim olan, yine dayı olurdu. Ancak dayı istifa eder ya da eceliyle ölürse, önceden kimin dayı olacağı kararlaştırılmış ise vukuat çıkmazdı.¹⁵

Dayılar Cenîne Sarayı'nda otururdu. Dayının maaşı, yeniçeri maaşı ile aynıydı. Ancak kendisinin ve ailesinin yiyeceği ocaklı tarafından karşılanıyordu. Gelirlerinin asıl kısmı ise memuriyet tevcihlerinden, müsaderelerden, para cezalarından, korsanlıktan, esirlerin fidyelerinden, konsolos ve sancak beylerinin hediyelerinden sağlanırdı.¹⁶ Bu haliyle dayılar, "tebaasının esiri,

¹² Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, III/2, s. 297-300.

¹³ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 215-216.

¹⁴ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, III/2, s. 297-300.

¹⁵ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, s. 3. Dayılar devrinde 28 dayı görevde bulunmuştur. Bunlardan ancak 11 Dayı ya istifa etmiş ya da eceliyle ölmüştür.

¹⁶ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 4.

esirlerin kralı, serbestisiz müstebit, karısız koca, çocuksuz baba, hazinelerine sahip olamayan zengin” olarak tarif edilmektedir.¹⁷

Dayılar devrinde de Osmanlı Devleti tarafından Cezayir’e Beylerbeyi gönderilmeye devam edildi. Ancak gönderilen Beylerbeyilerin fiili olarak bir görevi olmadığı için daha çok törenlere katılmak ve padişahı temsil etmekle sorumlu idi. Buna rağmen yönetimde ikilik oluşturma ihtimalinden çekinen dayılar, bu durumu şikâyet konusu etmişti. Şikâyetler üzerine 1123/1711’de valilik ile dayılık birleştirilerek dayılara “Cezayir Beylerbeyisi ve Dayısı” şeklinde hitap edilmeye başlandı.¹⁸

Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan 1718 tarihli Pasarofça Anlaşması’yla Osmanlı Devleti, Garb ocaklarının Avusturya’ya ait gemilere saldırmayacağına dair garanti vermek durumunda kalmıştı. Osmanlı Devleti, Cezayir’e Avusturya ile anlaşma yapmasını emretmesine rağmen, Dayı Abdi Paşa’nın (1136/1724 - 1145/1732) itaate yanaşmaması sebebiyle Osmanlılar ile Cezayir arasındaki bağlar bir parça daha gevşedi. Öte yandan Cezayirli bir Avusturya ticaret gemisine el koyarak Osmanlı’nın verdiği garantiye aykırı davrandı. Osmanlı yönetimi tarafından gönderilen heyeti de kabul etmeyen Cezayir dayısı, zararın ödenmesine de yanaşmadı. Osmanlı Devleti ise Cezayir’e gönderilen yardımların kesilmesi, sahillerden adam yazmasına izin verilmemesi ve Cezayir gemilerine Osmanlı limanından bir şey verilmemesi gibi yaptırımlarla Cezayir’i itaat altına almaya çalıştı. Bütün bu çabalar ve yaptırımlar sonuçsuz kalınca, bu tarihten itibaren Osmanlı Devleti, ocak tarafından seçilen dayıları sadece onaylamak durumunda kaldı.¹⁹

Osmanlı Devleti, yeni dayının ne şekilde göreve geldiğine dair her zaman bilgi alıyordu. 16 Receb 1230/24 Haziran 1815 tarihli bir Hattı Hümayûn’da

¹⁷ İlder, Psikopos Segorbe’den naklen bu tanımı yapmaktadır. Bkz.: İlder, **Şimali Afrika’da Türkler**, II, s. 4.

¹⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. IV/2, Ankara, TTK, 1959, s. 250.

¹⁹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, IV/2, s. 256-257.

Trablusgarb'a gönderilen Ali Çavuş'un getirdiği bilgiler dikkat çekmektedir. Buna göre Cezayir dayısı Ali Dayı vefat etmiş ve yerine tersane hazinedârı dayı olmuştu. Ancak ocaklı hazinedârın dayılığını kabul etmeyerek onu öldürdü. Bunun üzerine Cezayir'in muteber isimlerinden Midillili Ömer, dayı nasb olundu.²⁰ Nitekim yaklaşık bir yıl sonra Ömer Dayı'nın idaresinden bunalan ocak halkı, Ömer Dayı yerine Ali Dayı'nın seçildiğini haber veriyordu.²¹ Ali Dayı bir yıl sonra vebadan vefat etti.²² Yerine dayı nasbedilen Hüseyin Dayı İstanbul'a gönderdiği arzuhâlde, Ali Dayı'nın Ömer Dayı'yı öldürterek başa geçtiğini ve ahaliye eziyet ettiğini ifade ederek, Ali Dayı'nın hastalık neticesinde öldüğünden bütün ahalinin, bu zulümden kurtardığı için Allah'a hamd ettiğini yazmıştır.²³ Ayrıca Ömer Dayı'nın "emekdârı ve çerağı" olması hasebiyle ocak ahalisinin kendisini ittifakla dayı nasb ettiklerini de ifade etmiştir.²⁴

Dayıların seçimle göreve gelmesi, Divan'da görüşlerin beyan ediliyor olması gibi uygulamalara rağmen genel Avrupalı bakış açısı, sık sık değişen yöneticilerin ortaya koyduğu kararsız havadan endişe ediyordu. Kuşkusuz 1671-1830 yılları arasında yirmi sekiz dayının görevde olması ve bunların sadece ikisinin sürgün ve çekilme ile canlarını kurtarabilmeleri güvensiz bir zeminin varlığına işaret etmektedir.²⁵

Osmanlı Devleti, yakın eyâletlerine hâkim olduğu şekilde uzak bir coğrafyada bulunan Cezayir'e hâkim olamıyordu. Cezayir eyâleti, Osmanlı Devleti'ne tâbi olmakla birlikte, burada serbest bir yönetim uygulandı. Ancak bu serbest yönetim korsanlık gibi Avrupalı devletlerin ticaretine zarar veren bir

²⁰ BOA, **HAT**, 22518. (16 Receb 1230/24 Haziran 1815)

²¹ BOA, **HAT**, 22474. (25 Zilkâade 1232/6 Ekim 1817)

²² İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 93.

²³ İlter, Grammont'tan naklen Ali Dayı'nın ölmeden evvel Hazinedar Hüseyin Ağa'yı tavsiye ettiğini yazıyor. Ancak Hüseyin Dayı gönderdiği arzuhalde, Ali Dayı ile arasının iyi olmadığını, Ömer Dayı zamanında zahire nazırı iken Ali Dayı'nın kendisini zorla at hocası yaptığını yazıyor, hazinedar olduğundan bahsetmiyor. Bkz.: İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 94; BOA, **HAT**, 22556 A.

²⁴ BOA, **HAT**, 22556 A. (7 Cemâziye'l-evvel 1233/15 Mart 1818)

²⁵ Spencer, **Algiers**, s. 58.

faaliyetle birleşince, Osmanlı Devleti'nin başını ağrıtan meselelerin ortaya çıkması kaçınılmazdı.

Dayıların ocaktaki en büyük sorumluluğu korsanlığın devamını sağlamaktı. Zira diğer gelir kaynaklarının sınırlı olduğu Cezayir'de nüfusunun önemli bir kısmı geçimini korsanlıktan sağlıyordu. Korsanlık faaliyetlerini yürütebilmek için ise gemi, gemi teçhizatı ve mühimmata ihtiyaç duymaktaydılar. Bu nedenle Cezayir dayıları, bu iki unsuru da sağlayacak şekilde Danimarka, İsveç, Norveç ve Felemenk gibi Avrupalı küçük denizci devletler ile Fransa, İngiltere, İspanya, Amerika, Avusturya gibi önemli denizci devletlerin gemilerine saldırıyordu. Ancak anlaşma yapılmış ise saldırmama karşılığında, bu devletlerden mühimmat ve yıllık vergi talep ediyordu.²⁶

Cezayir'in Osmanlı Devleti ile ilişkilerinde ilginç bir paradoks söz konusuydu. Osmanlı Devleti Cezayir'i, Akdeniz'in diğer ucunda korsanlıkla Avrupa devletlerini yıpratana yardımcı birlik, başka bir ifadeyle söyleyecek olursak ilk dönem Osmanlı uç beyleri, gazileri gibi görüyordu. Cezayir ise "sınır hattı"nın kendi kuralları içinde bağımsız hareket etmek istiyordu. Ancak Osmanlı Devleti'nin hayatî yardımlarına ve Anadolu'dan gelen denizcilere duyulan ihtiyaç bağımsız hareketin, bir manada siyaset dışı olduğunu ortaya koyuyordu. Metbû ve tâbinin ihtiyaçları iç içe geçmişti. Osmanlı-Cezayir ilişkilerini belirginleştiren ama aynı zamanda karmaşıklaştıran bu ilişki şekliydi.

Cezayir'in Avrupalı devletlere karşı yürüttüğü politika esnek, iyi planlanmış ve incelikli bir dış politikaydı ancak genellikle denizdeki çıkarların korunması üzerine inşa edilmesi ve bu çıkarların öncelikli yarar olarak gözetilmesi söz konusuydu.²⁷

²⁶ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 5.

²⁷ Spencer, **Algiers**, s. 118.

1.2. Osmanlı – Cezayir Eyâleti İlişkilerinde Devlet Yardımı ve Hizmet

Osmanlı donanması sefere çıktığında, Cezayir ocağından tam teçhizatlı ve gemicileriyle beraber donanmaya gemi gönderilirdi. Her üç yılda bir ise salyânesi yerine olmak üzere Padişaha hediyeler takdim edilirdi. Osmanlı Devleti ise, Cezayirli denizcilerin gemi yapmaları ya da donatmaları için ihtiyaç duydukları gemi levazımı, kereste, top, barut, mühimmat gibi askerî malzemeleri²⁸ Kaptan Paşa vasıtasıyla tedarik ederdi. Hatta bazen gemi yardımında bulunulurdu.²⁹ Ayrıca Cezayir ocağına Anadolu kıyılarından, daha çok İzmir, Foça, Karaburun, Muğla havalisinden asker yazılmasına müsaade edilirdi.³⁰ Ancak ocak kaidesi her zaman tam olarak uygulanmamıştır. Cezayir, gönderdiği gemilerin zararına karşılık ya donanmaya katılmadan önce tazminat ya da donanma faaliyeti sonunda bir zarar oluşursa bunun tazmin edilmesi gibi isteklerde bulunmuştur.³¹ Cezayir'in bu isteklerine rağmen Osmanlı donanmasına katılacak gemilere büyük önem atfediliyordu.

1.2.1. Osmanlı Donanmasına Katılma

Cezayirli Avrupalı devletlerin donanmalarıyla uğraşırken İstanbul'dan gelen Donanma-yı Hümâyûn'a iltihak için aldıkları emirleri de yerine getirmeye gayret ediyorlardı. 1195/1781'de Mora üzerinde emeli olduğu anlaşılan Venedik üzerine sefer açılacağı bildirilerek Cezayir'den 20 burton, 4 kadirga istenmişti. Ancak daha sonra istenen gemilerin adetleri değiştirilerek yalnızca

²⁸ Top, yuvarlak, barut, gürehçile gibi askerî vasıflı mühimmatların Osmanlı İmparatorluğu'nda temini, madenleri, ölçüleriyle ilgili tafsilat için bkz.: Gábor Ágoston, **Barut, Top ve Tüfek: Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi**, çev: Tanju Akad, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006.

²⁹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, III/2, s. 304-305; Aydın, **Sultanın Kalyonları**, s. 380-387.

³⁰ BOA, **HAT**, 56719 (1208/1794); BOA, **C. AS**, 11607 (22 Şevvâl 1216/25 Şubat 1802).

³¹ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 169.

12 kalyon ile Cezayir'in donanmaya katılması talep edilmiştir. Ayrıca gemilerle gelecek bahriyeliler için de 28 bin altın gönderilmiştir.³²

1202-1207/1787-1792 Osmanlı-Rus harbi esnasında Akdeniz'in muhafazası için³³ sefere çıkacak Osmanlı donanmasına katılmak üzere Cezâyir-i Garb'dan beş geminin tam teçhizatlı olarak donanmaya katılması, Akdeniz'de karşılaşacakları Rus ve Avusturya tüccar gemilerine karşı "Trieste ve Alikorna" sularında "korsanlığa çıkmaları" isteniyordu.³⁴ Ayrıca Cezayir sefinelerinin ele geçirdikleri gemilerdeki mal ve eşyaların gaziler arasında taksim olunmasını, "bir hilâlîne cânib-i mirîden vaz-ı yed" olunmayacağı da Cezayir-i Garb Beylerbeyisi Hasan Paşa'ya yazılan hükümde belirtilmiştir.³⁵ Cezayir'in gönderdiği bu beş gemiye karşılık sefer süresince Cezayir Beylerbeyisine hil'atlar gönderilmeye devam edilmiştir.³⁶

Osmanlı Devleti Cezayirlilerin gemilerinden istifade etmekte iken bir yandan da Cezayir ocağından Osmanlı merkezî donanmasına katılan gemilerin gerçekten fayda sağlayıp sağlamadığı istişare edilmekteydi. Nitekim 8 Zilhicce 1224/14 Ocak 1810 tarihli belgede, konunun kurulan Şûra Meclisince istişare edildiği, Cezayirlilerin gönderdikleri gemilerin bir fayda sağlamadığı gibi verilen mühimmat ve levazımın da fayda sağlayacak şekilde kullanılmadığı belirtilmekteydi.³⁷

19 Cemâziyelâhır 1240/8 Şubat 1825 tarihli belgeden anlaşıldığı üzere, Osmanlı donanmasına katılması için Cezayir Beylerbeyine gönderilen fermâna Dayı Hüseyin Paşa büyük bir saygıyla olumlu cevap vermiş ve Donanma-yı Hümâyûn'a bahar ayında Cezayir sefinelerinin katılacağını belirtmiştir. Sultan II.

³² İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 59.

³³ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 63.

³⁴ BOA, **HAT**, 841.

³⁵ BOA, **MD**, 189, s. 30.; İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 64.

³⁶ Fikret Sarıcaoğlu, **Kendi Kaleminden Bir Padişah Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)**, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2001, s. 217.

³⁷ BOA, **HAT**, 22558.

Mahmud, bu cevaptan memnun olmuş ve Cezayir gemilerinin vaktinde donanmaya katılması ve işe yaraması için dua etmiştir.³⁸

1.2.2. Osmanlı Devleti Tarafından Cezayirlilere Gönderilen Hediyeler

Osmanlı Devleti, Cezayir ocağına çeşitli vesilelerle hediyeler göndermiştir. Nitekim İspanya'nın 1776'de Cezayir'e karşı giriştiği taarruzu püskürten ve İspanyollara büyük zayıat verdirten Cezayir Beylerbeyi Mehmed Paşa, I. Sultan Abdülhamid'e zaferini arz etmek ve hediyeleri takdim etmek üzere Vekilharcı Hasan Beyi göndermişti. Getirdiği haber dolayısıyla Hasan Bey, büyük memnuniyetle kabul edilmiştir. Dönüşünde kendisine, dayıya ve ocak adına hediyeler verilmiştir. Dayı için hil'at, murassa sorguç ve bir kılıç; ocağın ihtiyaçları için ise 4200 parça yelken bezi, 82 seren direği ve 500 kental³⁹ halat gönderilmiştir.⁴⁰

Osmanlı Devleti'ne Cezayirliler tarafından hediye olarak getirilen bir kısım gemiler, Osmanlı Devleti tarafından kaptanlarına hediye edilmekteydi. Nitekim 1789'da Cezayir kaptanlarının "ocak kaidesidir" diye İstanbul'a getirdikleri ve tersaneye bağlanmasını istedikleri iki fırkateyn, bir şehtiye, bir kırlangıç ve üç ufak gemiden; kırlangıç ve üç ufak gemi III. Selim'in emriyle kaptanlara ihsan edilmiştir.⁴¹ 1791'de ise Cezayir-i Garb ve Tunus kaptanları ele geçirdikleri yedi aktarma gemisini tersaneye getirmiş ancak III. Selim gemileri kaptanlarına verdiğini bildirmiştir.⁴²

³⁸ BOA, **HAT**, 32910. 19 Cemâziye'l-âhir 1240: "İnşâallâh vaktiyle erişirler ve hayli işe de yararlar. Hakk te'âlâ ehl-i İslâm'a nusret ihsân eyleye âmîn."

³⁹ 1 kental = 102.616 kg. Bkz: Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600)**, İstanbul, YKY, 2003, s. 250.

⁴⁰ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 55-57.

⁴¹ BOA, **HAT**, 11352.

⁴² BOA, **HAT**, 11320.

1.2.3. Cezayir Ocağına Mühimmat Yardımı

Cezayir, korsanlık için gerekli olan malzeme ve mühimmatı temin hususunda büyük sıkıntı yaşamaktaydı. Madenler, ormanlar ve diğer kaynaklar uzak ve oldukça sınırlı olduğundan, ihtiyaç duyduklarını ya korsanlıkla ele geçirdiği gemilerden sağlıyor, ya anlaşma yaptığı devletten para yerine bu tür malzeme ve mühimmat istiyor⁴³ ya da Osmanlı Devleti'nden talep ediyordu.

Osmanlı Devleti'nin Cezayir ocağından gelen talepleri temin ederek göndermeye çalıştığı görülmektedir. Nitekim 1791'de Cezayir'den gelen talep listesi, daha önce verilenler de not edilerek, Kapudan Paşa ve Tersane Ricâli tarafından müzakere edilmiş; mahzende olanlar mevcuttan verilecek, satın alınacak ve Tophane-i Âmire'den sorulacak olanlar ayrı ayrı yazılmıştır. Buna göre demir, kurşun ve telin hemen verilemeyeceği, padişahın ve veziriâzamın emrine göre hareket edileceği belirtilerek diğerleri için Tophane-i Âmire'ye sorulması gerektiği belirtilmiştir. Tophane'den alınan bilgiye göre ise talep edilen topların cinsleri değiştirilip miktarları düşürülerek 20 büyük top, üç havan kundağı temin edilebileceği, bunun için de kalıp dökülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Nitekim Cezayir ocağının talep ettiği mühimmat⁴⁴ ve malzemenin büyük bir kısmı temin edilmiştir.⁴⁵

⁴³ Erol, "Amerika'nın Cezayir ile Olan İlişkileri (1785-1816)", s. 710.

⁴⁴ Kuyûd-ı Mühimmat Defterleri'nde Cezayirli'lere gönderilen mühimmatlarla ilgili pek çok örnek bulunmaktadır. Bkz.: İdris Bostan, "Kuyûd-ı Mühimmât Defterlerinin Osmanlı Teşkilât Tarihi Bakımından Önemi", **Osmanlı - Türk Diplomatîği Semineri**, 30-31 Mayıs 1994, İstanbul 1995, s. 143-163.

⁴⁵ BOA, C. AS. 27356. (5 Rebî'ü'l-âhir 1206/2 Aralık 1791)

Tablo 1: 1766 - 1791 tarihlerinde Cezayir'e gönderilen mühimmat ve malzemenin listesi⁴⁶

Cinsî	Sene				Miktar	
	1766	1776	1784	1791		
Sütun-ı gemi	20	40	42	50	Adet	
Kürek-i Pergandi	500	500	500	1000		
Karavana Ağacı	250	20	100	500		
Kürek-i sandal	250	-	-	500		
Dümen için yağhane ağacı	5	20	-	40		
Bare-i dümen	-	-	-	30		
Destemora ⁴⁷	10	20	-	30		
Dümen Manivelesi	-	50	-	50		
Gorceta	15	20	-	30		
Kürek-i safra	500	1000	-	1500		
Kundaklık elvah	-	500	490	1000		
Havan-ı humbara / 85 Kıyye	2	1	-	4		
Havan-ı humbara / 45 Kıyye	2	3	-	4		
Kundak-ı havan / 85 Kıyye	2	1	-	4		
Kundak-ı havan /45 Kıyye	2	3	-	4		
Tunç Top / 14 Kıyye	2	20	-	30		
Tunç Top / 12 Kıyye	2	10	-	30		
Yuvarlak / 14 Kıyye	-	6500	-	7000		
Yuvarlak / 12 Kıyye	-	3250	-	7000		
Serenlik	50	-	-	60		
Reçine	500	1000	500	1000	Kantar ⁴⁸	
Katran	-	-	-	500		
Barut-ı siyah	1000	1000	-	2000		
Kurşun	-	1568	-	2000		
Demir-i hâm	1000	3000	-	3000		
Revgan ⁴⁹ -ı neft	-	10	-	30		
Güherçile	25	50	-	50		
Tel	200	1000	500	1500		
Kirpas-ı Bogasi	5000	12000	-	14000		Top

⁴⁶ Bu tablo BOA, C. AS, 27356'dan yararlanılarak hazırlanmıştır. Belge Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından dijital kitap olarak yayımlanan "Osmanlı Belgelerinde Cezayir, Ankara, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2010, s. 88"de yayınlanmıştır.

⁴⁷ İtalyanca (testa di mora)dan, bir direk veya cıvadırının mâfevkinde bulunan çubuk veya bastonu mahall-i mahsûsunda tutmak için mezkûr direk veya cıvadırının zıvanasına geçirilen biri müdevver ve diğeri murabbau'ş-şekil iki delikli bir ağaç kütük veya demir çemberdir. Bkz. **Kamûs-ı Bahrî - Deniz Sözlüğü**, der. Süleyman Nutkî, haz. Mustafa Pultar, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2011, s. 71.

⁴⁸ Osmanlı standardı = 56.449 kg. Bkz: İnalçık, **Klasik Çağ (1300-1600)**, s. 250.

⁴⁹ Maadinin hava ile temas edip paslanmasını men için üzerine sürülen bir verniktir ki ispiroto derununda münhal şellaktan ibarettir. Bkz.: **Kamûs-ı Bahrî**, s. 241.

11 Receb 1206/5 Mart 1792 tarihli başka bir belge, Cezayir ocağının demir ihtiyacının devam ettiğini göstermektedir. Cezayir ocağına 3 bin kantar ham demir gönderilmesi için emir verildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu 3 bin kantarın 700 kantarı bir tüccardan satın alınacaktır. Kantar başına 12,25 kuruştan 8575 kuruş tutan meblağın Hazine-i Âmire'den ödenmesi için padişahın emri istenmektedir. III. Selim, kendi hattıyla “veznedâriyla Ağaya viresiz” yazarak gerekli izni vermiştir.⁵⁰ Şevvâl 1206/Haziran 1792 tarihli belge ise 3 bin kantarın (169.200 kg) geri kalan kısmının ne şekilde tedarik edildiğine dair bilgi vermektedir. Buna göre 400 kantarı cebahaneden verilmiş; 168 kantarı Selanik'den, 1055 kantar 20 lodrası⁵¹ Samakov'dan tedarik edilmiş; başka yerden tedarikinin mümkün olmadığı belirtilerek kalan 676 kantar 80 lodrasının da mevcudu var ise cebahaneden verilmesi emredilmiştir.⁵²

Sultan II. Mahmud'un cülûsunu (1223/1808) tebrik için Cezayir ocağından gönderilen heyet hediyeler getirmiştir. Buna karşılık ocağa muhtelif ölçülerde 23 top, 3 bin gülle, 100 humbara tanesi, 200 kantar barut, 200 kantar ham demir, 20 tane destamoroluk ağaç, 20 forçına ağacı, 200 kantar ham kendir, 200 kantar katran, bir büyük gemi ve bir firkateyn 1225/1809 senesi başlarında gönderilmiştir.⁵³

1.2.4. Cezayir Ocağına Asker Yazma İzni

Cezayir ocağının önemli ihtiyaçlarından biri de insan gücüdür. Cezayir bu ihtiyacını Anadolu kıyılarından gönüllü asker yazmaya izin alarak gidermeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti de Cezayir'e bu izni, Cezayir dayılarının itaatsizliklerinin görüldüğü dönemler hariç olmak üzere, her istenildiğinde vermiştir. 1182/1768 tarihli bir belgede, “Mahrûse-i Cezayir”in muhafazası için

⁵⁰ BOA, C. BH. 1541. (11 Receb 1206)

⁵¹ 1 lodra = 176 dirhem = 0.564 kg. Bkz: İnalçık, **Klasik Çağ (1300-1600)**, s. 250.

⁵² BOA, C. AS, 28251

⁵³ Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, C. IX, İstanbul, Matbaa-i Osmaniye, 1309. s. 171.

askere ihtiyaç olduğundan dolayı, masraf ve mevâcibleri ocak tarafından karşılanmak üzere İzmir, Aydın, Suğla, Saruhan, Menteşe sancaklarından gönüllü olanlardan asker yazılmasına izin verildiği görülmektedir.⁵⁴

Gönüllü askerlerin sayısı her zaman istenilen miktarlara ulaşmayabiliyordu. Nitekim 22 Şevvâl 1216/ 25 Şubat 1802 tarihli belgede daha önce verilen izinle yeteri kadar gönüllü yazılmadığından, “dârü'l-mücâhidîn ocağına” yeniden asker yazılması gerektiği, iki yüz askere daha ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Bunun üzerine İzmir kadısına, Sığla ve Saruhan sancaklarının kadı ve naiblerine, İzmir hassı voyvodasına, bu livalardaki diğer voyvoda ve kethüdalara, yeniçeri serdarları, iskele eminleri ve diğer zabıtlere hitaben bir ferman gönderilerek ocağa asker yazılması için gayret gösterilmesi ve kimsenin zorla yazılmaması emredilmiştir.⁵⁵ Hüdavendigâr ve Biga sancaklarından da asker yazılması için Cezayirlilerin Kaptan Paşa vasıtasıyla ricacı oldukları görülmektedir.⁵⁶ Muharrem 1232/Aralık 1816 tarihli başka bir belgede ise Osmanlı Devleti tarafından Cezayir'e gönderilecek iki geminin, Cezayir'in ihtiyacına binaen gönüllü asker yazdırılıp, askerlerle birlikte gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bunun üzerine ilgili sancaklara emirler yazılmıştır. Daha önce İzmir, Teke ve Hamid sancaklarından asker yazılırken, bu sefer Kocaeli, Hüdavendigâr, Eskişehir, Karesi ve Biga sancaklarından da asker yazılmasına müsaade edildiği bildirilerek deftere yazılan askerlerin adet ve miktarının bildirilmesi istenmiştir.⁵⁷

1.2.5. Diğer Yardım ve Hizmetler

Avrupalı devletlerin Cezayir ile doğrudan anlaşma yapmalarının mümkün olmadığı ya da daha kârlı görüldüğü durumlarda, anlaşma yapılmasını

⁵⁴ BOA, C. **MTZ**, 678.

⁵⁵ BOA, C. **AS**, 11607.

⁵⁶ BOA, **HAT**, 16429.

⁵⁷ BOA, C. **DH**. 6841. (Evâsıt-ı Muharrem 1232/Aralık 1816)

sağlaması için Osmanlı'ya başvurmaktadırlar. Bu tekliflerden bir kısmı dikkate alınıp Cezayir'e ilgili devletle anlaşma yapması konusunda fermanlar gönderilirken, bazı durumlarda ise teklifler geri çevrilerek Cezayir'in sulh yaptığı durumlarda ganimetten mahrum kalacağı ifade edilmiştir. Örneğin Sicilyateyn elçisinin Osmanlı Devleti'nden sulha aracılık etmesini istemesi üzerine verilen cevap, Cezayir'in ganimetten mahrum kalacağından sulh için aracı olunamayacağı yönündedir.⁵⁸ Ancak Cezayir'in İspanya ile sulh yapmasına aracılık edilmiştir.⁵⁹

Osmanlı Devleti, savaş durumunda Cezayir korsanlarından istifade etmek istemiştir. 1798'de Fransa Mısır'ı işgal ettiğinde, Osmanlıların Mısır haricinde Fransızlara karşı açacakları başka bir cephe daha vardı: Cezayir korsanları. Bu amaca yönelik Cezayir-i Garb Beylerbeyisi Hasan Paşa'ya gönderilen hükümde, Fransızların Mısır'a taarruz ettikleri ve Cezayir tarafına da bir saldırı düzenleyebilecekleri belirtiliyordu. Cezayir ocağının öteden beri Devlet-i Aliyyenin dostuna dost, düşmanına düşman olduğu belirtilerek, Tolon Limanından ve diğer Fransız limanlarından İskenderiye'ye işleyen Fransız gemilerine taarruzla nakliyenin kesilmesi istenmektedir. Ayrıca, hazırlıklarını tamamladıktan sonra Akdeniz'e açılacak donanmaya Cezayir-i Garb ocağı gemilerinin katılması için ayrı bir emir gönderileceği de haber veriliyordu. Cezayir ocağının, İslam'a hizmet için var olan Devlet-i Aliyye'ye bağlılığını göstereceğinden şüphe edilmediği de ayrıca belirtilerek kaç korsan gemisinin tertip edileceğinin de bildirilmesi isteniyordu. Tunus ve Trablusgarb Beylerbeyilerine de gönderilen hükümlere⁶⁰ rağmen Cezayir, bu emirlere gereği gibi riayet etmemiştir.⁶¹

Dayılar çeşitli vesilelerle Osmanlı Devleti'nden yardım istemişlerdir. Dayı seçildiklerinde bunu bildiren arzuhâllerinin ardından ya da ihtiyaclar hâsıl

⁵⁸ BOA, **HAT**, 7645.

⁵⁹ BOA, **HAT**, 729.

⁶⁰ BOA, **C. HR.** 748. (Evâhir-i Safer 1213/Ağustos 1798)

⁶¹ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 74-76.

oldukça yardım edilmesi için arzuhâller göndermişlerdir. 7 Cemâziye'l-evvel 1233/15 Mart 1818'de Hüseyin Dayı'nın nasbı vesilesiyle gönderilen arzuhâlde mühimmat ve top talep edilmektedir.⁶² 17 Şevvâl 1240/4 Haziran 1825'de ise Cezayir dayısının talebi üzerine, Cezayir'de yapılacak top dökümhanesi için ateşe dayanıklı tuğla ile top ve humbara yapımını öğretecek mühendisler gönderilmesine karar verilmiştir. Ayrıca Cezayir'in ihtiyaç duyduğu askerlerin İzmir ve civarından gönderilmesi de kararlaştırılmıştır.⁶³

Cezayir'in Osmanlı merkezî yönetimine bağlılığını, Avrupalı devletlere karşı arkasında bir güç olarak kullanması; Osmanlıların da Cezayir'i Avrupalılara karşı ileri karakolda hazır saldırı gücü olarak veya tehdit unsuru olarak görmesi, Osmanlı – Cezayir ilişkilerini tarif etmeyi zorlaştırmaktadır. Öte yandan Osmanlı Devleti'nin Cezayir'in topraklarında hâkimiyet kurmaktan daha çok denizde hâkimiyet kurmak peşinde olduğu düşünülebilir.⁶⁴

1.3. Cezayir'de Korsanlığın Tarihî Arka Planı

Kuzey Afrika sahil şeridi, Müslüman fetihlerinin başladığı 7. yüzyıldan itibaren "Mağrib" olarak tarif edilmişti. Coğrafi olarak Kuzey Afrika, parçalı bir yönetim yapısına sahipti. Kabileler ve zayıf sultanlar sürekli çatışma halindeydi. İstikrarsız ortam, güvenliği ve böylesine hassas bir bölgede sınır hattını zayıflatıyordu.⁶⁵ Ancak bu sınır hattının kaderi denizlerde nâm salmış Türk korsanlarının 15. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Afrika'ya yerleşmeleriyle değişti.

Korsanlıktan yetişme ve nâmlı bir denizci olan Barbaros Hayreddin, Osmanlıların Akdeniz'deki mücadele alanını doğudan batıya kaydardıkları bir

⁶² BOA, HAT, 22556 A.

⁶³ BOA, HAT, 32928.

⁶⁴ Julien, *History of North Africa*, s. 333.

⁶⁵ Julien, *History of North Africa*, s. 273.

dönemde Kuzey Afrika'da İspanyollara karşı önemli bir mücadele vermekteydi. Cezayir sultanı olarak da bilinen Barbaros, 1534'te Osmanlı hizmetine girdi ve Paşa rütbesiyle kaptanıderya oldu.⁶⁶

Barbaros Hayreddin Paşa'nın Cezayir'i üs edinmesiyle beraber korsanlık, ocağın temelini oluşturmaya; bir nevi gazâ ve cihâd olarak görülmeye başlandı.⁶⁷ Osmanlı sınır bölgelerinde yaşayan ilk dönem Osmanlı akıncılarından ilham alan Cezayir korsanları, Akdeniz'in bir ucunda "küffâr" ile karşı karşıydılar.⁶⁸ Öte yandan sınır hattının ortaya koyduğu muazzam hareketlilik, gazâ ve cihâd fikriyle birleşince korsanlığın tebârüz edebileceği en uygun yeri bulmuş oldu.

Literatürde "korsanlık" ile "deniz haydutluğu" sıklıkla birbirine karıştırılmaktadır. Ancak korsanlık, özel kişilere ait gemilerin harbe taraf olan devletin izniyle ve devlet namına düşmana karşı yürüttüğü faaliyet iken; "deniz haydutluğu" ise özel kişilere ait gemilerin harp ya da sulh zamanında gemilere ya da kıyılara kendi çıkarları için yaptıkları saldırılardır.⁶⁹ Korsanlar, filleri açısından izin aldıkları devlete karşı sorumlu oldukları halde deniz haydutlarının hiçbir otoriteye karşı sorumluluğu ya da bağlılığı yoktur.⁷⁰

Korsanlık, Cezayir'in sosyal ve ekonomik hayatının ayrılmaz bir parçasıydı. Nüfusun önemli bir kısmı korsanlardan oluşmaktaydı ve

⁶⁶ İdris Bostan, "Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyaletinin Kuruluşu, 1534", **Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 50.

⁶⁷ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 112.

⁶⁸ Bostan, **Osmanlılar ve Deniz**, s. 12.

⁶⁹ Korsanlığın hukukî tarifi ve Osmanlılarda ortaya çıkış süreci için Bkz: İdris Bostan, **Adriyatik'te Korsanlık: Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler 1575-1620**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2009, s. 17-21.

⁷⁰ Seha L. Meray, "Bazı Türk Anlaşmalarına Göre Korsanlık ve Deniz Haydutluğunun Yasaklanması", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. XVIII, S. 3-4, 1963, s. 106-107; Wolf, **The Barbary Coast**, s. 113.

oluşturdukları güç ile siyasî ilişkileri şekillendiriyorlardı. Sosyo-ekonomik rolleri yanında dinî referanslarıyla da önemli bir görev üstlenmişlerdi.⁷¹

Cezayir, Cebelitarık Boğazı'na ve Avrupa kıtasına yakınlığıyla Hıristiyan dünyası için büyük bir tehdit oluşturmaktaydı. Tarım gibi diğer geçimlik alanlarda çalışanların sayısının oldukça az olduğu ülke, korsanlıkla geçinen çok geniş bir kesimin denetimi altında idi.

Büyük devlet donanmalarının Akdeniz'de savaşmadığı dönemlerden yararlanan korsanlık, 1574'ten sonra⁷² donanmalar arasındaki savaşların askıya alınmasıyla kendine daha güçlü bir yer edinmiştir. Bundan böyle, savaşın yeni merkezleri İmparatorluk başkentleri değil, Cezayir, Malta, Livorno veya Piza olmuştur.⁷³

16. yüzyıl ortalarından itibaren Cezayir korsanlığı sadece koruma ve iâşe dışında tersane çalışanları, yağmalanan malların satıldığı pazarı, deniz maceraları bekleyen insanları ve küreğe mahkûm edilen köleleriyle korsanların hayatına anlam katmaktadır.⁷⁴

Cezayir'in donanması Garb ocakları içinde en büyüğüydü. Akdeniz dışında İngiltere, Felemenk, Danimarka'ya kadar korsanlık faaliyetlerini yayan Cezayirli korsanlar, deniz ticareti üzerinde büyük etkide bulunuyorlardı. Osmanlı Devleti'yle ticaret anlaşmaları yapan devletler, Cezayir'in İstanbul'dan bağımsız davranabildiğini bildiklerinden ayrıca anlaşma imzalamayı tercih ediyorlardı. Fransa'nın 1629'da, ardından İngiltere ve Felemenk'in yaptığı anlaşmalar buna

⁷¹ Daniel Panzac, **Barbary Corsairs, The End of Legend 1800-1820**, Leiden-Boston, Brill, 2005, s. 57.

⁷² Tunus'un aynı yıl içinde İspanyollara geçmesi ve Osmanlıların geri alması iki tarafın donanmasını gemi ve insan gücü açısından sarsmıştır. Özellikle Osmanlı donanmasının birkaç yıl önce, 1571'de İnebahtı'da ağır bir yenilgi alması, ayrıca bu tarihten sonra doğu seferlerinin ağırlık kazanması; 1574'den sonra İspanyolların ilgisinin Atlantik'e ve Amerika kıtasına kayması söz konusu gayri resmi barışı açıklamaktadır. Bkz.: Fernand Braudel, **Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, II, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1990, s. 317-332.

⁷³ Braudel, **Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, II, s. 147.

⁷⁴ Braudel, **Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, II, s. 150.

örnekti. Cezayir korsanlarının saldırılarına maruz kalmamaları garanti edilmeleri karşılığında söz konusu devletler ocağa yüklü miktarlarda haraç veriyorlardı.⁷⁵

Korsanlıkla elde edilen ganimet Cezayir'in önemli geçim kaynaklarından biriydi. Nitekim Cezayir'le anlaşma tesis edilmesi için Osmanlı Devleti'ne başvuran Sicilyateyn elçisine, Cezayir'in öteden beri ele geçirdiği gemiler ve bu gemilerdeki mallarla geçindiği, anlaşma yapıldığı takdirde gazâ ve ganimetten mahrum kalacakları cevabı verilmiştir.⁷⁶ Ancak 1786'da Cezayir korsanlarının ele geçirdikleri önemli ganimete rağmen, iki yıldan beri mahsulât alınamadığından halk büyük sıkıntıda idi. Nemçe ile anlaşma yapması için İstanbul'dan ocağa gelen emirlere verilen cevapta bu sıkıntılı durum izah edilerek, geçimlerinin korsanlıktan olduğunu ifade edilmiştir. Anlaşma yapılacaksa bunu bedelsiz yapmayacaklarını, Nemçe konsolosu ile bir adamının gelmesi gerektiği de cevaba eklenmiştir.⁷⁷

Korsanlıktan ele geçen mallar Cezayir şehrindeki Yahudilere satılırdı. Onlar da bunları Avrupa'daki temsilcilerine göndererek büyük kârlar elde ederlerdi.⁷⁸

Cezayir korsanlığının Akdeniz dünyası için yıkım olduğunu iddia eden genel Avrupalı bakış açısına rağmen Fernand Braudel ve Godfrey Fischer gibi tarihçiler, diğer tarihçilerin çok çabuk sonuca vardıklarını, Hıristiyan şikâyetlerine çok fazla kulak asıldığını ifade etmektedir. Öte yandan Cezayir korsanlığının Akdeniz dünyasında ve ötesinde oluşturduğu etkiyi küçümsemeden ya da abartmadan doğru anlamak için dikkatli bir inceleme gerekmektedir.⁷⁹

⁷⁵ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, III/2, s. 303-304.

⁷⁶ BOA, **HAT**, 7645.

⁷⁷ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 62.

⁷⁸ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 112.

⁷⁹ Braudel, **Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, II, s. 160-161.

1.3.1. Korsanlığın Cazibesi: Din, Macera, Şöhret, Para

Akdeniz’de korsanlık yapan sadece Türk denizciler değildir. Avrupalı ya da Müslümanlığı seçen yabancılar da Akdeniz’in namlı korsanlarından olmuştur. Korsanlığın iyi bir gelir kaynağı olması, özgürlük bahşetmesi gibi cezbedici sebepler, türlü milletlerden ve dinlerden oluşan korsanların Akdeniz’de kol gezmesini açıklamaktadır.⁸⁰

Cezayirli korsanların arasına çok sayıda mühtedî karışmıştır. Büyük ganimetler için korsanlığa çıkan bu mühtedî korsanlar, Cezayir korsanlığının yönünü ve ruhunu zamanla değiştirmiştir. Bu nedenle Hıristiyanlığa karşı yapılan gazâ, yerini denizde yüzen her şeyin ganimet olarak görüldüğü yağma düzenine bırakmıştır.⁸¹

Cezayir’deki korsanların çoğu Anadolu sahillerinden gelen “çift bozan” köylülerdi. İzmir, Foça, Karaburun, Muğla gibi Batı Anadolu kıyılarından gelen bu köylüler karada ya da gemide görevlendirilir ve reislerine tâbi olurlardı. Ancak 18. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu’dan gelenler eskisi gibi yiğitler değil; işsiz ve serseri takımıydı. Bunların ocağa karışmasıyla birlikte ocağın eski ruhu yok olmuştu.⁸²

18. yüzyıl ortalarından itibaren ise yapılan anlaşmalar, Cezayir donanmasının zayıflamasına rağmen Avrupa devlet donanmalarının güçlenmesi gibi unsurlar korsanlığı eskisi gibi gelir getiren bir faaliyet olmaktan uzaklaştırmıştır.

⁸⁰ Avrupa merkezli bakış açısı ve Osmanlı denizcilerinin kökenine dair yanıltıcı bilgilere rağmen, korsanlığın Akdeniz için çeşitli yönlerden ele alan tespitler ve tarih-efsane ekseninde bazı ünlü korsanların faaliyetlerini ortaya çıkaran saikler hususunda ilginç bilgiler için Bkz. Peter Lamborn Wilson, **Korsan Ütopyaları**, İstanbul, Aykırı Yayıncılık, 2005.

⁸¹ İlter, **Şimali Afrika’da Türkler**, I, s. 169.

⁸² İlter, **Şimali Afrika’da Türkler**, II, s. 3.

1.3.2. Cezayir Korsan Gemileri

Cezayirli denizciler Osmanlı merkezî donanmasından önce kalyona geçmiştir. Özellikle Felemenkli ve İngiliz korsanların yelkenli gemilerini benimseyen Cezayirli denizciler, kalyonları savaşlarda etkin olarak kullanmak konusunda da kendilerini yetiştirmişlerdir.⁸³

Cezayir ocağı gemilere ve gemi malzemelerine birkaç yoldan sahip olurdu. Kendi tersanelerinde inşa ve imal ettikleri, korsanlıktan ele geçirdikleri, haraç olarak Avrupalı devletlerin gönderdikleri ve Osmanlı sultanından hediye olarak gönderilenler. Örneğin 1787’de İngiltere’nin gönderdiği malzemeler arasında 4 top ve bunların taşınması için top arabası, 400 gülle ve bir takım savaş malzemeleri bulunmaktadır. Öte yandan Mart 1801’de Cezayir’e ulaşan ve Sultanın gönderdiği hediyeleri taşıyan gemiyle birçok mühimmat ve savaş malzemesinin yanında 13 bin gülle, 1500 kantar (84.600 kg) tel ve 1500 kantar (84.600 kg) barut getirilmiştir.⁸⁴

Cezayir korsanları, gemilerine büyük ihtimam gösterirlerdi. Gemilerinde intizam hâkimdi. Ayrıca Osmanlı tersane yönetimine⁸⁵ benzetilerek oluşturulan Cezayir ocağının muntazam gemicilik teşkilatı, Avrupalıların iddia ettikleri gibi haydut ve hırsızların eseri değildi.⁸⁶

Cezayir’de, şahsî teşebbüsle gemi donatıp korsanlığa çıkılması oldukça nadir görülen bir olaydı.⁸⁷ Ancak Cezayir korsan reisleri, denize açıldıklarında bağımsız hareket ederlerdi.⁸⁸

⁸³ İdris Bostan, “17. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Gemi Teknolojisinin Değişimi, Kadırgadan Kalyona”, **Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 183-192.

⁸⁴ Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 54-55.

⁸⁵ Osmanlı tersane yönetimi hakkında bkz.: İdris Bostan, **Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire**, Ankara, TTK, 2003.

⁸⁶ İlter, **Şimali Afrika’da Türkler**, I, s. 113

⁸⁷ Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 57.

⁸⁸ Abun-Nasr, **A History of the Maghrib**, s. 174.

Fransız arşivinin 18. yüzyıl sonu 19. yüzyıl başını ihtiva eden belge serisi, çeşitliliğine ve eksikliğine rağmen korsan faaliyetleri hakkında önemli bilgiler içermektedir. Arap dokümanları tarafından tamamlanan bu belgelerde; esirler, ganimet malları ve bunların değeri yanında reislerin isimleri görülebilmektedir.⁸⁹

Cezayir ocağı, korsanlığın zirvede olduğu dönemde gemi sayısı bakımından da önemli bir üstünlüğe sahipti. 1681'de, Fransa'nın Akdeniz donanmasını mağlup eden Cezayir korsanları 29 gemiyi ele geçirmişlerdi. Ancak 18. yüzyılın ilk yarısında ocağın elinde 18 savaş gemisi vardı.⁹⁰

Cezayir ocağının 1785 ile 1787 yılları arası için elimizdeki bilgiler ocağın bu dönemde sahip olduğu gemi tipleri hakkında bilgi vermektedir. Buna göre 4, 16, 24 ve 34 toplu dört şebek; 18, 22, 24, 26, 28 ve 30 toplu altı barça⁹¹; 2, 3 ve 4 toplu üç kalyon olmak üzere toplamda on üç gemi vardı.⁹² 5 Ekim 1793'de Cebelitarık boğazından geçerek Atlas Okyanusu'na açılan Cezayir filosu ise 28, 30, 36, 44 toplu dört firkateyn⁹³; 20, 24, 26 toplu üç şebek ve 22 toplu brik olmak üzere sekiz gemiden oluşmaktaydı.⁹⁴ Amerika'nın Cezayir konsolosu olan O'Brein, Amerika Dışişleri Bakanlığı'na yazdığı 1 Mart 1798 mektupta Cezayir'de 12 savaş gemisi bulunduğu ve bunların 238 topu olduğunu yazmaktaydı.⁹⁵ Yaklaşık yirmi yıl sonra ise Cezayir ocağına ait gemilerde ciddi bir değişiklik olduğu görülmektedir. 1815-1816 yılları arasındaki verilere göre ocağın elindeki irili ufaklı toplam elli dokuz gemi şu şekillerde idi: 50 toplu bir, 46 toplu bir, 40 toplu bir, 44 toplu iki olmak üzere beş firkateyn; 30 toplu bir, 20

⁸⁹ Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 61.

⁹⁰ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, III/2, s. 297.

⁹¹ Altı düz, iki ve üç direkli yelkenli savaş gemisidir. Bkz.: Bostan, **Osmanlılar ve Deniz**, s. 141.

⁹² Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 48.

⁹³ Kalyondan küçük, tek ambarlı ve üç direkli yelkenli savaş gemisidir. Bkz.: Bostan, **Osmanlılar ve Deniz**, s. 163.

⁹⁴ Erol, "Amerika'nın Cezayir ile Olan İlişkileri (1785-1816)", s. 697.

⁹⁵ Erol, "Amerika'nın Cezayir ile Olan İlişkileri (1785-1816)", s. 713.

toplu bir, 24 toplu iki olmak üzere dört korvet⁹⁶; 22, 20 ve 8 toplu olmak üzere üç brik; 16 ve 4 toplu iki uskuna; 3 toplu yarı kalyon; on dört hücum gemisi ve otuz şalope idi.⁹⁷

18. yüzyıl sonunda, Cezayir ocağının sınırlı sayıda gemiye sahip olduğu görülmektedir. Ellerindeki gemiler daha çok firkateyn, şehtiye⁹⁸, kırlangıç,⁹⁹ aktarma,¹⁰⁰ sönbeki, filika, kalyon ve pulaka gibi Akdeniz tipi gemilerdi. Ayrıca Cezayir'in sahip olduğu gemilerin bir kısmı terk edilmiş kalyonlar, toplama suretiyle yapılmış büyük gemilerden oluşuyordu.¹⁰¹

⁹⁶ Uzunluğu 25-32 m arasında değişen üç direkli ve yelkenli savaş gemisidir. Bkz.: Bostan, **Osmanlılar ve Deniz**, s. 166.

⁹⁷ Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 48.

⁹⁸ Kısaca şitye de denilen, yalnız yelkenle hareket eden iki direkli, 17,5 ile 28 m arasın uzunlukta olabilen üç ambarlı bir gemidir. Bkz.: Bostan, **Osmanlılar ve Deniz**, s. 170.

⁹⁹ BOA, **HAT**, 11352; İnce donanma gemilerinden olup firkateden küçük savaş gemisidir. Daha çok haberleşme ve karakol hizmeti için kullanılmıştır. Bkz.: Bostan, **Osmanlılar ve Deniz**, s. 136.

¹⁰⁰ BOA, **HAT**, 11320.

¹⁰¹ Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 49.

II. BÖLÜM

CEZAYİR KORSANLIĞININ AKDENİZ DÜNYASINA ETKİLERİ

2.1. Cezayir'in Avrupalı Devletlerle Siyasî ve Askerî İlişkileri

Akdeniz, en eski devirlerden itibaren deniz ticaretinin ve aynı zamanda korsanlığın önemli alanlarından biri olmuştur.¹ Cezayir korsanları, saldırdıkları gemi hangi Hıristiyan devlete ait olursa olsun, düşman ve ganimet gözüyle bakıyorlardı.² Bu nedenle Avrupa ile Garb ocakları arasındaki ilişkiler çoğunlukla problemlidir. Cezayir gibi anlaşmalara uzun süre uymayan devletlerin iki ana nedeni vardı: Avrupalı gemiler tarafından esir edilen Müslümanların geri dönmemesi ve korsanlığın sadece ekonomik ve dini nedenlere değil, aynı zamanda politik nedenlere bağlı olmasıdır. Zira Cezayir'de uzun süreli bir barışın tayfaları huzursuz etmesi görülmemiş bir durum değildi.³

Osmanlı Devleti tarafından tek taraflı olarak verilen imtiyazlar, ahidnâme olarak adlandırılmaktaydı. 15. yüzyıldan itibaren Ceneviz, Venedik gibi denizci ve tüccar devletlere ahidnâme veren Osmanlı Devleti, 16. yüzyıldan itibaren genişleyen sınırlar ve değişen şartlara göre verdiği ahidnâmeleri yenilemiştir.⁴ Korsanlığın Akdeniz dünyasında yaygınlık kazanması ve Osmanlılar ile tâbilerinin korsanlığı yönlendirmelerinden sonra, ahidnâmelere korsanlıkla ilgili maddeler eklenmeye başladı. Bu maddeler çoğunlukla ilgili devletin tüccarlarının gemilerine zarar verilmeyeceğine dair taahhüdler içermektedir.⁵

¹ İlkçağlardan yeniçağa kadar Akdeniz'de savaş, ticaret ve korsanlık için bkz.: John H. Pryor, **Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş: Araplar, Bizanslılar, Batılılar ve Türkler**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2004.

² Wolf, **The Barbary Coast**, s. 299.

³ Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 32.

⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, "Ahidnâmeler ve Ticaret Muahedeleri", **Osmanlı**, C. III, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 329-341.

⁵ Halil İnalçık, "İmtiyâzât", **EI²**, vol. 3, s. 1179-1189; Mübahat S. Kütükoğlu, "Ahidnâme", **DİA**, C. 1, İstanbul, 1988, s. 535-540.

Garb ocakları korsanlarının gemilere saldırmaması, sahilleri yağmalamaması, gemidekileri esir etmemesi gibi ayrı ayrı ve tafsilatlı yazılmış maddeler de mevcuttur.

Osmanlı Devleti, ahidnâme verdiği devletlerin Garb ocakları korsanları tarafından bir zarara uğratılması durumunda birçok şikâyetle karşılaşmıştır. Nitekim korsanlığın zirvede olduğu 16. yüzyıl için Avrupalı devletlerin şikâyetlerini Mühimme defterlerinden takip edebilmektedir. Örneğin 1565'de Fransız elçisi tarafından bazı levendlerin Fransızların mallarına ve canlarına zarar verdiği şikâyet edildiğinden, esirlerin serbest bırakılması, el konulan malların iade edilmesi ile ahidnâmeye aykırı iş yapılmaması emredilmiştir.⁶ Başka bir emirde ise Cezayir-i Garb Beylerbeyine gönderilen bir fermanla, esir alınan Fransızların serbest bırakılması emredilmiş ve bu türden hareketlerin iki devlet arasındaki ilişkilere zarar verdiği belirtilmiştir.⁷

1660'dan itibaren Felemenk ve İngiltere ve bunların ardından Fransa, deniz gücü yarışına giriştiler. Gemi sayılarını artırmanın yanında gözden düşmüş küçük korsan gemilerini de filolarına katmaya gayret ettiler.⁸ Bu tarihten sonra Akdeniz'deki deniz gücü üstünlüğü İspanya'dan İngiltere'ye, kısa bir müddet sonra ise Fransa'ya geçti.⁹

17. yüzyıl sonunda Akdeniz'deki üç denizgücü İngiltere, Fransa ve Felemenk Garb ocakları ile ilişki kurmak suretiyle gemilerini ve kıyılarını güvenceye alarak ticareti artırmak istediler. Avrupalı devletlerin¹⁰ kendi aralarındaki rekabetten dolayı Garb ocakları korsanlarına karşı birlikte

⁶ **5 Numaralı Mühimme Defteri**, Hüküm No: 215, (15 Safer 973/11 Eylül 1565), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1994.

⁷ **5 Numaralı Mühimme Defteri**, Hüküm No: 656. (20 Cemaziyevvel 973/13 Aralık 1565)

⁸ Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 32.

⁹ Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 11.

¹⁰ Avrupalı devletlerin korsanlık faaliyetleri için bkz.: Mübahat S. Kütükoğlu, "XVIII. Yüzyılda İngiliz ve Fransız Korsanlık Hareketlerinin Akdeniz Ticareti Üzerinde Etkileri", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 12, 1968, s. 57-71; Şenay Özdemir, "Osmanlı Sularında Yabancı Devletlerin Korsanlığı Karşısında Osmanlı Devleti'nin Tarafsızlık Konumu", **A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 23, S. 36, 2004, s. 189-203.

harekete geçmeleri imkânsızdı. Dolayısıyla her devlet daha iyi bir anlaşma imzalamaya çalışmak ve korsanları memnun etmek suretiyle ticaret gemilerini korumak istedi.¹¹ Ancak her üçü de anlaşma sağlamak için farklı yollar denedi. Örneğin Felemenk para, gemi ve deniz malzemeleri önererek, İngiltere ise deniz gücünün zayıf olmadığını ispat eden bir dizi bombardımanla Cezayir'i anlaşmaya ikna etti.¹²

Deniz güçleri sınırlı olan devletler için durum daha karmaşıktı. 1769'da Cezayir dayısı Danimarka'nın ödeyeceği yıllık vergiyi artırdı. Bunun üzerine Danimarka, Norveç gemileriyle beraber Cezayir önlerine gelerek başarısız bir bombardıman girişiminde bulundu. Ancak 1772'de artırılmış haliyle yıllık vergiyi kabul etmek durumunda kaldı.¹³

Ahidnâme verilen devletlerin tüccarlarına karşı korsanlık yasaklanmış¹⁴ olmasına rağmen Garb ocakları tarafından buna pek uyulmuyordu.¹⁵ Bu nedenle özellikle Cezayir korsanlarının ahidnâmeye aykırı olarak gemilere saldırımları, esir alıp mal yağmalamaları ahidnâme verilmiş devletin zararının tazminini gündeme getiriyordu. Osmanlı Devleti, esirlerin serbest bırakılmasını ve zararın ocak hazinesi tarafından karşılanmasını emretse de, çoğu durumda ocaklar zararı karşılamaya yanaşmıyordu. Nitekim Cezayir korsanlarının Avusturya gemilerine verdikleri 400 kese tutarındaki zararın tazmini ocaklardan alınmadığından İrad-i Cedid Hazinesinden verilmişti.¹⁶

Ahidnâmelerin yanında, Avrupalı devletler Osmanlı Devleti'nden Cezayir'le yapacakları anlaşmaya aracı olmalarını istemekte idi. Ancak

¹¹ Akdes Nimet Kurat, "Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 2, S. 2-3, 1964, s. 176.

¹² Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 35.

¹³ R. C. Anderson, **Naval Wars in the Levant 1559-1853**, Liverpool, Liverpool University Press, 1952, s. 393.

¹⁴ BOA, **HAT**, 35.

¹⁵ Şenay Özdemir, **Akdeniz Hakimiyetinde Osmanlı Devleti ve Korsanlık (1695-1789)**, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2004, s. 122.

¹⁶ BOA, **C. HR**, 1135. (9 Cemaziyelahir 1216/17 Ekim 1801)

Cezayir'in sulh yapmak konusunda serbest olduğu ifade edilerek aracı olunmamıştır.¹⁷ Öte yandan Cezayir'in korsanlıktan men edilmesi için Osmanlı Devleti'nin tavassutu isteniyordu. Özellikle araştırma kapsamına giren 1770-1830 tarihleri arasında Osmanlı Devleti'nin bu tür şikâyetleri görünürde ciddiye aldığı söylenebilir. Ancak Cezayirlilere yaptırım uygulayacak ya da ferman göndermek suretiyle korsanlıktan men edecek otoritesi kalmamıştı. Bu yönde elçilerden gelen şikâyetler karşısında Osmanlı Devleti çoğunlukla Cezayir'in korsanlıkla geçindiği ve bundan men edilemeyeceği cevabını veriyordu.¹⁸

Avrupalı devletler Osmanlıların aracılığından umutlarını kestikleri zaman kendileri Cezayirlilerle anlaşmaya çalışmışlardı. Nitekim Portekizliler 1807'de Cezayir'le yirmi yıllık bir anlaşma yapmayı ve senelik 50 bin kuruş vergi vermeyi teklif etmişti. Ancak Cezayir dayısı 2 milyon kuruş isteyerek teklifi kabul etmedi. Bu sırada İspanya'dan 12 bin, İngiltere'den 10 bin, Felemenk'den 40 bin, Avusturya'dan 50 bin ve Amerika'dan 100 bin kuruş yıllık vergi alınmaktaydı.¹⁹

Cezayir dayıları 17. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupalı devletlerle ticarî anlaşmalar imzaladı. Sultanın fikrinden çekinmeden imzalanan bu anlaşmalarla Cezayir'in siyasî etkinliği desteklenmek istendi.²⁰ Ancak 18. yüzyılın sonunda Cezayir'in imzaladığı anlaşmalarda başka amaçlar söz konusuydu. Bu dönemde Osmanlı Devleti, Cezayir'e yeteri kadar askerî yardım gönderemediği gibi eskisi kadar siyasî anlamda himâye edemiyordu. Avrupalı devletlerin güçlenen pozisyonları da Cezayir dayılarını endişelendiriyordu. Dolayısıyla, çoğu zaman anlaşma yapmanın Cezayir aleyhine olmasına rağmen Avrupalı devletler ile anlaşmak zorunda kalıyorlardı.²¹

¹⁷ BOA, **HAT**, 14393.

¹⁸ BOA, **HAT**, 7645.

¹⁹ İltter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 82.

²⁰ Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 11.

²¹ Özdemir, **Akdeniz Hakimiyetinde Osmanlı Devleti ve Korsanlık (1695-1789)**, s. 260.

Cezayir korsanları büyük denizci devletlerden başka Malta, Ceneviz ve Sicilyateyn gibi küçük denizci devletlere tâbi gemilere de saldırıyordu. Nitekim Mısır'dan gelen Yenişehirli Hacı Mustafa'nın verdiği bilgiye göre Cezayir korsanları Malta'ya ait bir kalyonu ele geçirmişti.²² Bir Ceneviz gemisi ise seksen yolcusuyla beraber korsanların eline geçmişti.²³ Başka bir belgede ise Sicilya'dan İstanbul'a zahire ve çeşitli eşyalar getirmek isteyen bir tüccar için Sicilyateyn elçisinin yaptığı başvuru üzerine, tüccarın gemisine saldırılmaması hususunda Garb ocaklarına emir yazılması kararlaştırıldığı belirtilmekteydi.²⁴

1792'den sonra Avrupa ile Cezayir ilişkilerinin gerginleştiği görülmektedir. Bunun nedeni, güçlenen donanmalarıyla beraber, Cezayir'in zayıflığını fark eden Avrupalı devletlerin çıkarlarını korumak için donanmalarını harekete geçirmekte tereddüt etmemeleriydi.²⁵ Öte yandan Cezayir korsanları güçlenen Avrupalı denizci devletlere karşı varlıklarını devam ettirebilmek için her türlü fırsatı değerlendirmeye çalışmaktaydı. Bu süreç içinde Cezayir ocağı ile birçok devletin bahse değer ilişkisi oldu. Ancak bunlardan öne çıkanları Fransa, Venedik, İspanya, İngiltere, Rusya, Avusturya ve Amerika'dır.

2.1.1. Fransa

Osmanlı Devleti, Cezayir ve sahillerinde Fransa'ya belli imtiyazlar vermişti. Fransızlara verilen ticarethane açma, mercan avlama, konsolos bulundurma gibi hakların karşılığında Fransa Cezayir'e önemli miktarda haraç ve hediye vermekteydi.²⁶

²² BOA, **HAT**, 26. (20 Rebiü'l-âhir 1198/13 Mart 1784)

²³ BOA, **HAT**, 5876 E. (11 Rebiü'l-âhir 1213/22 Eylül 1798)

²⁴ BOA, **C. HR**, 9098. (27 Ramazan 1186)

²⁵ Julien, **History of North Africa**, s. 327-328.

²⁶ İdris Bostan, "Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasî ve Ekonomik İlişkileri, 1580-1624", **Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 263.

Fransa'nın Cezayir'le olan ilişkisinde temel husus korsanlık faaliyetleri olmuştur.²⁷ Cezayir korsanlarının Fransız ticaret gemilerini vurmaları; gemi ve malları ele geçirip gemideki insanları esir etmeleri Fransa konsolosu tarafından Osmanlı'ya şikâyet ediliyordu. 16. ve 17. yüzyıllarda ocakların bu tür korsanlık faaliyetlerine karşı Osmanlı Devleti, ahidnâmeden kaynaklanan hakların korunmasına dair ocakları uyarıyordu. Ancak özellikle 18. yüzyıl ortalarından itibaren bu şikâyetlerde Osmanlı Devleti, bazı Fransız gerekçelerini tanıyor görünse de, Cezayir'in geçim kaynağı açısından korsanlığın hayatî rolünü de göz ardı etmiyordu.

Fransa Cezayir'den gelen saldırılarla gemilerinin alıkonulup içindekilerin esir edilmesini engellemek için güçlü bir denizgücü kurmak, görüşmeler yoluyla anlaşmaya çalışmak gibi bir dizi teşebbüste bulunmuş olmasına rağmen bunda uzun süre başarı sağlayamadı.²⁸

1677'de Fransızlar, ticaret gemilerini korsan saldırılarından korumak için savaş gemileri refakatinde ve kfile halinde gemilerin denize açılmasına karar verdiler. Yılda iki sefer seyahate çıkılacaktı. Kfile (konvoy) sistemi adı verilen bu düzen ile ticaret yapmak ilk başta çok cazip ve güvenli görünse de farklı sıkıntılar kısa sürede baş gösterdi. Savaş gemilerinin masraflarını karşılamak üzere tüccarlara yüklenen 300 dükalık ücret, beraber hareket eden kfilede farklı hızlara sahip gemilerin en yavaş gemiye göre hareket etmesi, varılan limanda malları indirirken malın çokluğuna ya da azlığına göre fiyatlardaki dalgalanmalar tüccarları rahatsız etti. Artan şikâyetler ve tüccarların kârlılıklarının azaldığının görülmesi üzerine 1684'te bu uygulamadan vazgeçildi.²⁹

²⁷ Bostan, "Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasî ve Ekonomik İlişkileri, 1580-1624", s. 263.

²⁸ Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 28.

²⁹ Robert Mantran, "XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Doğu Akdeniz'de Ticaret, Deniz Korsanlığı Ve Gemiler Kfileleri", **Bellekten**, C. 52, Ankara 1988, no.203, s. 693.

Yedi Yıl Savaşları (1756-1763) sırasında büyük bir zayıyata uğrayan Fransız donanması 1759'da iflas etmiş bir halde idi. Ancak 1764'te başlatılan yeniden inşa faaliyeti, 1778'de Fransız donanmasını İngiltere'ye meydan okuyacak güce kavuşturdu. Ancak bu durum kısa sürdü ve 1785'te Fransız donanması yeniden iflas etti. 1793'de İngilizlerle savaşan Fransız donanması, on yıl öncesinin gölgesi gibiydi.³⁰

Fransa'nın iç karışıklıkları ve Avrupa'daki önemli problemler, Akdeniz'in karşı kıyısından gelen korsanlık tehdidine karşı yeteri kadar ilgi göstermelerine engel olmaktaydı. Ancak bu durum Cezayir'in önüne önemli fırsatların çıkmasını sağlamaktaydı. Cezayir, Fransa ile arasının bozulduğu her durumda kârlı çıkmaya gayret etmekteydi. Nitekim 1788'de Partenope adlı Fransız gemisi bir Cezayir gemisini batırmıştı. Bu olay Fransızlarla Cezayirlilerin arasını bozdu. Bunun üzerine Fransızlar imtiyazlı ticarethanelerinin zarara uğramasından korkarak geminin parasını vermeğe razı oldular. Ancak reisler ganimetten pay almak için, ahali memlekete para girmesi için, dayı ve divan azaları yeni muahede yapılıncaya hediyeler almak için Fransızlarla bozuşmak istiyordu. Fransa İstanbul'daki elçisi aracılığıyla Divân'a müracaat ederek ve geminin aynısını vermeyi kabul ederek muahedenin yenilenmesini istedi. Yenilenen muahede ile Fransa'nın imtiyazlı ticarethanelerine dokunulmadı ancak senelik vergi 60 bin livreye³¹ artırıldı.³²

1791'de Vahran'ı İspanya'dan teslim alan Cezayir, İspanyollara ticarethane kurma müsaadesini de vermişti. Ancak Fransızlar İspanyolların kendilerine rakip olmasından, tüccarları vasıtasıyla Fransa'nın ihtiyaç duyduğu hububât fiyatlarını yükseltmelerinden memnun olmadı.³³ Zira bu tarihlerde bütün Avrupa Fransa'nın aleyhine dönmüştü ve Fransa hububâtı sadece Cezayir'den

³⁰ Richard Harding, "1453-1826 Deniz Savaşları", **Top, Tüfek ve Süngü; Yeniçağda Savaş Sanatı 1453-1815**, İstanbul, ed. Jeremy Black, çev. Yavuz Alogan, Kitap Yayınevi, 2003, s. 124.

³¹ Livre=lira: 1795'e kadar kullanılan Fransız para birimi.

³² İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 64-65.

³³ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 69.

temin edebiliyordu. Buna rağmen Fransa, Cezayir'in iki gemisinin Provence sahillerinde Napoli ve Cenovalılar tarafından batırılmasına göz yumdu. Bunun üzerine Cezayir'le Fransa'nın arası yeniden bozuldu.³⁴

1798'de Fransızlar Mısır'ı işgal ettiklerinde, Osmanlı Devleti, Cezayir korsanlarını Akdeniz'de Fransız gemilerine karşı korsanlığa çıkmaya teşvik ediyordu. Tulon ve diğer Fransız limanlarından İskenderiye'ye yapılan nakliyatın kesilmesi için Cezayir Beylerbeyisi Hasan Paşa'ya giden bu emirde, Fransızların Cezayir havalisine de saldırabileceğinden tedbirli olunması isteniyordu.³⁵ Ancak Cezayirli Fransa ile arasını bozmak niyetinde değildi. Akdeniz'e açılan Cezayir korsanları Fransız gemilerinin arkasından dolaşıyordu.³⁶

1801'de ise Fransa Mısır'dan çekilmiş ve Osmanlı ile sulh yeniden tesis edilmeye başlanmışken, Cezayir dayısı Fransızları mercan avlamaktan men ettiği gibi, Vahran sahiline çıkan kazâzede Fransızların soyulmasına ve ekserisinin öldürülmesine de müdahale etmedi. Üstelik dayı, esirler için kırk gün içinde 200 bin kuruş verilmez ise Cezayir ocağının Fransa'ya savaş açacağı tehdidinde bulundu.³⁷ Bunun üzerine Fransa tarafından Cezayir'e fevkalade elçi gönderildi ve sulha yanaşılmaz ise Cezayir'e asker çıkarmak niyetinde oldukları bildirildi. Gerçekten de Fransa, menfaatlerini ve halkını korumak için Cezayir'i işgal etmek üzere Birinci Konsül tarafından bir ordu gönderileceği tehdidinde bulunuyordu. Cezayir'in işgal edilebileceği hususu Osmanlı Devleti'ne bildirilerek olası bir işgalde şikâyet etmemesi sağlanmaya çalışıldı. Osmanlı Devleti'nin bütün uyarıları ve emirlerine rağmen Cezayir dayısı geri adım atmayı reddediyordu.³⁸ Nihayetinde Cezayir dayısı iki gemiyi tayfalarıyla birlikte bırakmaya razı oldu ve kabahatli bulunan reis Tatar Ali'nin başı

³⁴ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 72.

³⁵ BOA, **C. HR**, 748. (Evâhir-i Safer 1213/12 Ağustos 1798)

³⁶ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 76.

³⁷ BOA, **C. HR**, 6459.

³⁸ Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812)**, çev. Nilüfer Epçeli, ed. Erhan Afyoncu, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2011, s. 104-108.

kesilmek üzere Fransız konsoloshanesi önüne gönderildi. Ancak konsolos reisi affetti ve Fransa ile olan vukuat son buldu.³⁹

24 Safer 1217/26 Haziran 1802 tarihli bir belgede Cezayir ile Fransa arasında Rebiülevvel 1216/Temmuz 1801 tarihinde muahede yapıldığı kaydedilmekteydi. Osmanlı Devleti tarafından da memnuniyetle karşılanan bu muahede⁴⁰ çok uzun ömürlü olmadı. Bir müddet sonra Fransız gemileri tekrar Cezayir korsanlarının saldırısına uğramaya başladı. Nitekim 1225/1810 tarihli belgeye göre Fransız elçisi, anlaşmalara aykırı olarak Cezayir korsanlarının Fransız gemilerine saldırdığından şikâyet ediyordu.⁴¹ 1226/1811'de ise 4 Fransız gemisi Cezayir korsanlarının eline geçmişti.⁴²

1793-1798 yılları arasında büyük müşkülâta düşen ve Avrupalılardan erzak alamayan Fransa'ya, İngilizlerin tehditlerine rağmen Cezayir'den hububât gönderilmişti. Bütün Cezayir pazarları Fransızlara açılmış, ihracı yasak olan erzakın ihracına müsaade edilmiş, Fransa'ya gidecek erzak Ceneviz gemileriyle taşınacağından Ceneviz'le anlaşma yapılmış ve Fransa'ya 5 milyon frank ödünç para verilmişti. Bütün bu erzakın Fransa'ya ulaştırılmasında Bakri ve Busnaş isimli iki Yahudi müteahhid idi. Fransa 14 milyon franka ulaşan borcunu sürekli erteliyordu. Korsanlıktan gelen geliri azalan Cezayir, alacağını 7 milyona indirdi. Buna rağmen ödeme yapılmadı. Nihayetinde 2,5 milyonu Fransız ticarethanesinin zararı söz konusu edilerek gasp edildi. Geri kalanı da Yahudi müteahhidlere verildi. Ancak bunlar Cezayir'e gelmeyip biri Livorna'ya gitti, diğeri de Fransa himayesine girdi. Cezayir dayısı Hüseyin Paşa paranın kendilerine ödenmesi gerektiğini söylemesine rağmen Fransa, paranın "ödendiğini" söylemekle yetindi.⁴³

³⁹ İltar, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 77.

⁴⁰ BOA, **HAT**, 5738.

⁴¹ BOA, **HAT**, 52725 A. (5 Rebi'ül-âhir 1225/10 Mayıs 1810)

⁴² BOA, **HAT**, 49547 A.

⁴³ İltar, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 98-99.

Cezayir dayısı Hüseyin Dayı, Fransa'nın bu tutumu karşısında Fransa'ya daha önce gösterdiği ilgiyi ve müsamahayı kaybetti. 1827'de ise Fransız konsolosunun yüzüne yelpaze ile vurmasıyla da, Fransa'ya mükemmel bir savaş bahanesi çıktı. 1827'de kuşatılan Cezayir, uzun yıllar direnen yerel güçlere rağmen resmen 1830'da Fransa tarafından işgal edildi.

2.1.2. İspanya

İspanya ile Cezayir ilişkilerine 16. yüzyılda olduğu gibi⁴⁴ 18. yüzyıl sonuna doğru da çatışma ortamı hâkimdi. Hasım iki gücün bu sınır bölgesinde kuşatmalar, korsanlık faaliyetleri, saldırılarla olağan hale gelmişti.

Cezayir'in batısında önemli bir liman ve ticaret merkezi olan Vahran İspanya'nın elinde idi. 1707'de Cezayirli bir saldırıyla ele geçirdiyse de 1732'de İspanyol donanması kara birliklerinin de yardımıyla Vahran'ı geri almıştı.⁴⁵ İspanya, bu tarihten itibaren Kuzey Afrika'daki bu önemli merkezi elinde tutmaktaydı. Ancak, ticaret merkezi olarak kullanılan şehir, sürekli Cezayir korsanlarının saldırılarına uğruyordu. İspanya, Vahran'da emniyetin temini ve ticaretin rahata kavuşması için Cezayir'in yıkılmasından başka yol görmüyordu. Bu amaca yönelik Cezayir'i ele geçirmek üzere 23 Haziran 1776'da Kartaca'dan hareket eden İspanyol donanmasında 6 büyük harp gemisi, 14 firkateyn, 24 korvet ve bomba kalyotu ile 22.600 askeri taşıyan 344 nakliye gemisi bulunuyordu. 1 Temmuz'da Cezayir önlerine gelen İspanyol donanmasına Amiral Don Pedro Costejon, orduya ise General O'reilly tayin edilmişti. Bir müddet sahili tetkik ettiler. Muntazam bir tahkimat yapıldığını gördüler. 8 Temmuz'da 7700 asker ile 12 topu rüzgârın muhalefetine rağmen

⁴⁴ 16. yüzyıl sonlarında İspanya-Osmanlı mücadelesi ve İspanya'nın Garb ocaklarıyla ilişkileri için bkz.: Hess, **Unutulmuş Sınırlar**, 2010; Ayrıca Osmanlı-İspanyol mücadelesinin dini arka planı açısından bkz.: Abdulcelil et-Temîmî, "XVI. Yüzyılda Afrika'daki Osmanlı-İspanyol Mücadelesinin Dini Arka Planı", çev. Mehmet Özdemir, **İslâmî Araştırmalar Dergisi**, 12/2, 1999, s. 179-189.

⁴⁵ Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1669-1774)**, s. 247.

zorla karaya çıkardılar. Kum tepeleri ardına gizlenmiş Cezayir askerlerinin yoğun ateşi altında ilerleyemediler. Büyük zayıt vererek çekilmek zorunda kaldılar.⁴⁶

İspanya'ya karşı elde edilen bu zafer İstanbul'da memnuniyetle karşılandı. I. Abdülhamid, Cezayir'in İspanya'ya karşı elde ettiği başarıları övmekte ve hediyelerle teşvik edilmesini istemekteydi. Ayrıca İspanya hakkında elde edilen istihbaratın Cezayir'e haber verilmesini emretmekteydi.⁴⁷

Bu zaferi arz etmek için İstanbul'a giden Hasan Bey, dönüşünde padişahın hediyeleriyle birlikte Osmanlı gemisine binmeyi tehlikeli bularak Fransız gemisine bindi. Ancak Cezayir'e yaklaştıkları sırada devriye görevi yapan İspanyol filosu Hasan Bey'in içinde bulunduğu gemiyi tuttu ve Kartaca'ya götürdü. Cezayir dayısı Mehmed Paşa, geminin Fransız bayrağını taşıyan bir gemi olmasından dolayı Fransız konsolosunu çağırarak İspanyollardan malların ve esirlerin kurtarılmasını istedi. Ancak Fransız elçisi buna pek yanaşmadı. Bir müddet sonra İspanyollar aldıklarını geri verdi.⁴⁸

Cezayirlilerin İspanyol sahillerine saldırması üzerine İspanya, Osmanlı Devleti'nden Cezayir'i durdurması için emir vermesini istenmişti. 1193/1779'da Garb ocaklarının sulhe teşvik edildiği İspanya elçisine bildirilmişti. Ayrıca Şa'ban 1195/Temmuz 1781'de ve Evâil-i Şevvâl 1196/9-19 Eylül 1782'de İspanya ile dost olunması için Cezayir'e ferman gönderildi.⁴⁹

Cezayirle olan düşmanlık ilişkisine rağmen İspanya, Osmanlı Devleti ile ilk diplomatik ilişkilerine oldukça geç bir tarihte başlamıştır. 1782'de dostluk

⁴⁶ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 55-56; Wolf, **The Barbary Coast**, s. 302-304. Ayrıca bkz.: Savaş Özdemir, **Tarihçe-yi Cezâyir, (Hicrî 1189, Miladi 1775-1776), (Hasan bin Yusuf Ahîskâvî)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

⁴⁷ Sarıcaoğlu, **Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)**, s. 216.

⁴⁸ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 57.

⁴⁹ İdris Bostan, "Akdeniz'de Osmanlı Direnişi: İspanya'nın 1783 ve 1784 Cezayir Kuşatmaları", **Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 123-124.

anlaşması yapmak üzere İstanbul'a gönderilen İspanya elçisi Boulligny, Cezayir'i bağlayacak bir ferman da almaya çalışmaktaydı.⁵⁰ İspanya, nihayetinde Sicilyateyn'e verilen 1740 tarihli ahidnâmeye bazı maddeler ilave edilmek suretiyle ahidnâme almayı başardı.⁵¹ Ancak ahidnâmeye Garb ocaklarının dahil edilmesi meselesi uzun süre heyetleri meşgul etti.⁵² Osmanlı Devleti, ocaklara söz geçiremediğini itiraf edemediği gibi İspanyolları da sonuna kadar oyalayamıyordu.⁵³ Osmanlı Devleti Garb ocaklarının kendi iradeleriyle sulh yapma hakkına sahip oldukları gerekçesiyle söz konusu ahidnâmeye madde eklemeye yanaşmamış, sadece anlaşma yapılması için teşvik edici ferman göndermeyi kabul etmişti.⁵⁴

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında imzalanan 1197/1783 tarihli anlaşmanın 17. maddesinde Cezayir için "müsalâha hususunda iradeleri kendü yedlerinde" denilerek, dostluğun tavsiye edileceği ve anlaşma imzalanması isteneceği belirtilmişti.⁵⁵ İspanya ile sulh yapmaları için Cezayir'e kapıcıbaşı gönderildi. Ancak Dayı Mehmed Paşa "*İspanya kralı Şarl'ın donanma hazırladığını biliyorum. Bundan korktu da sulh yaptı dedirtmek istemem.*" cevabını verdi.⁵⁶

13 Temmuz 1783'de (1197) İspanya'nın Kartaca limanından hareket eden Don Antonyo Barçelo kumandasındaki 4 harp gemisi, 6 firkateyn, 12 şebek, 3 kotra, 10 barka, 40 şalopeden oluşan İspanyol donanması 29 Temmuz'da Cezayir önlerine geldi. 1 Ağustos'ta bombardımana başlayan İspanya donanması, 3752 bomba ile 3833 güllenden oluşan mühimmatını tüketerek 9

⁵⁰ Bkz.: Hüseyin Serdar Tabakoğlu, **XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri**, İstanbul, Dergâh Yayınları, Aralık 2011.

⁵¹ Bostan, "Akdeniz'de Osmanlı Direnişi: İspanya'nın 1783 ve 1784 Cezayir Kuşatmaları", s. 122.

⁵² Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, II, s. 184-199.

⁵³ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 5.

⁵⁴ Bostan, "Akdeniz'de Osmanlı Direnişi: İspanya'nın 1783 ve 1784 Cezayir Kuşatmaları", s. 123.

⁵⁵ 14 Eylül 1782/6 Şevvâl 1196'da imzalanan anlaşma I. Abdülhamid tarafından 21 Cemaziyelevvel 1197/24 Nisan 1783'de onaylandığından dolayı, Muahedât Mecmuasında 1197 olarak yer almıştır. Bkz.: **Muâhedât Mecmuası**, C. I, Ankara, TTK, 2008, s. 219-220.

⁵⁶ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 59.

Ağustos'a İspanya'ya doğru hareket etti. Cezayir şehrine birçok zayıat vermekten başka İspanyollar için bir neticesi olmadığı gibi hayli masraflı bir sefer oldu.⁵⁷

Safer 1198/Ocak 1784 tarihli bir belge, Cezayir dayısını doğrular nitelikteydi. Belgede İspanya'nın geçen yıl gemileriyle gelip Cezayir'i bombaladığı hatırlatılarak bu sefer daha büyük bir hazırlık içinde olduğunun duyulduğu belirtilmekteydi. İspanya'nın bu yolla dayıyı sulha mecbur etmeye çalıştığı da eklenmekteydi. Buna karşılık Cezayir'in Aydın'dan asker yazdığı ve İzmir'de gemilere bindirdikleri de bildirilmekteydi.⁵⁸

Yeniden Cezayir'e saldırmanın planlarını yapan İspanya, bu sefer Avrupalı devletlerden de yardım görmeyi umut ediyordu. Zira bu sırada Akdeniz'de rüzgâr Osmanlı aleyhine esiyordu. İspanya'nın gayretleriyle irili ufaklı 136 savaş gemisi toplanmış ve Cezayir'i kuşatmak için harekete geçmişti. 14 Temmuz 1784'de başlayan kuşatma üçüncü günün sabahı savaşa dönüştü. Osmanlı'dan aldığı mühimmat yardımı ve Cezayir şehrinin etrafında alınan tedbirler ile denizcilerin mahareti yanında savaş sırasında İspanya filosu aleyhine esen rüzgâr, bir netice alamadan İspanyolları geri çekilmeye mecbur etti. 1784 kuşatmasından sonra Cezayir dayısı Mehmed Paşa, İspanya kralına gönderdiği mektupta, iyi niyet göstergesi olarak Kasım ayından Şubat ayına kadar⁵⁹ korsanların üç ay boyunca sefere çıkmayacaklarını taahhüd ediyordu.⁶⁰

Osmanlı Devleti Cezayir ile İspanya'nın anlaşması için girişimde bulunuyordu. Cezayir dayısı Mehmed Paşa ise İspanya ile anlaşması için İstanbul'dan gelen bütün talepleri çeşitli mazeretlerle geri çevirmişti. Ancak 16 Haziran 1785'de, İspanya'nın doğrudan teması sonrasında Cezayir ile barış

⁵⁷ İltar, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 60.; Wolf, **The Barbary Coast**, s. 305.

⁵⁸ BOA, **HAT**, 22. (29 Safer 1198)

⁵⁹ Cezayir dayısının, mütad olduğu üzere ve hava muhalefeti dolayısıyla korsanların sefere çıkmalarının zor olduğu bir mevsim için İspanya kralına korsanlığa çıkmayacaklarına dair taahhüd göndermesi manidardır.

⁶⁰ Bostan, "Akdeniz'de Osmanlı Direnişi: İspanya'nın 1783 ve 1784 Cezayir Kuşatmaları", s. 125-127.

görüşmeleri başlamıştı.⁶¹ 21 Ramazan 1199/28 Temmuz 1785 tarihinde akdedilen⁶² anlaşmaya göre Vahran ve Mersalkebir Cezayir'e bırakıldı.⁶³ Ayrıca İspanya'nın Cezayir'e bazı mühimmat ve malzemeleri göndermesi kararlaştırılmıştı.⁶⁴

Tablo II: 1785 tarihli anlaşma gereğince Cezayir'e verilen hediyeler.⁶⁵

Hediyeler	
Cinsi	Adedi
Bir milyon peçe ta'bir olunur kara kuruş	4.000 kese
Tunç Top	25
Demir Top	25
Havan Humbara	4
Madenî Humbara	4.000
Madenî Yuvarlak	10.000
Âlât-ı gomana Kebîr	30
Sütun-ı Kalyon	100
Kürek-i Mütenevvi'a	500
Elvâh-ı Top Pürnar Ağacı	2.000
Kirpas Badbanlık Top	400
Cinsi	Kantarı
Tüfenk İçin Fişekli Kurşun	5.000
Barut-ı Siyah	2.000
Âlât-ı Cedîd-i Mütenevvi'a İnce	5.000
Âlât-ı Cedîd-i Mütenevvi'a Kalın	15.000

İspanya ticarî menfaatlerini devam ettirmek için Mersalkebir ve Vahran'ın boşaltılmasını geciktiriyordu. Cezayir dayısının girişimlerine rağmen Vahran teslim edilmedi.⁶⁶ Bunun üzerine Cezayir korsanları İspanya gemilerine saldırmaya başladılar. Nitekim Cezayir'den İskenderiye'ye giden Hasan Kaptan'ın verdiği bilgiye göre, İspanya donanmasıyla Cezayir gazileri arasında çıkan harpte Cezayir korsanları İspanya'nın kırk gemisini batırmış, on sekiz gemiyi de adamları ve eşyalarıyla birlikte ele geçirmişti.⁶⁷

⁶¹ Sarıcaoğlu, **Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)**, s. 228-229.

⁶² BOA, **HAT**, 729. (21 Ramazan 1199/28 Temmuz 1785)

⁶³ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 67.

⁶⁴ BOA, **HAT**, 729. (Rumî: 17 Temmuz 1199)

⁶⁵ Bu tablo BOA, **HAT**, 729'dan yararlanılarak oluşturulmuştur.

⁶⁶ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 67.

⁶⁷ BOA, **HAT**, 29.

Bütün bunlara rağmen İspanya Cezayir’le sulh görüşmelerine başlamıştı. Ancak İspanya elçisinin Osmanlı Devleti’ne yaptığı şikâyet, sulh görüşmelerinin sekteye uğradığını ortaya koyuyordu. Cezayir korsanları sulh görüşmeleri sırasında bir İspanya gemisine el koymuş olduğundan Cezayir dayısından cevap beklenmekteydi.⁶⁸ Bu sırada Cezayir korsanlarının saldırıları devam etmekteydi. Nitekim Ağustos 1203/1789 tarihli belgede İspanya elçisinin Cezayir korsanlarının ahidnâmeye aykırı olarak İspanya gemilerine saldırdığından şikâyet etmesi ve bu durumun sulhun bozulmasına neden olabileceğini belirtmesi üzerine, “*musâlaha ve muharebe Cezayirlünün kendü yed-i ihtiyarlarındadır*” denilmişti. Cezayir’e sulh yapması için emir verilemeyeceği de ifade edilerek, ahidnâme maddesinde belirtildiği üzere Cezayir’i sulha teşvik edici fermanlar gönderildiği hatırlatılmıştı. Bütün bunlara rağmen sulhun sağlanması için Cezayirlilere bir ferman daha gönderileceği belirtilmekteydi.⁶⁹

29 Zilhicce 1204/9 Eylül 1790’da meydana gelen depremde Vahran’ın surları yıkılıp, şehir harap olunca Cezayir askerleri taarruz için büyük fırsat yakaladı. Buna karşın İspanya Vahran’ın savunması için 7 bin asker ile çadır ve erzak gönderdi. Uzun çarpışmaların nihayetinde İspanya kral meclisi Vahran’ın tamiri için gereken masraftan da çekinerek Vahran’ın teslim edilmesini kabul etti. Eylül 1791’de imzalanan mukaveleye⁷⁰ göre İspanyolların Vahran’da bir ticarethane açmasına; senede 3 bin yük buğday almalarına; garb sahillerinde mercan avcılığına; arpa, buğday, bakla, yün, deri, balmumu ticaretinde fiyatların Maskara Beyliği ile kararlaştırılmasına müsaade edildi. Bu mukavele İspanyollara, hediyeler hariç yıllık 120 bin livreye mal olmuştu.⁷¹

Cezayir ile İspanya arasındaki ilişkiler yüzyıllardır olduğu gibi karşılıklı bir dizi kuşatma, küçük deniz çarpışmaları, sulh dönemleri şeklinde devam etmiş ve nihayetinde Eylül 1791’de imzalanan anlaşma görece bir barış getirmiştir.

⁶⁸ BOA, **HAT**, 76. (10 Receb 1203/6 Nisan 1789)

⁶⁹ BOA, **HAT**, 14393.

⁷⁰ Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 39-40.

⁷¹ İlter, **Şimali Afrika’da Türkler**, II, s. 68.

Ancak gerek İspanya'nın anlaşmalara aykırı hareketleri gerekse Cezayir korsanlarının İspanyol gemilerine saldırmaları dönemsel çatışmaları yeniden gündeme getiriyordu.

2.1.3. İngiltere

İngiltere, 1580 tarihli ahidnâme ile Cezayir, Tunus ve Trablusgarb iskelelerinde konsolos bulundurma hakkını elde etmişti.⁷² Ayrıca bu ahidnâmeyle korsan gemilerinin İngilizleri esir edip satmaları yasaklanıyordu.⁷³ İngiltere, Garb ocaklarına kurşun, barut ve baharat satıyor, onlardan limon, portakal, üzüm ve zeytin,⁷⁴ zeytinyağı, balmumu, yün ve kösele alıyordu. Bu ürünlerin bazılarının yabancılarla satışı yasak olmasına rağmen, mühimmat karşılığında olduğundan izin veriliyordu.⁷⁵

Ahidnâmelere rağmen 17. yüzyılın başlarında Cezayir korsanları sadece Akdeniz'de değil, Güney İngiltere'ye kadar uzanan bölgede korsanlıkla büyük ganimetler ele geçiriyordu.⁷⁶ Aynı zamanda Akdeniz'e çıkan İngiliz tüccar gemilerini hedef alıyor, mallarını ele geçirdikleri gibi gemilerine el koyup insanları esir ediyorlardı. Bu durum sürekli olarak Osmanlı Devleti'ne şikâyet konusu edilse de gönderilen fermanlar ya da yeniden yapılan anlaşmalara rağmen korsanlık sonlandırılmıyordu.

⁷² Osmanlı-İngiliz ilişkileri için Bkz.: Mübahat Kütükoğlu, **Osmanlı-İngiliz İktisadi Münasebetleri I (1580-1850)**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1974.

⁷³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "On Dokuzuncu Asır Başlarına Kadar Türk-İngiliz Münasebâtına Dair Vesikalar" **Bellekten**, C. 13, N. 51, Ankara, TTK, Temmuz 1949, s. 574.

⁷⁴ Bostan, "Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasî ve Ekonomik İlişkileri, 1580-1624", s. 265.

⁷⁵ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 172.

⁷⁶ Bostan, "Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasî ve Ekonomik İlişkileri, 1580-1624", s. 266.

İngiltere Cezayir ile yaptığı 1700 ve 1703 tarihli dostluk ve ticaret anlaşmalarını 3 Haziran 1751’de bir kez daha yenilemeyi başardı.⁷⁷ Söz konusu anlaşmalara rağmen ciddi problemler çıkmaktaydı. Nitekim 1772’de dayının huzuruna kılıçla çıkmak için ısrar eden İngiliz konsolosu saraydan kovulmuştu. Bunun üzerine İngiltere, konsolosundan özür dilenmesini ve yeniden kabul edilmesini istedi. 1776’ya kadar boşa çıkan teşebbüslerden sonra İngiltere, konsolosunun haksız olduğunu kabul ederek yeni konsolos göndermeye razı oldu.⁷⁸

Akdeniz’de büyük ticarî menfaatleri bulunan İngiltere, Cezayir’le ilişkilerini bozmamak için Cezayir dayısına çeşitli hediyeler vermekteydi.⁷⁹ Nitekim 1759 – 1789 yılları arasında Cezayir dayısına 24 bin sterlin değerinde hediye verilmişti.⁸⁰

Cezayir’e gönderilen hediyeler ve anlaşmalar korsanların faaliyetlerini durdurmadı. Öte yandan Cezayir’in zayıflaması ve İngiltere’nin güçlenmesi suretiyle dengeler değiştikçe İngiltere Cezayir’le daha önce yaptığı anlaşmalara riayet etmemekteydi. Nitekim İngiltere gemilerine karşı korsanlık yeniden başlamıştı. 27 Receb 1227/6 Ağustos 1812 tarihli belge başka bir korsan faaliyetini ortaya koymaktadır. Buna göre kuru üzüm, ham sirke ve muhtelif eşyalar yüklü İngiliz tüccar gemisi İzmir’den Malta’ya giderken Cezayir korsanlarının eline geçmişti. Malların iadesi; kaptan ve denizcilerin tahliyesi için Cezayir paşasına emir yazılmasını rica eden İngiliz elçisi, gemide kaç varil mal olduğunu ve kaptanların isimlerini de takririne eklemiştir.⁸¹

İngiltere, Garb ocaklarından şikâyet ederek Osmanlı Devleti’nden ocakların uyarılmasını, aksi takdirde denizci devletlerin Cezayir’i ortadan

⁷⁷ Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1669-1774)**, s. 616.

⁷⁸ İltis, **Şimali Afrika’da Türkler**, II, s. 55.

⁷⁹ Uzunçarşılı, “On Dokuzuncu Asır Başlarına Kadar Türk-İngiliz Münasebâtına Dair Vesikalar” s. 593.

⁸⁰ Kurat, “Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)”, s. 185.

⁸¹ BOA, **C. HR**, 537.

kaldırmaya mecbur oldukları bildiriliyordu. Bu tehdide rağmen Osmanlı Devleti “ocakların harp kaidelerine karışılmaz” cevabını verdi. Bunun üzerine İngiltere, Avusturya ve Prusya ocaklar hakkında 1816’da bir mukavele imzaladılar. Ardından İngiliz Amiral Lord Exmouth kumandasındaki donanma 31 Mart 1816’de Cezayir önlerine geldi. Donanmada bir üçambarlı, beş kalyon, dört firkateyn, yedi brik, bir uskuna; toplam on sekiz gemi bulunmaktaydı. Lord Exmouth’un bazı şartları vardı. En önemlileri Hıristiyan esir kullanılmaması, alt ay içinde esirlere 50 kuruş verilerek serbest bırakılması maddeleriydi.⁸² Ömer Paşa diğer maddeleri kabul etmekle beraber bu maddelerin Devlet-i Aliyyeye sorulması gerektiğini belirtti.⁸³

Osmanlı Devleti, Cezayir ile İngiltere arasında yapılmak istenen anlaşamaya bir müdahalesi olmayacağını beyan ederek, Cezayir’in “*düvel-i sâire ile akd ve fesh-i sulh emrinde müstakillü’r-re’y oldukları*” ifade edilmişti.⁸⁴ Bir ay kadar sonra Cezayir ocağı Yalı Vekilharıcı Yusuf Hoca’dan gelen mektupta İngilizlerin niyetleri açıklanmaktaydı. İngiliz amiralinin esir alınıp satılmasını men etmek için Cezayir dayısına müracaat ettiği ancak dayının kabul etmediği belirtilerek İngiliz elçisi Divân’dan bu hususta fermân isterse, verilmemesi rica edilmekteydi.⁸⁵

Bu esnada Cezayir halkı İslam’ın caiz gördüğü esir bulundurma hakkının kaldırılmaya çalışılmasına öfkelenmiş; İngiliz konsolosunu, karısını ve İngiltere tebaasını yakaladılar. Bazı yerlerde İngilizler öldürüldü. Bu olayların duyulması üzerine İngiltere donanması Felemenk donanmasıyla birleşerek Cezayir önlerine geldi. Ani bir saldırı ile şehir bombardıman edilmeye başlandı. Cezayir dayısı tedbirleri almış olmasına rağmen fazlaca direnemedi. Mühimmatı tükenen Dayı Ömer Paşa sulh yapmak istedi. 22 Ağustos 1816’da varılan

⁸² Şânî-Zâde Mehmed ‘Atâ’ullah Efendi, **Şânî-Zâde Târîhi**, haz. Prof. Dr. Ziya Yılmaz, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 2008, s. 721-722.

⁸³ İltar, **Şimali Afrika’da Türkler**, II, s. 88.

⁸⁴ BOA, **HAT**, 22486 F. (9 Zi’l-ka’de 1231/1 Ekim 1816)

⁸⁵ BOA, **HAT**, 48979 E. (1 Zilhicce 1231/23 Ekim 1816)

anlaşmaya göre bundan sonra Avrupalılardan köle alınamayacak ve olanlar serbest bırakılacak, Vahran'daki ticarethane için verilen para verilmeyecek, konsolos değiştiğinde verilmesi adet olan hediyeler 5 bin İngiliz lirasını geçmeyecekti ve Felemenk tebaası da aynı şartlara sahip olacaktı.⁸⁶ Savaşın safhaları, savaş sırasında oluşan zararlar ile sulh kararı tafsilatlı bir şekilde İstanbul'a yazıldı.⁸⁷

1824'te isyan eden ve bir kısmı konsolosluk görevlisi olan bazı kabile mensupları konsolosluklara sığınmıştı. Cezayir divanı bunların teslim edilmesini istedi. Danimarka, İsveç ve Bavyera konsolosları teslim etmedi. Fransa ve Felemenk konsolosları da yanlarındakini gizlice kaçırdılar. Ancak İngiltere konsolosu sığınanları ve isyancı kabilelere mensup görevlilerini teslim etmiyordu. Bunun üzerine İngiliz konsolosluğuna zorla girildi ve adamlar yakalandı. Bu hareketi hakaret sayan konsolos İngiltere'ye döndü. 23 Şubat 1824'te Cezayir'e gelen Sir Harri Neal, özür dilenmesi, tazminat verilmesi talepleri yanında Cezayir'e İngiliz bayrağı çekilmesi gibi ağır bir şart öne sürdü. Şartları kabul edilmeyince de 28 Mart'ta ve ardından 12 Haziran'da bir daha geldiler. Son gelişlerinde şehri bombalamak istediyseler de şehre uzak olduklarından zarar veremediler. Beyhude bir uğraştan sonra 29 Haziran'da Cezayir önlerinden ayrıldılar.⁸⁸

2.1.4. Rusya

Cezayir ile Rusya arasındaki ilişkiler genellikle Osmanlı Devleti'nin tavassutuyla gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti Rusya'ya çeşitli anlaşmalar vesilesiyle Garb ocakları adına taahhüd vermiştir. Örneğin 20 Cemaziyelahir 1193/5 Temmuz 1779 tarihli anlaşmanın 61. maddesi ile Osmanlı Devleti,

⁸⁶ Şânî-Zâde, *Şânî-Zâde Târîhi*, s. 723-725; İlter, *Şimali Afrika'da Türkler*, II, s. 89-91.

⁸⁷ BOA, *HAT*, 22486 H. (25 Zilkâde 1231/17 Ekim 1816)

⁸⁸ İlter, *Şimali Afrika'da Türkler*, II, s. 97.

Rusya gemilerinin Cezayir ve diğer Garb ocakları tarafından saldırıdan korunmuş olduğunu ve zararın tazmin edileceğini taahhüd ediyordu: “*Rusya reayalarından biri Cezayir, Tunus, Trablusgarb ocakları korsanlarına müsâdif olup bunlardan seb’ ve istirkâk olunur ise veyahûd zikrolunan korsanlar Rusya tüccârının sefinesi yahûd malını alırlar ise Devlet-i Aliyye zikrolunan ocaklar üzerinde olan iktidarını i’mal ile bu vechile esir alınmış Rusya reâyâlarını tahlîs ve ahz olunmuş sefînelerini ve emvâl ve eşyalarını istirdâd itmeği müteahhid olur.*”⁸⁹

2 Cemaziyevvel 1206/28 Aralık 1791 tarihli Yaş Muâhedesinin 7. maddesinde ise, 1779 tarihli anlaşmaya atıf yapılarak Devlet-i Aliyye tarafından gönderilen fermanlar Garb ocaklarınca icra olunmazsa Rusya elçisi tarafından korsanlığın bildirilmesinden itibaren en geç iki ay içinde oluşan zararın hazine-i hümayûndan tazmin edileceği taahhüd edilmekteydi.⁹⁰ Aynı şekilde 5 Rebiülevvel 1242/7 Ekim 1826 tarihli Akkerman Andlaşmasının 7. maddesinde 1779 andlaşmasına ve 1791 Yaş Muahedesine atıf yapılarak Cezayir-i Garb ocağına ikinci bir ferman gönderilmesine bırakılmayacak şekilde bir ferman gönderildikten sonra zarar tazmin edilmezse zararın Osmanlı Devleti tarafından karşılanacağı tekrar taahhüd edilmekteydi.⁹¹

Cezayir ocağına gönderilen 1209/1795 tarihli Hatt-ı Hümayûndan anlaşıldığı üzere Osmanlı Devleti, ocak korsanları tarafından Rusya tüccar gemilerine ve mallarına el konulmaması, aksi durumda oluşacak zararın Osmanlı hazinesince karşılanacağına dair uyarıcı fermanlar göndermekteydi.⁹²

Cezayir’in ahidnâmelere aykırı hareket etmemesi için, gemiler yola çıkmadan önce hükümler gönderilmiştir. Genellikle kaptanların isimleri ve hangi limanlara uğrayacaklarının da belirtildiği söz konusu hükümlerde

⁸⁹ Muâhedât Mecmuası, III, s. 311.

⁹⁰ Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri: Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1953, s. 191-192; Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1802)**, s. 578.

⁹¹ Erim, **Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları**, s. 266-267.

⁹² BOA, HAT, 15694 D.

ahidnâmeye aykırı hareket edilmemesi ve Rusya tüccarlarına, gemilerine, mallarına dostça muamele edilmesi emrediliyordu.⁹³ Hükümlerin ard arda gönderilmesinden ve daha önce gönderilen hükümler hatırlatıldığından ocaklar tarafından emirlere gereği gibi uyulmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Evâil-i Muharrem 1196/17-26 Aralık 1781 tarihli hükümde, Evâsıt-ı Zilhicce 1190/20-29 Ocak 1777 tarihinde fermân gönderildiği, buna göre hareket edilmesi gerektiği açıkça belirtilmiştir.⁹⁴ Ayrıca Evâhir-i Receb 1206/15-24 Mart 1792 tarihli hükümde Rusya ile yapılan söz konusu anlaşmalar hatırlatılarak, Devlet-i Aliyye tarafından verilmiş taahhüdlere uyulması, zararın tazmin edilmesi, esirlerin serbest bırakılması emredilmiştir.⁹⁵

Ramazan 1188/Aralık 1774 tarihli, Cezayir-i Garb, Tunus, Trablusgarb ocakları ile Akdeniz'de bulunan gemilerin kaptanlarına gönderilen hükümde ticaret için İskenderiye'ye gidip mal yükleyip tekrar İstanbul'a dönecek bir Rusya tüccarına denizde tesadüf ederlerse diğer devletlere tanınan serbest geçiş hakkının Rusya tüccarına da tanındığından, söz konusu gemiye taarruz edilmemesi emredilmekteydi.⁹⁶ Başka bir Rus tüccar ise 800 kantar (45.120 kg) demir yüklü gemisiyle Akdeniz'e açılmadan önce malını, gemisini ve kendisini emniyete almak için elçi aracılığıyla Divân'a başvurdu. Bunun üzerine Akdeniz'de dolaşan Cezayir, Tunus ve Trablusgarb ocakları kaptanlarına gönderilen hükümde kaptanın adı, eşyası belirtilerek gemiye tesadüf ettiklerinde ahidnâmeye aykırı hareket etmemeleri emredilmekteydi.⁹⁷

Akdeniz'e açılmadan önce kaptanlara verilen mürûr tezkerelerine, Cezayir dayısına hitaben gönderilen emirlere rağmen bazı Rus tüccar gemilerinin korsanların saldırısına uğradığı görülmektedir. Nitekim kuş üzümü yüklü bir tüccar gemisi Venedik limanlarından ayrılıp denize açıldığında Cezayir

⁹³ BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 84/2, Hüküm 807. (Receb 1188)

⁹⁴ BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 85/3, Hüküm 376. (Muharrem 1196)

⁹⁵ BOA, **MD**, 198, s. 78.; İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 67.

⁹⁶ BOA, **C. HR**, 3097. (Ramazan 1188 / Aralık 1774)

⁹⁷ BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 85/3, Hüküm 701. (Ramazan 1197)

korsanları tarafından ele geçirilmiş ve İspanya'ya ait bir adaya götürülmüştü. Bunun üzerine Cezayir Beylerbeyine ve Akdeniz'deki kaptanlara yazılan Evâsıt-ı Şevvâl 1200/7-16 Ağustos 1786 tarihli hükümle ahidnâmeye aykırı hareket edildiği belirtilerek, gemiye neden el konulduğunun etraflıca izah edilmesi emredilmekteydi.⁹⁸ Yaklaşık on gün sonra gönderilen hükümde ise geminin sahibinin ismi belirtilerek, geminin okyanus tarafından geldiği için kaptanın elinde izn-i seffine olmadığı bildirilmekteydi. Rusya'nın Cezayir'de konsolosu olmadığından Felemenk konsolosunun girişimi ve vasıtasıyla kaptan ve iki denizci zindandan çıkarıldıysa da diğerleri zindanda tutulduklarından, ahidnâmeye ve gönderilen emirlere uymak üzere gayret göstermeleri, emrin icrasını ertelememeleri ve bütün denizcilerin mal ve eşyalarıyla serbest bırakılması emredilmekteydi.⁹⁹ Gönderilen bu emirlere rağmen Cezayir dayısının esirleri serbest bırakmadığı anlaşılmaktadır. Altı ay kadar sonra gönderilen hükümde dayının itaatsizliği açıkça ifade edilmektedir. Daha önce gönderilen emirlerden başka Kaptanıderya Gazi Hasan Paşa tarafından tayin edilen mübaşirle de emirler gönderildiği, bu emirlere rağmen denizcilerin serbest bırakılıp gemi ve mallarının teslim edilmediği belirtilerek bir an dahî beklemeden emre riayet edilmesi emredilmekteydi.¹⁰⁰

Cezayir korsanlarının Rusya gemilerine saldırıları devam ederken gönderilen başka bir hüküm, anlaşmaya aykırı hareket edildiği durumlarda Osmanlı Devleti'nin bakış açısını ortaya koymaktadır. İzn-i seffine verilmiş bir Rusya tüccarından bahisle *"ma'azallahû te'âlâ sahîh Rusya tüccâr seffinelerinden birisine zikr olunan korsanlardan ta'arruz ve hasârat vâki' olmak lâzım gelür ise Devlet-i Aliyyem tüccâr seffinelerine vâki' olmuş gibi add olunacağı ma'lûmunuz oldukda"* denilmekteydi.¹⁰¹

⁹⁸ BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 86/4, Hüküm 84. (Evâsıt-ı Şevvâl 1200)

⁹⁹ BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 86/4, Hüküm 86. (Evâhir-i Şevvâl 1200)

¹⁰⁰ BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 86/4, Hüküm 265. (Evâhir-i Rebi'ülâhir 1200)

¹⁰¹ BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 86/4, Hüküm 458. (Evâhir-i Zilhicce 1206)

Cezayir Valisi Hasan Paşa'ya gönderilen 1213 (1799) tarihli hükümde ise Devlet-i Aliyye ile Rusya arasında akd edilen anlaşma hatırlatılarak Rusya devleti tüccar gemilerine saldırılmaması emredilmekteydi.¹⁰²

Cezayir korsanlarının gönderilen emirlere rağmen Rus tüccarlarına saldırdığı anlaşılmaktadır. Nitekim Evâhîr-i Receb 1227 / 31 Temmuz-9 Ağustos 1812 tarihli Cezayir-i Garb valisi Hasan Paşa'ya gönderilen bir hükümde ise Rusya'ya verilen ahidnâme gereğince Rus tüccarlarına saldırılmaması gerektiği belirtilmekte, aksi taktirde ocakların verdiği zararın Osmanlı Devleti tarafından karşılanacağı ifade edilmekte ve ahidnâme verilmiş devletlere tâbi gemilere saldırıldığında Osmanlı tüccar gemisine saldırılmış gibi kabul edileceği ifade edilmekteydi.¹⁰³

2.1.5. Avusturya

Garb ocaklarının Akdeniz'deki korsanlık faaliyetlerinin, Osmanlı - Avusturya ilişkilerinde uzun yıllar önemli bir husus olarak yer aldığı görülmektedir. İki devlet arasındaki birçok anlaşmada ya da Osmanlı Devleti'nin tek taraflı olarak verdiği ahidnâmelerde korsanlık faaliyetlerinden bahsedildiği görülmektedir. Nitekim incelediğimiz döneme yakın bir anlaşma metni de neredeyse sadece korsanlık faaliyetlerine ayrılmıştı.¹⁰⁴

Osmanlı Devleti'nin, Avusturya ile Cezayir arasındaki anlaşmazlıklara her zaman aynı şekilde yaklaşmadığı görülmektedir. Nitekim Avusturya elçisinin Cezayir ve Tunus ocaklarına ait korsan gemilerinin ülkesinin gemilerine saldırmaması için senet talebi üzerine, korsanların "muğber" olacakları ve geçimlerini bundan sağladıkları belirtilerek senet talebine olumlu cevap

¹⁰² BOA, HAT, 35.

¹⁰³ BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 86, 656. (Evâhîr-i Receb 1217)

¹⁰⁴ Anlaşmanın detayları için Bkz.: İlber Ortaylı, "1727 Osmanlı-Avusturya Seyr-ü Sefain Sözleşmesi", **A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 28, S. 3-4, Eylül-Aralık 1973, s. 97-110.

verilmemişti. Öte yandan Cezayir'in elinde bulunan bazı Avusturya tüccar gemilerinin geri alınması için Osmanlı Devleti'nden harekete geçmesi talepleri karşısında, Cezayir'in istemekte olduğu mühimmatın gönderilmesi Avusturya ile anlaşma yapması şartına bağlanmış¹⁰⁵ ve bu yolla Avusturya ile Cezayir arasındaki sorun giderildiği gibi Cezayir'in istediği mühimmat da gönderilmişti.

Ahidnâmelere, Divân'dan gönderilen emirlere rağmen Cezayir korsanları Avusturya gemilerine saldırmaya devam ediyordu. 1195/1781 senesinde mahsulâtla dolu altı Avusturya gemisi Cezayir'ler tarafından ele geçirildi. Avusturya elçisinin Divân'a müracaat etmesi üzerine, Dayı Mehmed Paşa'ya (1766-1791) Evâil-i Ramazan 1195/21-30 Ağustos 1781 tarihinde gönderilen hükümde ahidnâmeye aykırı olarak ele geçirilen isimleri belli altı tüccar gemisinin, esir edilen kaptan, gemici ve yolcuların ve gemilerdeki malların geri verilmesi emredildi.¹⁰⁶ Ancak Cezayir dayısı, altı değil, üç gemi ele geçirdiklerini ve gemilerin evrakında kaptanlarının ismi yazmadığından şüpheli görüldüğü belirtilerek, ocağın düşmanı olan İspanya ve Portekiz'e zahire götürdükleri cevabını vermektedir.¹⁰⁷

Avusturya elçisi Cezayir korsanlarının eline geçen gemilerini ve bu gemilerdeki malları istemesi üzerine Osmanlı Devleti tarafından Bekir Ağa Cezayir'e gönderilmiş ama istenilen şekilde netice alınamamıştı. Cezayir korsanları Avusturya elçisinin iddia ettiği gibi altı gemi ele geçirilmediğini, ele geçirilen beş gemiden sadece üçünün sağlam kaldığını ifade ederek, sağlam gemilerin de ganimetten sayıldığından iadesinin mümkün olmadığını beyan ettiler. Öte yandan zahireden ibaret olan gemi yüklerinin de gazilere dağıtıldığını ve geri alınmasına dair akla bir şey getirilirse karışıklık çıkacağı iddia edilmişti.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Sarıcaoğlu, **Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)**, s. 216.

¹⁰⁶ BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 61/5, Hüküm 78. (Evâil-i Ramazan 1195)

¹⁰⁷ İltar, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 58.

¹⁰⁸ Ahmed Vâsif Efendi, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr**, haz. Mücteba İlgürel, Ankara, TTK, 1994, s. 37-38.

Osmanlı Devleti tarafından 9 Ramazan 1197/8 Ağustos 1783 tarihli Avusturya'ya verilen senette Garb ocaklarının Avusturya gemilerine saldırmaması hususu garanti edilmekteydi. Anlaşmanın birinci maddesindeki taahhüd şu şekilde ifade edilmiştir: "*Devlet-i İmparatoriyeye tâbi bilcümle tüccâr sefâyini ve reâyâları bugüne değin mu'tad olan vech üzre bayrak ve patentasıyla âminen ve sâlimen kendü hallerinde ve bilâ-mâni ticaret idüp ba'dezîn tevâbi-i Devlet-i Osmaniyeden olan Garb ocakları ve sâir bilcümle korsanların tasallatundan teminlerine taraf-ı Devlet-i Aliyyeden tasrihen taahhüd ve tekeffül olunur.*" İkinci maddesinde ise bundan sonra Garb ocakları korsanları Avusturya gemilerine saldırılır, zarar verilir, gemidekiler esir edilirse Osmanlı Devleti tarafından zararın tazmin edileceği, esirlerin serbest bırakılacağı beyan edilerek, bu filleri işleyen korsanların cezalandırılacağı belirtilmektedir.¹⁰⁹ Ancak bu anlaşmalarda verilen taahhüdlere Cezayir ocağının uymadığı anlaşılmaktadır. Zira yeni emirler gönderilmiştir. Receb 1206/Mart 1792 tarihli hükümde Avusturya ile imzalanan 1197/1783 tarihli anlaşma hatırlatılarak, Devlet-i Aliyye tarafından verilmiş taahhüdlere uyulması, zararın tazmin edilmesi, esirlerin serbest bırakılması emredilmiştir.¹¹⁰

Cezayir korsanlarının ahidnâme verilmiş devlet gemilerine saldırması, gemilere ve mallarına el koyup tüccarına zarar vermesi ya da esir etmesi üzerine Osmanlı Devleti'nden talep edilen tazminât, Avusturya elçileri aracılığıyla divâna iletilen önemli konular arasındaydı. Osmanlı Devleti bazı durumlarda elçilerin taleplerini tam karşılama bile, bir miktar tazminât vererek sorunu uzatmamayı tercih etmekteydi. Ancak elçilerin tüm zararın karşılanması hususundaki ısrarları yanında tazmîni yeterli görmeyerek başka yollardan devletlerine fayda sağlamaya çalışmaktaydılar. Örneğin Avusturya elçisinin Osmanlı Devleti tarafından zarar tazmîn edilmediği takdirde kara sınırında mukabele edilmesine dair ahidnâmeye madde eklenmesini istemesi

¹⁰⁹ **Muâhedat Mecmuası**, III, s. 150-151.

¹¹⁰ BOA, MD, 198, s. 78.; İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 67.

Osmanlı Devleti'nce durumun yeniden değerlendirilmesine neden olmuştur. Yapılan değerlendirme neticesinde Garb ocaklarının zarar vermemesi, verilerse zararlarının tazmîni konusunda taahhüd ve sened verildiği halde, ahidnâmeye Avusturya ordusunun karada mukabele edebileceği hususundaki bir maddenin eklenmesi birçok açıdan mahzurlu görülmüş ve reddedilmişti. Zira böyle bir madde eklenirse Garb ocaklarının ele geçirdiği her geminin Avusturya gemisi olduğu iddiası ile göz diktikleri topraklara saldırmaları ve ele geçirmelerinin bahanesi olacağı düşünülmekteydi.¹¹¹ Ancak bir müddet sonra ahidnâmeye karada mukabele edilmesi hususunda bir maddenin eklendiği anlaşılmaktadır.¹¹²

Ahidnâme ya da anlaşmalara rağmen Cezayir korsanları diğer devletlerin gemilerine olduğu gibi Avusturya gemilerine de saldırıyordu. Avusturya tüccar gemisi Fransa'nın Bordo limanından şeker yükleyip İtalya'ya doğru giderken Cezayir korsanlarına tesadüf etmiş. Korsanlar gemiyi Cezayir'e götürüp gemideki malları, kaptan kamarasındaki her türlü eşyayı ve gemidekilerin eşyalarını aldıktan sonra pasaport ve poliçe gibi bütün evrakı ise denize atmışlar. Bu halde kaptanı ve tayfasını gemilerine bindirip göndermişler. Bu hususla ilgili gönderilen hükümde "*vukû'u tahakkukundan altı aya değin taraf-ı Devlet-i Aliyyemden tazmîn olunmak ve tazmîn olunmadığı sûretde Nemçe devleti tarafından hudûd-ı Memâlik-i İslâmiyyede vâkı' arâzide mukâbele bi'l-bahs olunması câ'iz olmak mazmûnunda taraf-ı Devlet-i Aliyyemden Nemçe devletine sened virildiği beyânıyla*" denilerek Cezayir Beylerbeyi'ne zararın derhal tazmin edilmesi hususu emredilmekteydi.¹¹³

¹¹¹ Vâsîf Efendi, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr**, s. 38-39.

¹¹² BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 61/5, Hüküm 426. (Evâhir-i Safer 1198)'de ise karada mukabele hususunda senet verildiği açıkça belirtilmiştir. Ayrıca İlter, Kâmil Paşa'nın Osmanlı Tarihi, C. I, s. 214'ten naklen bu konuda sened verildiğini yazmaktadır. Bkz.: İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 60.

¹¹³ BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 61/5, Hüküm 426. (Evâhir-i Safer 1198); BOA, **HAT**, 21. (7 Safer 1198)

Hava muhalefetinden dolayı Cezayir kıyılarına yanaşmak zorunda kalan bir Avusturya tüccar gemisine ise bir Cezayir teknesi yanaşıp su varillerini verirken başka bir Cezayir şalopesi gemiye diğer taraftan yanaşarak gemiyi ele geçirmiş. Ahidnâme ve anlaşmalara aykırı olduğu belirtilen bu hareketin meydana getirdiği zararın tazmin edilmesi emredilmekteydi.¹¹⁴

Cezayir korsanlarının, İstanbul'dan gelen emirlere rağmen Avusturya gemilerini vurmaya devam ettikleri görülmektedir. 1213/1799 tarihli belgede Avusturya ile Osmanlı Devleti'nin yaptığı anlaşma hatırlatılarak Cezayir Valisi Hasan Paşa'ya Avusturya devleti tüccar gemilerine saldırılmaması hususunda emir gönderildiği belirtilmekteydi.¹¹⁵ 1214/1799-1800'e tarihlendirilen bir Hatt-ı Hümayûn'da iki sene önce Avusturya ve Venedik gemilerine saldırılmaması için mükâleme yapılmış olduğu hatırlatılarak Cezayirlilerin Avusturya ve onlara tâbi Venedik tüccar gemilerine saldırmaya devam ettiği ifade edilmektedir. Bu saldırılardan ele geçirilen malların geri verilmesi ve ferman ile pasaportu olanlara taarruz olunmaması için tenbihat içeren bir ferman yazılması, İstanbul'dan Akdeniz'e açılacak Avusturya ve Venedik gemilerine de dokunulmaması, zararın Osmanlı Devleti'nden istenmesi devletin başına gaile açacağından dolayı bu hususlara dikkat edilmesi hakkında "şedîd evâmir" yazılması emredilmiştir.¹¹⁶ Evâ'il-i Cemâziye'l-evvel 1218/Ağustos 1803 tarihli hükümde ise ahidnâmeler ve anlaşmalar tekrar hatırlatılarak Avusturyalı bir kaptanın esir tutulduğu ve derhal serbest bırakılması emredilmektedir.¹¹⁷

¹¹⁴ BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 62/6, Hüküm 257. (Evâsıt-ı Şevvâl 1201)

¹¹⁵ BOA, **HAT**, 35. (1213/1799)

¹¹⁶ BOA, **HAT**, 13539.

¹¹⁷ BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 63/7, Hüküm 2219. (Evâ'il-i Cemâziye'l-evvel 1218)

2.1.6. Amerika

Akdeniz’de gerilemeye başlayan korsanlık, Akdenizli devletlerden istifade ile değil, Yeni Dünya’dan gelen ticaret gemilerinin bölgeye gelmesiyle kısa bir süre için canlılık kazanmıştır.¹¹⁸ İngiltere’nin bir kolonisi iken dahi Amerika’dan hareket eden ticaret gemileri Garb ocakları korsanlarının hedefi olmuştu. Bazı gemiciler esir düşmüş, fidye ile kurtarılmıştı. Bazılarından ise hiçbir şekilde haber alınmamıştı.

İngiltere’nin yönetimi altındaki on üç Amerika kolonisinin 1774’de bağımsızlık savaşı başlatmaları üzerine İngiltere Amerikan ticaret gemileri üzerindeki himayesini kaldırdığını ilan etti.¹¹⁹ Öte yandan Amerika, ticaretinin önemli bir kısmını Akdeniz ülkeleriyle yapmaktaydı. Buradaki ticaretin büyüme eğilimi, Amerika’yı ticaretini korsanlara karşı emniyet altına almaya yöneltti.¹²⁰ Ancak 1783’de kendi bayraklarını kullanmaya başlayan Amerika Birleşik Devletleri’ne bağlı ticaret gemilerini Garb ocaklarının hedefinden koruyacak herhangi bir donanma henüz yoktu.¹²¹

Amerikan Kongresi, Bağımsızlık Savaşı’nın önemli isimlerinden Benjamin Franklin, Thomas Jefferson ve John Adams’ı bir heyet halinde Garb ocaklarıyla uygun bir anlaşma yapılması için görevlendirildi. Heyetin Akdeniz’e doğru hareket ettiği günlerde, 25 Temmuz 1785’de Boston menşeli “Maria” ve “Dolphin” adlı iki Amerikan ticaret gemisi Cezayir korsanları tarafından ele geçirilmiş ve 21 kişilik mürettebatı esir edilmişti.¹²² Bunun üzerine Amerika tarafından Cezayir’le anlaşma yapması ve esirlerin kurtarılması için tüccar John Lamb görevlendirildi. Ancak Cezayir dayısının esirler için talep ettiği kişi başı

¹¹⁸ Çağrı Erhan, “Amerika Birleşik Devletleri’nin Mağrib Ülkeleri ile İlişkileri (1776-1815), **A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 53, S. 1-4, Ankara 1998, s. 129.

¹¹⁹ Kurat, “Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)”, s. 177.

¹²⁰ Erol, “Amerika’nın Cezayir ile Olan İlişkileri (1785-1816)”, s. 689.

¹²¹ Kurat, “Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)”, s. 178.

¹²² Erhan, “Amerika Birleşik Devletleri’nin Mağrib Ülkeleri ile İlişkileri (1776-1815), s. 130.

yaklaşık 2800 dolardan toplamda 60 bin dolara karşın, Lamb'ın kişi başı 200 dolar önermesi görüşmeleri tıkamış ve bir anlaşma ümidi ortadan kalkmıştı.¹²³

Esirler arasında bulunan Kaptan O'Brein Paris Büyükelçisi Thomas Jefferson'a gönderdiği mektubunda, Cezayir korsanlarına vergi vermek suretiyle barış yapılabileceğini, aksi takdirde Amerikan ticaretinin büyük zarara uğrayacağını yazmaktaydı. Ancak Jefferson, silah zoruyla barışın sağlanabileceğine inanmaktaydı. Londra Büyükelçisi John Adams ise Kaptan O'Brein gibi düşünmekteydi. 1786 ilkbaharında Londra'da bulunan Trablusgarb elçisi Abdurrahman'la görüşen Jefferson ve Adams, iki devlet arasında herhangi bir anlaşmazlık olmadığı halde neden gemilerine saldırıldığını sormuştu. Abdurrahman ise verdiği cevapta Akdeniz'in hâkiminin Osmanlı Devleti ile Garb ocakları olduğunu, bunların izni olmadan hiçbir geminin seyrüsefer yapamayacağını, ticaret yapılmak isteniyorsa denizin sahiplerine ücret ödenmesi gerektiğini belirtmekteydi.¹²⁴

Osmanlı Devleti ile anlaşarak Garb ocakları korsanlarından korunmayı düşünen Amerika, hem çok pahalıya mal olacağı hem de Osmanlı Devleti'nin ocaklar üzerinde her zaman etkin olamadığı telkinleri üzerine bu fikrinden vazgeçti.¹²⁵ Bununla birlikte Amerika'nın Paris Büyükelçisi Thomas Jefferson, Cezayir ve diğer Mağrib ülkelerindeki Amerikalı esirleri kurtarmak ve gözdağı vermek için ortak bir donanma kurulması için girişimlerde bulundu. Küçük denizci devletlerin kabul etmesine rağmen Fransa, İngiltere ve İspanya ortak donanma fikrine karşı çıktı.¹²⁶

Amerika'nın Cezayir'le anlaşma yapmak üzere İngiltere, Fransa ve İspanya'dan aracılık talebinde bulunmasına rağmen, bu üç devlet Amerika

¹²³ Kurat, "Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)", s. 182.

¹²⁴ Erol, "Amerika'nın Cezayir ile Olan İlişkileri (1785-1816)", s. 691-692.

¹²⁵ Erol, "Amerika'nın Cezayir ile Olan İlişkileri (1785-1816)", s. 693.

¹²⁶ Erhan, "Amerika Birleşik Devletleri'nin Mağrib Ülkeleri ile İlişkileri (1776-1815)", s. 132.

ticaret gemilerinin Akdeniz'e sokulmasını istememekteydi.¹²⁷ Hatta Cezayir dayısına anlaşma yapmaması konusunda ricada bulunan İngilizlerin, Amerika aleyhine entrikalar çevirdiği Amerikan kamuoyu tarafından da biliniyordu.¹²⁸

1793'de Cezayir ile Portekiz arasında akdedilen anlaşmayla Cezayir korsanları Atlantik'e daha rahat açılma imkânı buldular. İngiliz veya İspanyol bayraklarıyla kendilerini gizleyip avlayacakları gemiye yaklaşmakta ve ani bir baskınla gemiyi ele geçirmekteydiler. Cezayirli korsanların bu faaliyetleri neticesinde yalnız 1793 Ekim ve Kasım aylarında 11 Amerikan gemisi ele geçirilmiş ve 109 kişilik mürettebatı esir edilmişti.¹²⁹

Amerikan Kongresi'nde Cezayir ile anlaşmaya ne şekilde varılacağı tartışılırken, anlaşma yapmak yerine donanma hazırlayıp Cezayir kıyılarını ablukaya almak suretiyle ticaret gemilerini korumayı teklif eden delegelerin görüşleri baskın geldi. 27 Mart 1794'de kongrenin başkana verdiği yetki ve 688.888 dolarlık bütçe ile donanma inşasına karar verildi ve yeni tipte bir donanma hazırlanması için hızla gemi inşasına başlandı. Bu sırada, 30 Temmuz 1795'de 450 mürettebatlı bir Amerikan gemisi Cezayirli korsanlar tarafından ele geçirilmişti. Mürettebatın esir düşmesi üzerine Amerikan Başkanı George Washington, esirlerin kurtarılması ve anlaşma yapması için Joseph Donaldson'u temsilci olarak Cezayir'e göndermişti. Dayı, esirler ve anlaşma karşılığında Amerika'dan 2 milyon 435 bin dolar gibi yüksek bir meblağ talep etti.¹³⁰ Buna rağmen devam eden müzakerelerde pazarlığa geçildi ve Amerikan murahhası dayıya peşin 642 bin dolar ve yıllık 21 bin 600 dolar vergi ya da bunun değerinde mühimmat ve malzeme vermeyi kabul etti.¹³¹ Bu esaslar üzerine 20

¹²⁷ Erhan, "Amerika Birleşik Devletleri'nin Mağrib Ülkeleri ile İlişkileri (1776-1815)", s. 129.

¹²⁸ Kurat, "Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)", s. 183.

¹²⁹ Kurat, "Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)", s. 189.

¹³⁰ Kurat, "Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)", s. 190-191.

¹³¹ ABD'nin Osmanlı ile aracılık yapması için konsolosluk ücreti olarak İngiltere'ye 1799-1811 yılları arasında, 12 yıl için 65.500 dolar ödediğini göz önünde bulundurursak hem esirler için alınan meblağın hem de yıllık verginin oldukça yüksek olduğu dikkati çeker. Bkz.: Nurdan Şafak, **Osmanlı Amerikan ilişkileri**, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2003, s. 37.

Safer 1210/5 Eylül 1795’de anlaşma imzalandı.¹³² 22 maddeden oluşan anlaşma Türkçe’dir ve ABD açısından ağır sayılabilecek, sembolik anlamları olan şartlar ihtiva etmekteydi. Bu anlaşma ile bağımsız bir devlet olan ABD, Osmanlı Devleti’nin eyaletine yıllık vergi vermek durumunda kalmıştı.¹³³

Anlaşmanın önemli maddeleri arasında Amerikalıların Cezayir’e serbestçe mal getirebilecekleri, İngiltere, Felemenk ve İsveç tacirlerinden alındığı gibi Amerikan tacirlerinden de %5 gümrük alınacağı, denizde karşılaşan iki taraf gemilerinin birbirlerine saldırmayacağı, Amerikan gemilerinde bulunanların hiçbir şekilde alı konamayacağı, kaza geçiren Amerikan gemilerinin yağmalanmayacağı, Tunus ve Trablusgarb ocakları tarafından ele geçirilen Amerikan gemilerinin Cezayir’de satılmasına izin verilmeyeceği,¹³⁴ denizde karşılaşan iki tarafın ticaret gemilerinin pasaportunun kontrol edilebileceği¹³⁵ gibi hususlar bulunmaktaydı.

Anlaşmada Cezayir dayısına 36 topluk bir savaş gemisi hediye edilmesi ve dayı için Amerika’da iki küçük savaş gemisi yapılması ve donatılmasına izin verildiği de yer almaktaydı. Ancak gemiler istenilen zamanda gönderilmediğinden Cezayir ile Amerika arasında önemli bir gerginlik yaşandı.¹³⁶ Öte yandan 1800 yılı vergisini ve savaş malzemelerini getiren George Washington gemisini küçük düşürücü bir istek bekliyordu.¹³⁷ Osmanlı Devleti’nin kendisinden memnun olmadığını bilen Cezayir dayısı Dayı Baba Mustafa, Osmanlı sultanına göndereceği elçilik heyetini ve hediyeleri George Washington gemisiyle göndermek istedi. Gemiye Cezayir bayrağı çekildi.¹³⁸

¹³² Erol, “Amerika’nın Cezayir ile Olan İlişkileri (1785-1816)”, s. 701.

¹³³ Hasan Tahsin Fendoğlu, **Modernleşme Bağlamında Osmanlı-Amerika İlişkileri 1786-1929**, İstanbul, Beyan Yayınları, 2002, s. 184.

¹³⁴ Erhan, “Amerika Birleşik Devletleri’nin Mağrib Ülkeleri ile İlişkileri (1776-1815)”, s. 134.

¹³⁵ Erol, “Amerika’nın Cezayir ile Olan İlişkileri (1785-1816)”, s. 704.

¹³⁶ Erol, “Amerika’nın Cezayir ile Olan İlişkileri (1785-1816)”, s. 713.

¹³⁷ Anderson, **Naval Wars in the Levant 1559-1853**, s. 396.

¹³⁸ Erhan, “Amerika Birleşik Devletleri’nin Mağrib Ülkeleri ile İlişkileri (1776-1815)”, s. 135.

Cezayir toplarının hedefinde olan geminin kaptanı William Bainbridge İstanbul'a gitmeye mecbur oldu.¹³⁹

1802 yılında Amerikalılar 21 bin 600 dolar değerindeki vergiyi para olarak ödemek istediler. Ancak dayı buna karşı çıkararak kereste, barut ve diğer mühimmat malzemesinden gönderilmesini istedi. Aksi takdirde harp ilan edeceği tehdidinde bulundu. Vergiler ocağın isteğine göre ancak gecikmeyle teslim ediliyordu. 1805'de ise gecikme uzadı. Cezayir dayısı Ahmed Paşa, Cezayirli korsan Hâmid Reisi Amerikan gemilerini yakalayıp getirmesi için gönderdi. Hamid Reis üç gemi yakaladı ve Cezayir limanına demirledi. Amerikan Konsolosu Tobias Lear'ın dayıyı yatıştırması üzerine gemiler iade edildi ancak Lear, esirler için 1800 dolar ödemek zorunda kaldı. 1810 yılında ise ocağın vergi yerine istediği 500 kental barut, 27 büyük halat ve halat takımı ile bir miktar mühimmatın teslimi uzun zaman gerçekleşmedi. Bunun üzerine dayı, limana yanaşan Allegancy isimli Amerikan gemisinin yükünü boşaltmasına izin vermeyerek Konsolostan vergiyi para olarak istedi ve Amerikalıların beş gün içinde Cezayir'i terk etmelerini emretti. Konsolos Lear Yahudilerden bulduğu borç ile 27 bin dolar tutarındaki vergiyi ödedi. Bu ödenen son haraçtı. Ertesi gün konsolos ve diğer Amerikalılar Cezayir'den ayrıldı. Aynı günlerde İngilizlerle çıkan savaş, Amerikan gemilerinin bir müddet Akdeniz'e girişlerini engelledi.¹⁴⁰

Amerikan donanması 1812'den sonra oldukça güçlenmişti. Zira 1812'de İngiltere ile girilen savaş, açık denizlerde savaşabilecek güçlü bir donanmaya ihtiyaç olduğunu göstermişti. Bunun üzerine ABD Kongresi tarafından donanma inşasına hız verilmişti.¹⁴¹

Cezayir korsanları rastladıkları Amerikan gemilerine saldırmaya devam ediyordu. Cezayir korsanları bir Amerikan gemisi ele geçirip gemidekileri

¹³⁹ Kurat, "Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)", s. 197.

¹⁴⁰ Erol, "Amerika'nın Cezayir ile Olan İlişkileri (1785-1816)", s. 717-719.

¹⁴¹ Erhan, "Amerika Birleşik Devletleri'nin Mağrib Ülkeleri ile İlişkileri (1776-1815)", s. 143.

öldürmüştü. Esirlerini almaya Cezayir'e gelen Amerikan firkateynine denizcilerinin öldürüldüğü haberi verilmişti.¹⁴²

Cezayir'de uğradığı muamelenin intikamını almak, esirlerini kurtarmak, liman resmi ile yıllık vergiyi kaldırmak üzere görevlendirilen iki Amerikan filosu, 1815'de Akdeniz sularındaydı. Bu sırada Hâmid Reis kumandasındaki Cezayir korsanları Atlantik'te dolaşıyorlardı. Amerikan filolarının geldiğini duyan Hâmid Reis Cezayir'e dönmüştü. Kendi gemilerinden daha büyük ve tesirli topları olan Amerikan gemileriyle boy ölçüşmenin doğru olmadığına hükmetmişti. Ancak Cezayir dayısı Ömer Paşa'ya fikrini kabul ettirememiş, "sen Ali Paşa'nın gününde pek çok ganaim getirir idin, şimdi getirmiyorsun, behemehâl gemileri alub denize çık" emrini almıştı.¹⁴³ Hâmid Reis denize açıldı. Ancak 17 Haziran 1815'de Amerikan Donanmasıyla giriştiği savaşta öldü ve 46 toplu gemisi Amerikalıların eline geçti.¹⁴⁴ Çok geçmeden, 24 Haziran'da Amerikan donanması Cezayir önlerinde görüldü.¹⁴⁵

Amerika filolarının kumandanları, 1800 yılında İstanbul'a zorla gönderilmiş olan William Bainbridge ile ünlü amiral Stephen Decatur idi. Cezayir'e yeni atanan konsolos William Shaler de bu filodaydı. Shaler, Cezayir dayısına şartlarını ilettiler. İsveç konsolosu vasıtasıyla Ömer Dayı'ya iletilen ultimatoma göre yıllık vergi kaldırılacak, esirler derhal serbest bırakılacak, bu tarihten sonraki esirlere köle muamelesi yapılmayacak, gasbedilen Amerikan malları iade edilecek ve Amerika'nın zararlarına karşılık Cezayir 10 bin dolar ödeyecekti.¹⁴⁶

Ömer Paşa, donanmasının zayıflığını ve istihkâmların Amerikan bombardımanına dayanamayacağını görüyordu. Dolayısıyla iletilen şartları kabul etmek zorunda kaldı. 3 Temmuz 1815'de Amerikan Başkonsolosu William

¹⁴² BOA, HAT, 22557. (5 Şevvâl 1230/10 Eylül 1815)

¹⁴³ Ali Rıza Paşa, **Mir'âtü'l- Cezâyir**, s. 138.

¹⁴⁴ BOA, HAT, 35259.

¹⁴⁵ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 88-89.

¹⁴⁶ Erol, "Amerika'nın Cezayir ile Olan İlişkileri (1785-1816)", s. 720-722.

Shaler ile Ömer Paşa arasındaki müzakereler neticelendi ve daha önce Amerika'nın bildirdiği şartlara ek olarak Amerikan filosunun ele geçirdiği iki geminin iadesini de içeren bir anlaşma akdedildi. Ancak söz konusu iki Cezayir gemisi iade edilmediği için Ömer Paşa anlaşma şartlarına uymayacağını belirtti. Amerikan Başkanı James Madison, gönderdiği mektupla ellerinde olan bir geminin iadesini garanti etti ancak diğerinin İspanyolların eline geçtiği için yapılacak bir şey olmadığını yazdı. Ancak Madison'dan dayıyı memnun edecek cevap gelmedi. Bunun üzerine Akdeniz Amerikan filosu kumandanı Chauncery, yeni bir ultiमतomla şartların kabulünü istedi. Fazla seçeneği bulunmayan Cezayir dayısı Ömer Paşa, 1815 anlaşmasının küçük revizyonlarla değiştirilmiş halini Aralık 1816'da kabul etmek zorunda kaldı.¹⁴⁷

Bu anlaşmadan sonra Cezayir ile Amerika arasında bahse değer herhangi bir hadise olmadığı görülmektedir. Öte yandan zayıflayan Cezayir ocağı ile Akdeniz'de güçlenen Amerika arasında çoktan beri değişen dengeler, Cezayir'in bu gibi güçlü devlet tüccar gemilerine eskisi gibi taarruz etmesine mani olmaktaydı.

¹⁴⁷ Kurat, "Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)", s. 210-212.

III. BÖLÜM

AKDENİZ'DE TİCARET VE KORSANLIK

3.1. Akdeniz Dünyasında Ticarî Menfaatler, Emtialar ve Korsanlık

Cezayir korsanları 1580'lerden sonra Adriyatik'e, Marsilya kıyılarına, Manş Denizi'ne, Büyük Britanya'ya, İrlanda denizine ve hatta 1600'lerden sonra, gelişen tekniklerin de yardımıyla Atlantik'e açılma imkânı bulmaktaydı,¹ İzlanda buzullarına kadar çıkıp korsanlıkla ganimet toplamaktaydı.²

17. yüzyıl başlarından itibaren Akdeniz eski parlaklığını yitirmiş olmasına rağmen, ticaret devam etmekteydi. Garb ocakları Avrupalılara yün, at, büyükbaş hayvan, post, tuz, gön, soda, devekuşu kanatları, buğday, arpa, fasulye, fildişi, zeytinyağı, kuru yemiş, balmumu, kilim ve halı, atkı gibi çok çeşitli mallar satarken³; Avrupalılardan kumaş, giyim, şeker, çay, kahve, baharat, demir, her cins madenî eşya ve her türlü harp ve deniz inşaat malzemeleri almaktaydı.⁴ Alınan, satılan malların listesi yanıltıcı olabilir. Zira Garb ocaklarının, bilhassa Cezayir'in Akdeniz⁵ ticaretinde büyük bir rol oynadığını söylemek zordur. Korsanlık ve savaşlar, Vahran, Bone, Fransız Bastion'u gibi yerlerde sürmekte olan sınırlı bir iç ticaretten başka bir ticarî faaliyet bırakmamıştı. Bu ticarî faaliyetlerin önemli bir kısmı da Cezayir'e yerleşmiş olan Avrupalı ya da Yahudi kökenli tüccarların elindeydi.⁶

¹ Braudel, **Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, II, s. 151-160.

² İler, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 170.

³ Osmanlı ticarî malları için bkz.: Daniel Panzac, "International and Domestic Maritime Trade in the Ottoman Empire During the 18th Century", **International Journal of Middle East Studies**, 24/1992, s. 189- 206.

⁴ Kurat, "Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)", s. 177.

⁵ Akdeniz'i coğrafi ve iktisadî bütünlüğü içinde değerlendiren; tarımsal ürünlerin ve paranın seyrini takip ederek "Akdeniz'i okuyan" önemli çalışması için bkz.: Faruk Tabak, **Solan Akdeniz 1550-1870; Coğrafi-Tarihsel Bir Yaklaşım**, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul, YKY, 2010.

⁶ Julien, **History of North Africa**, s. 310-311.

Avrupalı devletler 17. yüzyılın başlarından itibaren donanmanın önemini kavramış ve buna uygun olarak gerek teknik anlamda gerekse nicelik olarak donanmayı güçlendirme yoluna gitmişlerdi. Sömürgeye ulaşmak, hammadde ve köle taşımak ve bu değerli yolun güvenliğini temin etmek için donanmanın gücü hayati değerdeydi. Ayrıca kıta Avrupasının teknik anlamda ilerlemesi, Akdeniz'i değişime zorluyordu. 18. yüzyıla doğru güçlenen İngiltere ve Fransa donanmaları Akdeniz ticaret yollarının güvenliğini sağlayınca Cezayir'in korsanlık faaliyetleri büyük oranda azaldı. Bu durumda en önemli gelir kaynağını yitiren dayılar, halk üzerindeki vergileri artırınca kendilerini çoğunlukla bedelini canlarıyla ödedikleri karışıklıkların içinde buldular. Bütün bu zorlu koşullar, yüzyılın ortalarından itibaren Cezayir'in nüfusunun azalmasına,⁷ donanmanın küçülmesine ve yeniçerilerin sayısında dramatik bir düşüşe neden oldu. Örneğin 1634'de Cezayir'deki yeniçeri mevcudu 20 binden fazla iken⁸ 1769'da 5000'e, 1815'de ise 700'ü savaşılamaz durumda olmak üzere 4000'e indi.⁹ 1817'de ise yaklaşık 1000'i malûl ve ihtiyar olmak üzere 3200'e kadar geriledi.¹⁰

Kuzey Afrika korsanlarının temel prensibi bütün Avrupa ülkeleriyle aynı anda barış durumunda olmamaktı. Zira barış anlaşmaları korsanların faaliyetlerini kısıtlamakta ve bağımlı oldukları ganimeti tehdit etmekteydi.¹¹

Garb ocakları ve Avrupalı devletler arasında siyasî ve ekonomik ilişkiler gelişip sulh yapıldığı zaman korsanların geçimlerini sağlamak için saldırabilecekleri gemi sayısı ve mal miktarı düştü. Öte yandan Akdeniz sularında ticaretin gelişmesi daha fazla gemiyi ve malı hedef haline getirmekteydi ve bu da kaybın bir kısmını telafi etmekteydi. Ayrıca gelişen söz

⁷ Federico Cresti, "Algiers in the Ottoman Period: The City and its Population" **The City in the Islamic World**, vol. II, ed. Salma K. Jayyusi, Brill, Leiden-Boston 2008, s. 407-443.

⁸ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, III/2, s. 297.

⁹ İlder, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 87.

¹⁰ İlder, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 6.

¹¹ Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 40.

konusu ilişkiler, korsanların sahip oldukları filonun yapısını da değiştirmektedir.¹²

1783'de Amerikan Bağımsızlık Savaşı'ndan etkilenen ve Akdeniz limanlarına mal götüren Avrupa bandıralı gemilerin sayısı azalmıştı. Ancak savaşın ardından 1785'de, Avrupa bandıralı gemilerin sayısından önemli bir artış görülmektedir. Savaş öncesine göre 300 gemi artmıştı. 1785 rakamlarına göre Avrupa bandıralı gemilerin hem gemi sayılarına hem de taşıdıkları malın değerine bakıldığında önemli Akdeniz limanları olan İstanbul, İskenderiye, İzmir ve Selanik'i ellerinde tuttukları görülmektedir.¹³

1800 yılı için yapılan bir hesaplamada Hindistan'dan Fransa'ya mal götürecektir bir geminin Kızıldeniz yolunu kullanması halinde %4 civarı, Ümit Burnu'nu dolaştığında ise %36 ile %48 arasında bir kâr bırakmasının mümkün olduğu görünmektedir. Mısır'ın bir Hıristiyan devletin elinde olması halinde dahî kâr %10'u geçmeyecektir.¹⁴ Kızıldeniz'de deniz ve kara taşımacılığının karması kullanılırken, daha uzun bir yol olmasına rağmen Ümit Burnu yolunda sadece deniz yolu kullanılmaktaydı. Kara taşımacılığının getirdiği ek maliyetler yanında Kızıldeniz yolunu kullanacak bir Akdeniz kadırgası 150-200 ton taşıma kapasitesine sahipken, uygun rüzgâr gibi avantajları da kullanabilecek yelkenli bir gemi 700 tona kadar mal taşıyabilmektedir.¹⁵

Cezayir'de korsanlıktan elde edilen ganimet ocağın varlığı için çok önemlidir. Yeniçerilerin, korsanların, ocak idarecilerinin ganimetten belli payları vardı. 18. yüzyılda korsanlığın azalmasıyla birlikte ganimetten elde edilen gelirden de ciddi bir düşüş oldu.

¹² Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 41.

¹³ Daniel Panzac, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Deniz Ticareti", çev. Serap Yılmaz, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. 4, İzmir, 1989, s. 181-182.

¹⁴ Albert Howe Lybyer, "Osmanlı Türkleri ve Doğu Ticaret Yolları", çev. Necmi Ülker, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. 3, 1987, s. 155.

¹⁵ Carlo M. Cipolla, **Akdeniz Dünyasında Para, Fiyatlar ve Medeniyet**, İstanbul, çev. Ali İhsan Karacan, Bağlam Yayınları, 1993, s. 60.

Ganimet, “ocak kaidesi”ne göre pay edilirdi. Buna göre gemi ocak yönetimine ait idi. Ancak 17. yüzyıldan sonra bu kurala her zaman uyulmadı. Gemiyle beraber ele geçirilen esirler ve malları ise 1/5 ya da 1/10 oranında değişen bir kısım ocak yönetimine, geri kalanı ise mürettebata pay edilmekteydi. Teşvik amaçlı avı ilk görene ve ona ilk ayak basana da ödül verilirdi. Ayrıca tersane ve liman çalışanlarına da belli oranda ganimetten ücret ödenmekteydi.¹⁶

1798 ile 1815 yılları arasında Cezayir korsanları 211 gemiyi ele geçirmişti. Bunların bir kısmından çok değerli mallar ele geçirilmesine rağmen, bir kısmı çok az ganimet bırakmıştı. Ancak korsanlar için ganimet sadece gemideki mallar değildi, geminin kendisi ve esir edilecek insanlar da önemli bir ganimet sayılırdı.¹⁷

3.2. Cezayir’in Esirleri ve Avrupalılar

Cezayirli korsanlar ele geçirdikleri geminin ve eşyasının yanında gemidekileri de esir etmekteydi. Esirler yüksek bir fidye karşılığı serbest bırakıldığından büyük kazanç elde edilmekteydi. Bundan dolayı denize açıldıklarında olabildiğince çok esir ele geçirmeye çalışılmaktaydı.¹⁸

Osmanlı Devleti, ilgili devletlere verdiği ahidnâmelerde ya da anlaşmalarda Garb ocaklarının söz konusu devlet reayasını esir almayacağını, alınır ise serbest bırakılacağını taahhüd etmekte idi. Ancak bu taahhüde Garb ocakları, özellikle Cezayir riayet etmemekteydi. Zira ahidnâmelere uyulması ve esirlerin serbest bırakılması konusunda Divândan sürekli emirler gitmekteydi.¹⁹

¹⁶ Özdemir, **Akdeniz Hakimiyetinde Osmanlı Devleti ve Korsanlık (1695-1789)**, s. 265-266.

¹⁷ Panzac, **Barbary Corsairs**, s. 104.

¹⁸ Kurat, “Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)”, s. 177.

¹⁹ Meray, “Bazı Türk Anlaşmalarına Göre Korsanlık ve Deniz Haydutluğunun Yasaklanması”, s. 169-175.

Braudel'in Portekizli bir esirin anlatısına dayandırdığı verilere göre 1621-1627 yılları arasında Cezayir'de 20 bin kadar esir vardı. Bu esirlerin yarısının Poztekizliler, Fransızlar, Flamanlar, İskoçlar, İngilizler, Danimarkalılar, İrlandalılar, Macarlar, Esklavonyalılar, İspanyollar, İtalyanlardan meydana geldiği ve diğer yarısının ise Suriyeliler, Mısırlılar ve hatta Japonlar ve Çinlilerden oluştuğu ifade edilmektedir.²⁰

1628-1634 yılları arasında ise Cezayir korsanlarının eline geçen 80 kadar Fransız bandıralı gemiden ya da kıyılardan 1300 kadar Fransız esir edilmişti.²¹ 1650'lerde çoğunluğu İspanyol ve İtalyan olmak üzere bütün milletlerden 30 bin kadar esirin Cezayir'in elinde olduğu hesaplanmaktaydı.²²

Tablo III: 1770-1816 yılları arasında Cezayir'in elindeki esirler.²³

Yıl	Esir sayısı	Yıl	Esir sayısı
1770	1323	1794	1665
1771	1320	1795	730
1772	1190	1796	659
1773	1326	1797	546
1774	1376	1798	1168
1775	1373	1799	1019
1776	1468	1800	860
1777	1501	1801	545
1778	1369	1802	772
1779	1481	1803	946
1780	1494	1804	901
1781	1586	1805	1022
1782	1532	1806	1228
1783	1507	1807	1267
1784	1520	1808	1422
1785	1372	1809	1545
1786	1426	1810	1357
1787	572	1811	1345
1788	574	1812	1475
1789	659	1813	1656

²⁰ Braudel, **Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, II, s. 160.

²¹ İltter, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 170.

²² İltter, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 171.

²³ Bu tablo Albert Devoulx, **Tachrifat**, Alger, 1852, s. 86'dan yararlanılarak hazırlanmıştır. Esir sayılarına dair Avrupalı kaynakların farklı rakamlar vermesinin nedeni, esir edilenlerin o yıl içinde serbest bırakılmayıp bir sonraki yıl esir edilenlere dahil edilmesinden ve Devoulx'un yararlandığı kayıtların Hicrî takvim esaslı olmasına rağmen, Avrupalıların Miladî takvime göre hesaplama yapmasından kaynaklanıyor olmalıdır.

1790	715	1814	1525
1791	762	1815	1450
1792	832	1816	1016
1793	755		

Fransız işgalinden sonra Arap arşivleri yöneticisi olan Albert Devoulx'un Cezayir sarayından taşınan sicil, belge ve defterler arasından önemli gördüğü ve Osmanlı Teşrifât defterlerine benzer bir defteri esas alarak, diğer başka belgelerden de istifadeyle hazırladığı "Tachrifat" adlı önemli kitabından Cezayir yönetimi ve idarecilerine dair bilgiler yanında esirlerle ilgili tafsilatlı bilgilere de ulaşmaktayız. 1770-1816 yılları arası esir sayılarının yanında esirlerin tâbiyetlerine dair de bilgi vermektedir. Örneğin 1774 yılındaki 1376 esirin tâbiyetleri şöyleydi; 144 Portekizli, 15 Korsikalı, 7 Livornolu, 1 Dobralı, 42 Avusturyalı, 191 Napolili, 34 Cenovalı, 17 Tabarkalı, 11 Sardunyalı, Palmalı, 4 Maltalı, 4 Yunan ve 656 İspanyol. Esirlerin yıllara göre dağılımı da ilgi çekicidir. 1775'de 666 İspanyol, 218 Fransız; 1778'de 781 İspanyol, 248 Fransız; 1785'de 882 İspanyol, 246 Fransız; 1795'de 217 İspanyol, 74 Fransız; 1811'de 634 Napolili, 360 Portekizli, 242 Sicilyalı, 116 Yunan, 49 İspanyol; 1814 ve 1815'de 693 Napolili, 325 Sicilyalı, 10 Amerikalı esir bulunmaktaydı.²⁴ Bu veriler Cezayir korsanlarının hangi devlet gemilerine ya da kıyılarına ne zaman ve hangi yoğunlukta saldırdığına dair kabaca bir fikir vermektedir. Nitekim Fransız ve İspanyol esirlerin sayısı ve tarihler göz önüne alındığında Cezayir'in bilinen korsanlık faaliyetleriyle örtüştüğü görülmektedir.

Cezayir dayısı yakalanan esirlerin ne zaman ve kim tarafından yakalanmış olduğunu kaydettirmekteydi. Örneğin 2 Şevvâl 1192/24 Ekim 1778'de Pedro Salamon adlı Portekizli savaş gemisi kaptanını Hacı Muhammed'in yakaladığı not edilmektedir. Yine Portekizli Louis Vassalion'un gemide görevli yazar [kâtip] olduğu belirtilerek 17 Şevvâl 1192/8 Kasım 1778'de Süleyman Reis tarafından yakalandığı kaydedilmektedir.²⁵

²⁴ Devoulx, **Tachrifat**, s. 87.

²⁵ Devoulx, **Tachrifat**, s. 90.

Haziran 1785'de Fransızlar, Cezayir'in elindeki 315 esir esirini kurtarmak için 639 bin 53 livre ödedi. Ardından Napoli, Sicilya ve İspanya hükümetleri esirlerini satın almak istediler. 1787'de Napolili ve Sicilyalı 237 esir 1 milyon 473 bin 20 livre satıldı. İki ay sonra İspanyollar, 389 esiri 3 milyon 3 bin 625 livre satın aldı.²⁶

1213/1798 tarihli belgede Cezayir korsanlarının ele geçirdiği Cenevizli esirlerden söz edilmektedir. Osmanlı bayrağını taşıyan bir Ceneviz gemisi ise İspanya'nın Kadeks limanına giderken korsanlara tesadüf etmiş. Osmanlı bayrağına ve tezkeresine rağmen korsanlarca gemiye el konulup gemideki seksen yolcu esir edilmiş. Osmanlı Devleti tarafından gönderilen emirlerle gemi kurtarılmış ise de yolcular hâlâ esir olduğundan, Ceneviz elçisi bu esirlerin de kurtarılması için Osmanlı Devleti'nden yardım istemekteydi.²⁷ Safer 1214/Temmuz 1799 tarihli Cezayir-i Garb beylerbeyine gönderilen hükümde ise Vededikli bir kaptanın gemisindeki on bir Zentalının Cezayirli tarafından esir edildiği hatırlatılarak, söz konusu Zenta adası sakinlerinin Osmanlı reâyası olduğundan esir edilmelerinin doğru olmadığı ve serbest bırakılmaları emredilmekteydi.²⁸

1788'de Cezayir'deki esir sayısı 800'e kadar gerilemişti.²⁹ 1793'de her milletten 1200 kadar Hıristiyan esirin tutulduğu hesaplanmaktaydı.³⁰ 1816'da ise esirlerin sayısı bir miktar artarak 1642'ye yükselmişti. Fransız işgali sırasında ise sadece 122 esir bulunmaktaydı.³¹

Cezayir korsanlarının yakaladığı esirler dışında, uzun yollardan geçip korsanlara kendiliğinden gelen esirler de söz konusudur. Nitekim 1216 (1801) tarihli belgede böyle bir esirden bahsedilmektedir. İvan Libakof (?) adlı Rus

²⁶ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 64.

²⁷ BOA, **HAT**, 5876 E. (11 Rebiü'l-âhir 1213/22 Eylül 1798)

²⁸ BOA, **MD**, 208, s. 41.

²⁹ Julien, **History of North Africa**, s. 320.

³⁰ Kurat, "Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)", s. 179.

³¹ Julien, **History of North Africa**, s. 320.

askerin yedi asker arkadaşıyla Fransa tarafından esir edildiği, İspanya'ya gönderilip Sebte kalesine hapsedildikleri ve esaret altında oldukları ifade edilmektedir. Rusya gemisiyle memleketlerine dönmek umuduyla firar etmişler ancak Cezayir'e sığınmak durumunda kalmışlardı. Cezayirliler de bunları zindana atmıştı. İsveç konsolosuna müracaat etmelerine rağmen yanlarında pasaport ya da durumlarını açıklayan herhangi bir kâğıt olmadığı görülmüş. Bunun üzerine Rusya'dan askerlere dair gönderilen kâğıda istinaden askerlerin serbest bırakılarak İsveç konsolosuna teslim edilmesi emredilmekteydi.³²

1226/1811 tarihli belgeye göre Fransız elçisi Cezayir'de bulunan esirlerinin serbest bırakılmasını talep ediyordu.³³

Cezayir korsanları rastladıkları Amerikan gemilerine saldırmaya devam ediyordu. Bu saldırıların bazılarında Cezayir korsanlarının esirleri savaş durumu ya da başkaca sebeplerle öldürdükleri görülmektedir. 5 Şevvâl 1230/10 Eylül 1815 tarihli arzuhâl ile Kaptanıderya Hüsrev Mehmed Paşa'nın sadrazama haber verdiği göre korsanlar bir Amerikan gemisini ele geçirip Cezayir limanına getirmiş, gemicileri katletmişti. Bu sırada dört Amerikan firkateyni Cezayir korsanlarının iki gemisini ele geçirip birini İspanya'nın Kartaca iskelesine, diğerini de Alicante iskelesine götürmüşlerdi. Esir edilen adamlarını istemek için Cezayir'e gelen bir Amerikan gemisi, "adamları yoktur" cevabı üzerine daha önce ele geçirilen Cezayirlilere ait gemilerdeki Müslümanları ıssız ve çorak bir yere götürüp susuz ve yiyeceksiz bırakmış. Müslümanların akıbetine dair haber alınmadığı da ayrıca kaydedilmekteydi.³⁴

1815'den sonra güçlenen Avrupalı devlet donanmaları Cezayir'in hem korsanlık yapmasını hem de esir ticaretini engelliyordu. Esir ticaretinin yasaklanmasına dair kararların alındığı Viyana Kongresi (1815) önemli bir dönüm noktasıydı. Lord Exmouth kumandasındaki karma donanma Cezayir

³² BOA, **Düvel-i Ecnebiye**, 88/6, Hüküm 329. (Evâhır-ı Şa'bân 1216)

³³ BOA, **HAT**, 52725 A. (5 Rebi'ül-âhir 1225/10 Mayıs 1810)

³⁴ BOA, **HAT**, 22557. (5 Şevvâl 1230)

önlerine gelerek şartlarını ilettiler. Nihayetinde Cezayir dayısı İngiltere'nin şartlarını kabul etmek mecburiyetinde kaldı.³⁵

Avrupalılar, Cezayir korsanları eline düşmüş dindaşlarını kurtarmak için 16. yüzyıl sonlarına doğru, daha çok papalığın teşvikiyle para toplamaktaydılar. Hıristiyan din adamları bu konuda büyük çaba gösteriyorlardı. Topladıkları parayla beraber pazarlık yapmak üzere Cezayir'e gitmek için fırsat kolluyorlardı.³⁶

Cezayir korsanlarına esir düşen Hıristiyan esirlerin hikâyeleri, belki biraz da kurtarılmaları için yardım toplayan papazların abartılarıyla birleştiğinde Avrupa edebiyatında ciddi bir trajedi algısı oluşturdu. Aynı zamanda bütün Akdeniz'de korsanlık yapan ve insanları esir edenlerin sadece Müslüman korsanlar olduğuna dair de yüzyıllar içinde gelişen bir algı söz konusuydu. Ancak Akdeniz dünyasında her şey karşılıklı yürüyordu. Malta, Livorno, Uskok³⁷ gibi üslerden hareket eden Hıristiyan korsanların eline düşen yüzlerce Müslüman esir söz konusudur. Ayrıca bunların içinde gemisiyle beraber ele geçirilen bazı Cezayirli korsanların olduğunu da göz önüne alırsak Akdeniz'de kuralların ne şekilde işlediğini daha kolay anlayabiliriz.³⁸

Avrupalılar Cezayir korsanlarının esirlere muamelelerini de oldukça abartılı tasvir etmişlerdir. Esirlerin kancalarına asılmasından, iki gemi arasında gerilmesine, etrafına duvar örülmesinden ata bağlanarak sürüklenmesine kadar çeşitli işkenceler tasvir edilmektedir.³⁹ Ancak esirlerin birer ganimet olduğu açıkça ortadayken, Cezayir korsanlarının "gelir getirecek mallarına" bilerek

³⁵ İltis, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 88-91.

³⁶ Braudel, **Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, II, s. 161-162.

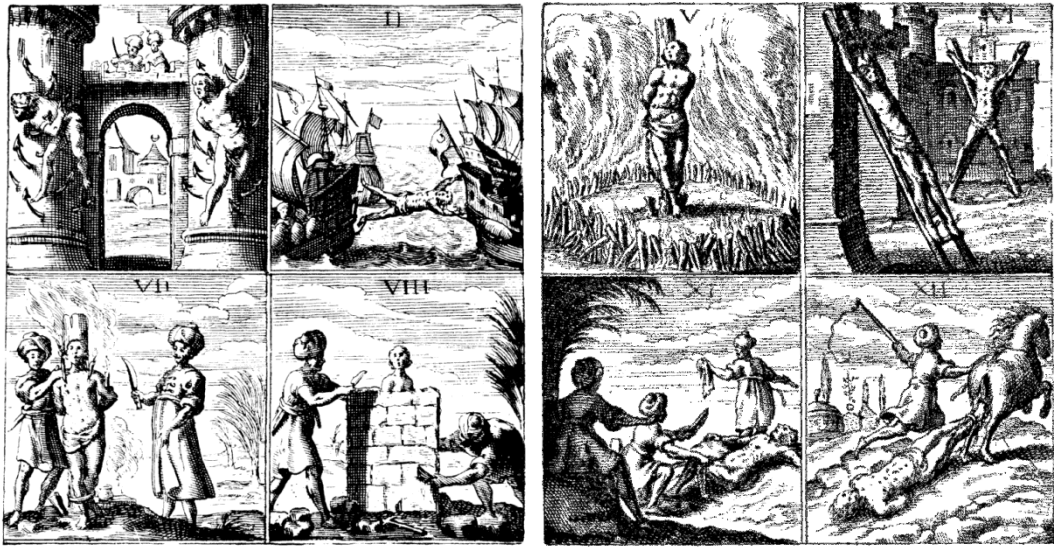
³⁷ Akdeniz'in Hıristiyan korsanları olan Uskok faaliyetleri ve Osmanlılar için Bkz.: Bostan, **Adriyatik'te Korsanlık**, İstanbul, 2009; Catherine Wendy Bracewell, **16. Yüzyılda Adriyatik'te Korsanlık ve Eşkiyalık: Senjli Uskoklar**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.

³⁸ Müslüman esirlerin Avrupa'da sessizlikle geçirilmesi ve Avrupalıların kölelere muameleleri hakkında oldukça değerli bilgiler veren bir kitap olarak Bkz.: Salvatore Bono, **Yeniçağ İtalya'sında Müslüman Köleler**, İstanbul, çev. Betül Parlak, İletişim Yayınları, 2003.

³⁹ Stanley Lane-Poole, **The Story of the Barbary Corsairs**, BiblioBazaar, 2008, s. 236.

zarar vermeleri pek uygun olmadığı düşünülmektedir. Öte yandan esirlerin, kendilerini kurtarması, fidyesini getirmesi için yakınlarına ya da papazlara mektup yazıyor olmaları, gravürlerde tasvir edilenden başka bir görüntüyü akla getirmektedir. Ancak neticede esaret hayatı zorluklarla doluydu. Üstelik veba, kıtlık gibi felaket dönemlerinde ilk gözden çıkarılacak olanlar da esirlerdi.⁴⁰

Resim I: Cezayirlilerin esirlere muamelelerini tasvir eden gravürler.⁴¹

Esirler Cezayir'e getirildiğinde kimin ganimetiyse onun tarafından köle olarak kullanılır ya da satılırdı. Dayının payına düşen "devlet" ganimetinden olan esirler ise fidyesi karşılığında kurtarılanaya kadar zindanlarda bekletilirdi. Ancak çoğunlukla bunlardan istifade edilmesi yoluna gidildiği görülmektedir. Örneğin tersanede gemi inşa ve tamirinde, kalelerin onarımında ve diğer imar işlerinde çalışırlardı. Esirler çalıştırılmaz ise tersanenin harap olacağı çeşitli vesilelerle ifade edilmekteydi.⁴² Şahıslara ait esirler ise ya ganimet olarak ele geçiren efendisine ya da esir pazarından satın alan yeni efendisine hizmet

⁴⁰ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 211.

⁴¹ Avrupalı bakış açısını oluşturan bu gravürler oldukça dikkat çekicidir. 1637 tarihinde Cezayir'e esir düşmüş birinin çizimleri olmasına rağmen fazla abartılı olduğundan ihtiyatla kullanılmalıdır. Bkz.: Lane-Poole, **The Story of the Barbary Corsairs**, s. 236.

⁴² BOA, **HAT**, 48979 E. (1 Zilhicce 1231/23 Ekim 1816)

ederdi. Ev işlerinde, bahçe, çiftlik kurulmasında ve günlük işlerin yürütülmesinde kölelerden istifade edilmekteydi.⁴³

3.3. Avrupalı Devletlerin Korsanlığı Engelleme Girişimleri

1792 ve 1823 yıllarında Fransa korsanlığın kaldırılması için Avrupa devletleri nezdinde çeşitli girişimlerde bulunmuş ise de kabul görmemiştir.⁴⁴

1800'lerin başından itibaren Cezayir'in zayıflığı karşısında Amerikan donanmasının güçlenmesi ve Akdeniz'de ticarî menfaatlerini koruyan filolar yüzdürmesi, öte yandan Fransa'nın güçlenmesi Cezayir'in korsanlığını akamete uğratan bir hal almıştır.⁴⁵

19. yüzyılın başlarından itibaren Napolyon Fransa'sının saldırgan politikaları ve çıkardığı savaşlar kıtayı siyasî anlamda birbirine katmıştı. Moskova'ya kadar büyük bir orduyla ilerleyen Napolyon, bir şey elde edemediği gibi ufalmış bir orduyla Paris'e dönünce itibarının da sarsıldığını görmüştü. Öte yandan Fransız İhtilâli'nin Avusturya gibi Avrupa'nın önemli bir imparatorluğunda yayılmaya başlaması durumu daha karmaşık hale sokuyordu. Bütün bu şartlar altında 1814'te Avrupa'daki siyasî rahatsızlıkları gidermek üzere Viyana'da uluslararası bir kongre toplandı. Viyana Kongresi'nden Avrupalı devletlerin farklı beklentileri vardı. 9 Haziran 1815'de alınan kararlar temsilciler tarafından imzalandı. Avrupalı devletlerle ilgili kararlar dışında, esir ticaretinin yasaklanmasına dair alınan karar Cezayirli korsanların bu önemli faaliyet ve gelir alanının kısıtlanması anlamına geliyordu. Karar, korsanlığın

⁴³ Daha ayrıntılı bilgi için Bkz.: Y. Hakan Erdem, **Osmanlıda Köleliğin Sonu 1800-1909**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2004.

⁴⁴ İltter, **Şimali Afrika'da Türkler**, I, s. 58; Özdemir, **Akdeniz Hakimiyetinde Osmanlı Devleti ve Korsanlık (1695-1789)**, s. 86.

⁴⁵ Kurat, "Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)", s. 212.

tamamen yasaklanması için önemli bir adımdı.⁴⁶ Ancak esirlere köle değil harp esiri yapılmak şartıyla korsanlık yapılmasına yasaklama getirilmemişti.⁴⁷

Esir ticaretine ilişkin şikâyetler bu tarihten sonra Osmanlı'yı ve Cezayir'i meşgul eden önemli konu başlıklarından biri olmuştur. 1815'den sonra güçlenen Avrupalı devlet donanmaları Cezayir'in hem korsanlık yapmasını hem de esir ticaretini engelliyordu. İngiltere'nin Garb ocakları tarafından Akdeniz'de icra edilen korsanlığı engellemek üzere büyük bir gayret içine girdiği görülmektedir. Rusya'yı ikna etmeyi başaran İngiltere, Avusturya'nın da desteğini aldı. Avusturya vasıtasıyla Osmanlı Devleti'ne haber verilimekteydi.⁴⁸ Sardunya ve Sicilya gibi küçük denizci devletlerin de desteğini alan⁴⁹ Lord Exmouth kumandasındaki İngiliz donanması 31 Mart 1816'de Cezayir önlerine geldi. Hıristiyan esir kullanılmaması, alt ay içinde esirlere 50 kuruş verilerek serbest bırakılması gibi bazı şartlar öne sürdü. Aksi takdirde şehrin bombalanacağını bildirdi. Ömer Paşa diğer maddeleri kabul etmekle beraber bu maddelerin Devlet-i Aliyye'ye sorulması gerektiğini belirtti. Ancak Osmanlı Devleti'nin müdahale etmek gibi bir niyeti yoktu. Cezayir dayısı şartları kabul etmek durumunda kaldı.⁵⁰

Haziran 1815'de Amerikan donanmasının Cezayir'e savaş açması, ardından yaklaşık bir yıl sonra Mart 1816'da İngilizlerin yönettiği donanmanın Cezayir'i bombalaması korsanlığın ortadan kaldırılması için güçlü denizci devletlerin önemli girişimleridir.⁵¹ Bu tarihten sonra Cezayir korsanlığının faaliyet alanı kısıtlanacak ve Akdeniz sularında rahat dolaşamayacaklardır. Bu nedenle ciddi anlamda rahatsızlık verebilecek korsanlık faaliyetleri 1816'dan sonra görülememektedir.

⁴⁶ Fisher, **Barbary Legend**, s. 303.

⁴⁷ İltter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 91.

⁴⁸ BOA, **HAT**, 22537 A.

⁴⁹ BOA, **HAT**, 49722.

⁵⁰ İltter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 88-89.; BOA, **HAT**, 22486 F. (9 Zil'ka'de 1231/1 Ekim 1816)

⁵¹ Meray, "Bazı Türk Anlaşmalarına Göre Korsanlık ve Deniz Haydutluğunun Yasaklanması", s. 107.

Korsanlığın azalmasına rağmen Avrupalı devletler, Garb ocaklarında korsanlığı tamamen ortadan kaldırmak istemekteydi. Kendi gemilerine saldırılmasını ve esir ticaretini yasaklamak suretiyle hem ekonomik hem de siyasi olarak ocaklara baskı yapmayı düşünmekteydiler. Öte yandan Avrupalı devletler, Osmanlı Devleti'nin Cezayir ocağına bu konuda nasihat etmesini ve korsanlığı yasaklamasını beklemekteydiler.⁵²

3.4. Fransa'nın Cezayir'i İşgalini Hazırlayan Sebepler

Garb ocakları korsanları coğrafi yakınlığın getirmiş olduğu imkânlardan da yararlanmak suretiyle sıklıkla Fransa, İspanya kıyılarında, gerek bazen karaya çıkmak suretiyle gerekse gemileri ele geçirerek korsanlık faaliyetlerinde bulunuyorlardı. Akdeniz'de dengelerin Osmanlı Devleti'nin ve Garb ocaklarının yanında olduğu yüzyıllarda korsanlık faaliyetleri de oldukça hareketliydi. Ancak özellikle 18. yüzyılın başlarından itibaren, gerek Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletlere karşı eskisi gibi himâye edememesinden, gerek Avrupalı devletlerin siyasî ve askerî alanda korsanlığa cevap verebilecek araçları edinmiş olmalarından, gerekse Cezayir'in kendi korsanlığı için elzem olan gemi, techizât, mühimmat gibi malzemelere yeteri kadar ulaşamamasından kaynaklı sıkıntılar, Cezayir korsanlığının seyrini değiştirmiştir.

Cezayir, birçok Avrupalı devletle ikili anlaşmalar ya da Osmanlı Devleti'nin verdiği ahidnâmelerle kaybettiği maddî menfaatlerini, geleneklerine uygun olarak korsanlığı devam ettirmek suretiyle elde etmeyi istemekteydi.

1791'de İspanya, Vahran'ı ve Mersalkebir'i Cezayir'e teslim ettiği mukaveleyle ticarethane kurma müsaadesi de almıştı. Böylece Cezayir ticaretine Fransızlara rakip çıkmıştı. Cezayir iki devletin rekabetinden iyi kazanıyordu. Ancak Fransa ucuza aldığı zahireyi eski fiyatından alamaz oldu. Ticaretlerinde

⁵² BOA, **HAT**, 49698 A. (27 Zilhicce 1792/14 Nisan 1817)

büyük kayıplar yaşayan Fransa bu tarihten itibaren mahsulâtı tamamen ele geçirmek için Cezayir'in zabtını düşünmeye başladı.⁵³

1793-1798 yılları arasında, Fransız ordusunun "Napolyon Savaşları"nda ihtiyacı olan buğday, Yahudi tüccarlar aracılığıyla Cezayir'den satın alındı. 1798'de 8 milyon frank tutan bu satın almanın ödemesi,⁵⁴ Hüseyin Dayı 1818'de dayı olduğunda 14 milyon franka çıkmıştı ve henüz ödeme yapılmamıştı.

Fransa ile Cezayir arasında yüzyıllardır devam eden korsanlık, çarpışma, barış döngüsü 19. yüzyılın başlarından itibaren Fransız gemilerine yapılan saldırılar, Fransız mürettebatın esir edilmesi gibi olaylarla yeni bir döngü yaşanıyor gibi görünürken Fransa'nın başka emelleri söz konusuydu. 1802'de Cezayirlilerin kaza geçiren Fransız gemisinin mürettebatını anlaşmalara aykırı olarak soyup, esir etmesi, üstelik esirlere karşılık haraç olarak Fransa'dan 200 bin akçe talep etmesi üzerine Fransa, Osmanlı Devleti'ne gönderdiği notada halkının menfaatleri ve onuru için Cezayir'in işgal edilebileceğini önceden bildiriyordu.⁵⁵

Fransa'nın 1802'den itibaren resmî olarak bildirdiği işgal niyetinin görünürdeki sebepleri her ne kadar küçümsenmeyecek hususlar olmuş olsa da, Cezayir'in işgali hususunu Fransa'nın sömürge arayışının bir parçası olarak düşünmek gerekir.

Doğu Akdeniz'de Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlerle ve onların teşvikiyle bağımsızlık savaşı verilen bölgelerle meşgul iken, Batı Akdeniz'de Cezayir üzerinde emelleri olan Fransızlar boş durmadı. Bu sırada Rusya ile Fransa'nın yaptığı gizli anlaşmaya göre Kuzey Afrika Fransa'ya bırakılmıştı.⁵⁶

⁵³ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 69.

⁵⁴ Abun-Nasr, **A History of the Maghrib**, s. 236.

⁵⁵ Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812)**, s. 105.

⁵⁶ İlter, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 85.

1820 tarihinden itibaren Fransa - Cezayir arasındaki artan gerilim, Fransa'nın 14 milyon frank tutan borcunu vermeye yanaşmaması üzerine doruğa ulaştı. 1825'de konsolos olan Bonavis bazı Cezayir arazilerinin etrafını çevirmek suretiyle asker ile top koydu. Konstantin Beyinin gönderdiği ve Cezayir'den giden askerler Fransızları oradan çıkardı. Ancak Fransa bunu Fransız toprağına taarruz saydı. İlişkiler henüz düzelmemişken Cezayir dayısı, gönderilen yeni konsolos ile görüşürken sinirlenerek Fransız konsolosuna yelpazesıyla vurması üzerine, Fransa savaş açmak için mükemmel bir bahane buldu ve 1827'de Cezayir'e harp ilan etti. Üç yıl süren uzun kuşatma yıllarında Cezayir'de büyük sıkıntılar ortaya çıktı. Öte yandan yıllık 80 milyon franga ulaşan kuşatma masraflarından dolayı Fransa ekonomisi zorlanıyordu. Cezayir'i tamamen işgal etmek hem masrafları azaltacak hem de Cezayir'in bütün kaynakları Fransa'ya geçmiş olacaktı. Bu amaçla son bir harekât planlandı ve 14 Haziran 1830'da Fransız ordusu karaya asker çıkarmaya başladı.⁵⁷ 1830'da ise Cezayir resmen Fransa tarafından işgal edildi.⁵⁸

⁵⁷ İlder, **Şimali Afrika'da Türkler**, II, s. 99-100.

⁵⁸ İşgal ve işgal sürecinde Osmanlı siyaseti için bkz. Ercüment Kuran, **Cezayirin Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1957.

SONUÇ

Osmanlı Devleti ile Cezayir Eyâleti arasındaki ilişkiler, 18. yüzyıl ortalarından itibaren tâbi ilişkisinden bağımlı ilişkisine dönüşmüştür. Bu nedenle incelenen dönemde Cezayir ocağının Osmanlı Devleti'ne mutlak bir itaati olmadığı gibi çoğu durumda kendi kararlarını verdiğini görmekteyiz. Osmanlı idarecileri de, Cezayir'in sulh ve harpte kendi kararlarını vermekte olduğuna dair yabancı devlet elçilerine çeşitli vesilelerle verdikleri cevaplarla söz konusu durumu onaylamaktaydı.

Osmanlılar, Cezayir korsanlarının ihtiyaç duyduğu gemi yapımı için gerekli malzeme ile mühimmat taleplerini karşılamaktaydı. Tedarik edilip gönderilen mühimmat yanında ocağın kendi imkanlarıyla top dökmesi için gerekli olan döküm ocağının kurulmasına yardım edildiği gibi mühendis de gönderilmiştir. Bu nedenle, Osmanlı Devleti'nin Cezayir ocağına teknoloji transferi yaptığı ifade edilebilir.

Cezayir korsanlarından Avrupalı devletlere karşı 1770-1800 yılları arasında nisbî bir korsanlık faaliyeti görmekteyiz. Zira bu dönemde Cezayir korsanları eski güçlerinde olmadığı gibi Avrupa donanmaları da güçlenme dönemlerine girmek üzereydi. 1800'lerin hemen öncesinde Avrupa donanmalarının güçlendiği ve Cezayir'e karşı daha sert bir politika izleyebildikleri görülmektedir. Öte yandan Cezayir korsanları arasında yetenekli, bilgili ve cesur denizcilerin eksikliği görülmektedir.

Birçok Avrupa devletinden ve Amerika'dan haraç alan Cezayir korsanları, incelenen dönemde ortaya çıkan tüm zaafı göz önüne alındığında, buna rağmen önemli bir güç ve tehdit unsuru olarak varlık gösterdikleri söylenebilir. Ayrıca Akdeniz ticareti üzerindeki etkileriyle de hatırı sayılır bir konumda oldukları ifade edilebilir.

Bu dönemde Avrupalı devletlere karşı yürütülen korsanlık, daha çok ilgili devletten daha yüksek meblağlı haraç almak için çıkartılan birer anlaşmazlık olarak görülebilir. Gazâ ve cihâd fikri, yerini yağma ve geçim endişesine bırakmıştır. Dolayısıyla söz konusu dönemde Cezayir korsanlarının haraç almak, mühimmat ve savaş malzemeleri temin etmek için korsanlık yoluyla devletleri anlaşmaya razı ettikleri söylenebilir.

Avrupalı devletler Viyana Kongresi (1815) kararlarıyla kendi aralarındaki problemleri çözüme kavuşturmuş ve bu tarihten sonra ortak bir tavır geliştirmek üzere adım atılabilmektedir. Öte yandan sömürge paylaşımı da Cezayir korsanlarının Avrupa ticaretini kesintiye uğratması karşısında da ortak bir tavır alan aldıkları görülmektedir. Dolayısıyla bu durum Cezayir'in karşısına bütün bir Avrupa'yı çıkarmıştır. Böylece, Cezayir korsanları ile Avrupalı devletler arasındaki güç dengesi değişince, Avrupa donanmalarının korsanlığı bırakması hususunda Cezayir'e baskı kurabildikleri görülmektedir. Amerika ve İngiltere gibi denizci devletler 1815 ve 1816'da Cezayir'e kendi şartlarını kabul ettirmek için donanmaların gücünden istifade etmişlerdi. Nihayetinde ocağın Fransa tarafından 1830'da işgali de aradaki güç farkını ve donanmanın önemini ortaya koymaktadır.

1815'den sonra Akdeniz'de Cezayir korsanlığına dair söylenebilecek pek bir şey kalmamıştır. Bu tarihten sonra korsanlar ufak denizci devletlerin gemilerine saldırmaya devam ettiler. Ancak bunlar Akdeniz'de büyük tabloyu değiştirecek güçte saldırılar değildi. 1825'den itibaren Fransa ile yaşanan gerilim ve 1827'deki Fransa ablukası korsanlığı durma noktasına getirmişti.

Cezayir işgal edilirken Osmanlı Devleti yakın coğrafya ile ilgilenmek zorunda kalmıştı. Öte yandan Fransa'nın işgaline karşı yaptırım uygulanmadığı da görülmüştür. Nitekim Düvel-i Ecnebiye Evrak serisi dosyalarından 130 numaralı klasörde (A.DVN.DVE 130 - Fransa), Fransa ile ilgili 149 belge arasından Cezayir ya da korsanlıkla ilgili belge çıkmamasına rağmen 1829'dan 1831'e kadar Fransız ticaret gemilerinin boğazlardan geçmek için izn-i seffine,

Balkanlarda ticaret ya da Anadolu içlerine gitmek için yol emri istemiş olmaları ve bu tür belgelerin sayısının söz konusu klasörün büyük bir kısmını ihtiva etmesi; Cezayir işgal edilirken Osmanlı topraklarında Fransız ticaretinin devam ettiğini göstermektedir.

Akdeniz'de Cezayir korsanlığının son dönemini incelediğimiz bu tezde korsanlık faaliyetlerinin seyrini ve Avrupa devletleriyle Cezayir ocağının ilişkilerini ortaya koymak suretiyle, Cezayir'in 1770-1830 yılları arasında Akdeniz dünyasındaki konumu hakkında fikir verilmeye çalışılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

I. Arşiv Kaynakları

a) Düvel-i Ecnebiye Defterleri

61/5, 62/6, 63/7, 84/2, 85/3, 86/4, 88/6.

b) Mühimme Defterleri

189, 198, 208.

c) Hattı-ı Hümayun Tasnifi

22518, 22474, 22556 A, 22558, 56719, 841, 32910, 11352, 11320, 7645, 729, 32928, 35, 14393, 26, 5876 E, 5738, 52725 A, 49547 A, 21, 22, 29, 76, 22486 F, 48979 E, 22486 H, 15694 D, 22557, 35259, 22537 A, 49722, 49698 A, 13539, 16429.

d) Cevdet Tasnifi, Askeriye

27356, 28251, 11607.

e) Cevdet Tasnifi, Bahriye

1541.

f) Cevdet Tasnifi, Dahiliye

6841.

g) Cevdet Tasnifi, Hariciye

748, 1135, 9098, 6459, 537, 3097.

h) Cevdet Tasnifi, Eyalet-i Mümtaze

678.

II. Kaynak Eserler

Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, C. II, IX, İstanbul, Matbaa-i Osmaniye, 1309.

Ahmed Vâsıf Efendi, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr**, Haz. Mücteba İlgürel, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1994.

Ali Rıza Paşa, **Mir'âtü'l- Cezâyir**, 1293.

Muâhedât Mecmuası, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2008.

Silahdâr Mehmed Ağa, **Silahdâr Tarihi**, İstanbul, Devlet Matbaası, 1928.

Şânî-Zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şâni-Zâde Târîhi**, haz. Prof. Dr. Ziya Yilmazer, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 2008.

III. Araştırma ve İnceleme Eserleri

Abun-Nasr, Jamil M.: **A History of the Maghrib in the Islamic Period**, Cambridge, Cambridge University Pres, 1971.

Anderson, R. C.: **Naval Wars in the Levant 1559-1853**, Liverpool, Liverpool University Press, 1952.

Ágoston, Gábor: **Barut, Top ve Tüfek: Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi**, çev: Tanju Akad, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006.

Aydın, Yusuf Alperen: **Sultanın Kalyonları**, İstanbul, Küre Yayınları, 2011.

Bono, Salvatore: **Yeniçağ İtalya'sında Müslüman Köleler**, çev. Betül Parlak, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

Bostan, İdris: **Adriyatik'te Korsanlık: Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler 1575-1620**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2009.

Bostan, İdris: **Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006.

Bostan, İdris: **Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2003.

- Bostan, İdris: **Osmanlılar ve Deniz**, İstanbul, Küre Yayınları, 2007.
- Bostan, İdris: "Kuyûd-ı Mühimmât Defterlerinin Osmanlı Teşkilât Tarihi Bakımından Önemi", **Osmanlı - Türk Diplomatığı Semineri**, 30-31 Mayıs 1994, İstanbul 1995, s. 143-163.
- Bracewell, Catherine W.: **16. Yüzyılda Adriyatik'te Korsanlık ve Eşkiyalık: Senjli Uskoklar**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Braudel, Fernand: **Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1990.
- Cipolla, Carlo M.: **Akdeniz Dünyasında Para, Fiyatlar ve Medeniyet**, çev. Ali İhsan Karacan, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1993.
- Cresti, Federico: "Algiers in the Ottoman Period: The City and its Population" **The City in the Islamic World**, vol. 2, ed. Salma K. Jayyusi, Brill, Leiden-Boston 2008, s. 407-443.
- Devoulx, Albert: **Tachrifat: Imprimerie du Gouvernement**, Alger 1852.
- Erhan, Çağrı: "Amerika Birleşik Devletleri'nin Mağrib Ülkeleri ile İlişkileri (1776-1815)", **Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fak. Dergisi**, C. 53, S. 1-4, Ankara, 1998, s. 127-146.
- Erol, Mine: "Amerika'nın Cezayir ile Olan İlişkileri (1785-1816)", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, C. 33, S. 32, Mart 1979, s. 689-730.
- Erim, Nihat: **Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri: Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1953.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin **Modernleşme Bağlamında Osmanlı-Amerika İlişkileri 1786-1929**, İstanbul, Beyan Yayınları, 2002.
- Fisher, Sir Godfrey: **Barbary Legend: War, Trade, and Piracy in North Africa, 1415-1830**, Oxford, Oxford University Press, 1957.

- Genç, Mehmet: **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2000.
- Hammer, Joseph Von: **Osmanlı Devleti Tarihi**, çev. Refik Özdek, C. 16, Üçdal Neşriyat.
- Harding, Richard: “Deniz Savaşları 1453-1826”, ed. Jeremy Black, **Top, Tüfek ve Süngü: Yeni Çağda Savaş Sanatı**, çev. Yavuz Alogan, İstanbul, Kitap Yayınları, 2003, s. 104-127.
- Hess, Andrew: **Unutulmuş Sınırlar**, İstanbul, çev. Özgür Kolçak, Küre Yayınları, 2010.
- İlter, Aziz Samih: **Şimali Afrika’da Türkler**, C. I, İstanbul, Vakıf Matbaası, İstanbul 1936.
- İlter, Aziz Samih: **Şimali Afrika’da Türkler**, C. II, İstanbul, Vakıf Matbaası, İstanbul 1937.
- İnalcık, Halil: “İmtiyâzât”, **EI²**, vol. 3, s. 1179-1189.
- İnalcık, Halil: **Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600)**, İstanbul, YKY, 2003.
- Julien, Charles-André: **History of North Africa: Tunisia-Algeria-Morocco**, New York, Praeger Publishers, 1970.
- Kahraman, Kemal: “Cezayir-Osmanlı Dönemi”, **DİA**, C. 7, s. 486-489.
- Kuran, Ercüment: **Cezayirin Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1957.
- Kurat, Akdes Nimet: “Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 2, S. 2-3, 1964, s. 175-214.
- Küçükcalay, A. Mesud: **Osmanlı İthalatı İzmir Gümrüğü 1818-1839**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2007.
- Kütükoğlu, Mübahat S.: “Ahidnâme”, **DİA**, C. 1, İstanbul, 1988, s. 535-540.
- Kütükoğlu, Mübahat S.: “Ahidnâmeler ve Ticaret Muahedeleri”, **Osmanlı**, C. III, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 329-341.

- Kütükoğlu, Mübahat S.: **Osmanlı-İngiliz İktisadi Münasebetleri I (1580-1850)**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1974.
- Kütükoğlu, Mübahat S.: “XVIII. Yüzyılda İngiliz ve Fransız Korsanlık Hareketlerinin Akdeniz Ticareti Üzerinde Etkileri”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 12, 1968, s. 57-71
- Lane-Poole, Stanley: **The Story of the Barbary Corsairs**, BiblioBazaar, 2008.
- Lybyer, Albert Howe: “Osmanlı Türkleri ve Doğu Ticaret Yolları” çev. Necmi Ülker, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. 3, 1987, s. 141-157.
- Mantran, Robert: “XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Doğu Akdeniz’de Ticaret, Deniz Korsanlığı Ve Gemiler Kafileleri”, **Belleten**, C. 52, no. 203, Ankara, 1988, s. 685-695.
- Meray, Seha L.: “Bazı Türk Anlaşmalarına Göre Korsanlık ve Deniz Haydutluğunun Yasaklanması”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. XVIII, S. 3-4, 1963, s. 106-188.
- Nutkî, Süleyman: **Kamûs-ı Bahrî - Deniz Sözlüğü**, haz. Mustafa Pultar, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011.
- Oral, Özgür: **17. Yüzyılda Akdenizde Osmanlı Korsanlığı**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.
- Ortaylı, İlber: “1727 Osmanlı-Avusturya Seyr-ü Sefain Sözleşmesi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 28, S. 3-4, Eylül-Aralık 1973, s. 97-110.
- Ortaylı, İlber: “18. Yüzyılda Akdeniz Dünyası ve Genel Çizgileriyle Türkiye”, **Toplum ve Bilim**, Bahar 1977, s. 81-91.
- Özdemir, Savaş **Tarihçe-yi Cezâyir, (Hicrî 1189, Miladi 1775-1776), (Hasan bin Yusuf Ahıskâvî)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

- Özdemir, Şenay: **Akdeniz Hakimiyetinde Osmanlı Devleti ve Korsanlık (1695-1789)**, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004.
- Özdemir, Şenay: "Osmanlı Sularında Yabancı Devletlerin Korsanlığı Karşısında Osmanlı Devleti'nin Tarafsızlık Konumu", **A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 23, S. 36, 2004, s. 189-203.
- Panzac, Daniel: "XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Deniz Ticareti", çev. Serap Yılmaz, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. 4, İzmir, 1989, s. 179-192.
- Panzac, Daniel: "International and Domestic Maritime Trade in the Ottoman Empire During the 18th Century", **International Journal of Middle East Studies**, 24/1992, s. 189- 206.
- Panzac, Daniel: **The Barbary Corsairs: The End of a Legend 1800-1820**, Brill, Leiden 2005.
- Pryor, John H.: **Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş: Araplar, Bizanslılar, Batılılar ve Türkler**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2004.
- Sarıcaoğlu, Fikret: **Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)**, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2001.
- Shuval, Tal: "Cezayir-i Garp: Bringing Algeria Back Into Ottoman History", **New Perspectives On Turkey**, 22, s. 85-114.
- Spencer, William: **Algiers in the Age of the Corsairs**, Norman-Oklahoma, The University of Oklahoma Press, 1976.
- Şafak, Nurdan: **Osmanlı Amerikan ilişkileri**, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2003.
- Tabak, Faruk: **Solan Akdeniz 1550-1870; Coğrafi-Tarihsel Bir Yaklaşım**, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul, YKY, 2010.

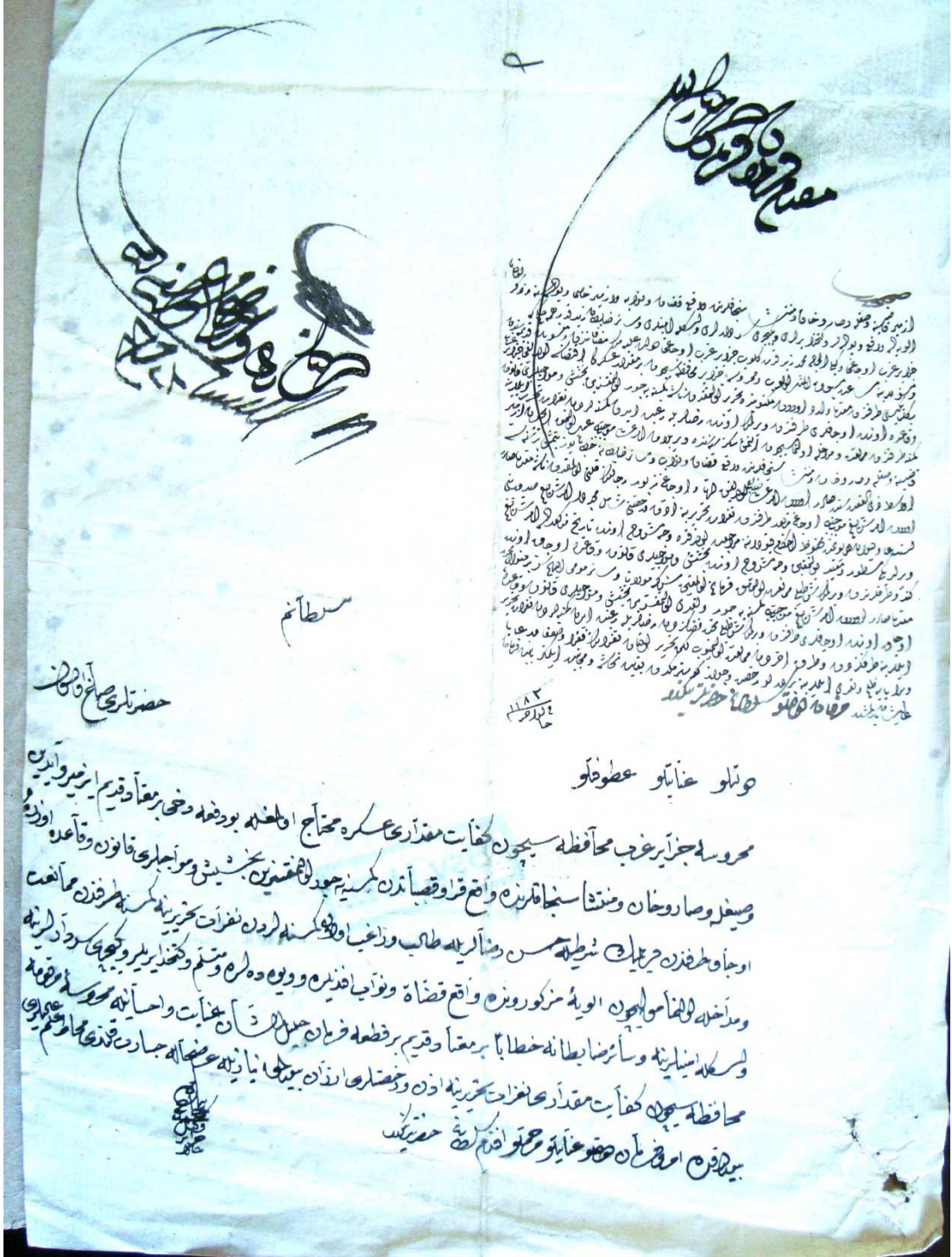
- Tabakoğlu, Hüseyn S.: **XVIII. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri**, İstanbul, Dergâh Yayınları, Aralık 2011.
- Temîmî, Abdulcelil: "XVI. Yüzyılda Afrika'daki Osmanlı-İspanyol Mücadelesinin Dini Arka Planı", çev. Mehmet Özdemir, **İslâmî Araştırmalar Dergisi**, 12/2, 1999, s. 179-189.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: "Ondokuzuncu Asır Başlarına Kadar Türk-İngiliz Münasebâtına Dair Vesikalar", **Bellekten**, C. XIII, No: 51, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1949, s. 573-648.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi**, C. II, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1949.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi**, C. III, 1. kısım, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1951.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi**, C. III, 2. kısım, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1954.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi**, C. IV, 2. kısım, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1959.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi**, C. V, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1954.
- Wilson, Peter L.: **Korsan Ütopyaları**, çev. Y. Gündoğdu, İstanbul, Aykırı Yayınları, 2005.
- Wolf, John B.: **The Barbary Coast: Algiers under the Turks**, New York, WW Norton, 1979.
- Zinkeisen, Johann W.: **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1669-1774)**, C. 5, çev. Nilüfer Epceli, ed. Erhan Afyoncu, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2011, s. 24.
- Zinkeisen, Johann W.: **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1802)**, C. 6, çev. Nilüfer Epceli, ed. Erhan Afyoncu, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2011.
- Zinkeisen, Johann W.: **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812)**, C. 7, çev. Nilüfer Epceli, ed. Erhan Afyoncu, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2011.

EKLER

Ek 1: Cezayir Dayılarının listesi (1770-1830).

<u>İsmi</u>	<u>Hicrî</u>	<u>Milâdî</u>
Mehmed Dayı	1179	1766
Hasan Dayı	1206	1791
Mustafa Dayı	1213	1798
Ahmed Dayı	1220	1805
Ali Hoca Dayı (Gassal)	1223	1808
Hacı Ali Hoca Dayı	1224	1809
Mehmed Dayı	1230	1815
Ömer Dayı	1230	1815
Ali Hoca Dayı	1231	1816
Hüseyin Dayı	1233	1818

Ek 2: Cezayir-i Garb ocağının asker yazmasına izin verildiğine dair hüküm. (C.MTZ. 678)

Pençe

Der-kenârı ve arzuhâli mücebince verilmek buyruldu

28 Receb [11]88

Devletlü, inâyetlü, atûfetlü sultânım hazretleri sağ olsun

Mahrûse-i Cezayir-i Garb muhâfazasiçün kifâyet mikdârı askere muhtâc olmağla bu def'a dahi ber-mu'tâd-ı kadîm İzmir ve Aydın ve Suğla ve Saruhan ve Menteşe Sancaklarında vâki' kurâ ve kasabâtdan kimesneye cevrolunmaksızın bahşîş ve mevâcibleri kânûn ve kâ'ide üzere ocak tarafından verilmek şartıyla hüsn-i rızâlarıyla tâlib ve râğb olan kimesnelere neferât tahrîrine kimesne tarafından mûmâna'at ve müdâhale olunmamak için elviye-i mezkûrûnda vâki' kuzât ve nüvvâb efendilere ve voyvodalara ve mütesellim ve kethüdâ yeriler ve yeniçeri serdârlarına ve iskele eminlerine ve sâir zâbitâna hitâben ber-mu'tâd-ı kadîm bir kıt'a fermân-ı celîlü's-şân inâyet ve ihsânıyla mahrûse-i merkûme muhâfazasiçün kifâyet mikdârı neferât tahrîrine izin ve ruhsatları erzân buyurulmak niyâziyla arzuhâle cesâret kılındı. Muhât-ı ilm-i âlîleri buyruldukda emr u fermân devletlü, inâyetlü, merhametlü efendim sultânım hazretlerininidir.

Bende

el- Hac Muhammed

Vekîl-i Cezayir Hâlâ

Mukaddem verilen fermân der-kenâr ola

İzmir kadısına ve Sığla ve Saruhan ve Menteşe Sancaklarında vâki' kuzât ve nüvvâba ve İzmir hassı voyvodasına ve zikrolunan elviyede vâki' voyvodalar ve kethüdâ yerleri ve yeniçeri serdârları ve iskele eminleri ve sâir zâbitân zîde-kadrühüma hüküm ki; Cezayir-i Garb ocağı vekîli el-Hâc Mehmed zîde-kadrühü gelip Cezayir-i Garb ocağı Devlet-i Aliyyemin muzâfâtından ve mensûbât-ı kadîmesinden ve mes'ûllerine müsâ'ade-i mesbûkun bi'l-misl olup ve mahrûse-i Cezayir muhâfazasiçün bir mikdâr askerinin iktizâsı olduğu Cezayir-i Garb Beylerbeyisi tarafından mukaddemâ vârid olan mektubunda tahrîr olunmaktan nâşî kimesneye cevrolunmaksızın bahşîş ve mevâcibleri kânûn ve kâ'ide üzere ocakları tarafından verilmek üzere rızâları ile rağbet eden kimesnelere neferât tahrîr eylemelerine kimesne tarafından mûmâna'at ve müdâhale olunmamasıçün (11)68 senesinde verilen emr-i âlî mücebince amel olunmak için İzmir kadısına ve Suğla ve Saruhan ve Menteşe Sancaklarında vâki' kuzât ve nüvvâb ve sâir zâbitâna hitâben (1)171 senesi evâsıt-ı Zi'l-ka'desi'nde sâdir olan emr-i âlî zâyî' olduğun inhâ ve ocağı mezbûr ricâlinin killeli olmakdan nâşî

mukaddemâ sâdır olan emr-i şerîfi m mûcebince ocağ-ı mezbûr tarafından neferât tahrîrine izn ü ruhsatı şâmil mücedded emr-i şerîfi m sudûrunu istid'â ve Dîvân-ı Hümâyûnumda mahfûz ahkâm kuyûdâtına mürâca'at olundukda vech-i meşrûh üzere târih-i mezkûrda emr-i şerîfi m verildiği mestûr ve mukayyed bulunmağın vech-i meşrûh üzere bahşîş ve mevâcibleri kânûn ve kâ'ide-i ocak üzere kendi tarafı arından verilmek şartıyla mûmâna'at olunmamak fermânım olmağın siz ki mevlâna ve sâir mûmâ-ileyhimsiz ber-minvâl-i muharrer mukaddemâ sâdır olan emr-i şerîfi m mûcebince kimesneye cevri ve ta'addî olunmaksızın bahşîş ve mevâcibleri kânûn ve kâ'ide-i ocak üzere ocakları tarafından verilmek şartıyla taht-ı kazânızdan rızâlarıyla rağbet eden kimesnelerden neferât tahrîr eylemelerine tarafınızdan ve taraf-ı âhârdan mûmâna'at olunmayıp lâkin tahrîr olunan neferâtın fukarâ ve zu'afâ ve re'âyâ ve berâyâyâ zulm ü ta'addî eylemelerine bir dürlü ruhsat ve cevâz göstermekden begâyet tehâşî ve mücânebet eylemeniz bâbında fermân-ı âlîşân yazılmışdır. Fermân devletlü sultânım hazretlerininindir.

Fî Evâhir-i Cemâziye'l-evvel sene 1182 / [12 Ekim 1768]

Cezâyir-i Garb ve Tunus ve Trablusgarb ocakları sefâyininden Bahr-ı Sefîd'de bulunan gemilerin kapudanlarına hüküm ki;

Rusya Devleti'nin hâlâ Der-aliyyem'de mukîm maslahatgüzârı Peterson hutimet avâkıbuhû bi'l-hayrın bu def'a der-bâr-ı atûfet- karârıma takdîm eylediği bir kıt'a memhûr arz-ı hâlînde Afrikaları ile yanî Trablusgarb ve Tunus ve Cezâyir-i garb ocaklarıyla Rusya Devleti akd-i şerâit-i ticârete rağbet etdikleri halde Devlet-i Aliyyemiz ta'ahhüd eder ki Devlet-i Rusya'nın bu güne rağbeti pezîra-yı husûlüne kendi itibâr ve ruhsatı bezl ve şâmil ide. Uhûdât-ı mersûme hıfz u hırâset olunmak emrinde dahî mârrü'z zikr ocakların hakkında Devlet-i Aliyyem'in zâmin ola diyu ahidnâme-i hümayûnumda münderic ve meşrût olup ancak bu âna değin husûs-ı mezbûr nizâm-pezîr olmayup ve bu esnâda Rusya kapudanlarından İvan Veled-i Vakof (?) nâm kapudan râkib olduğu Dan Nikola ismiyle müsemmâ bir kıt'a sefinesi derûnunda mevcûd yirmibeş nefer mellâhlarıyla Âsitâne-i Aliyyem'den İskenderiye'ye ve bahr-ı Sefîd'de vâki ba'zı mahallere li-ecli't-ticâre iyâb u zihâb murâd eylediğini siz ki mârû'z-zikr ocakların kapudanları mûmâ-ileyhimsiz kapudanı mersûm sefinesiyle rûy-ı deryâda size tesadüf eyledikde gerek sefîne-i merkûma ve gerek derûnunda mevcûd emvâl ve âdemlerini ahz veyâhûd eşyâ ve akçe mütâlebesiyle tarâfınızdan rencîde ve remîde olunmayup ibrâz-ı mu'âmele-i dostâne olunmak bâbında emr-i şerîfim sudûrunu istid'â' eylediği ecilden ahidnâme-i humâyûn şurûtuna mugâyir hareketden mücânebet ve levâzım dostâne izhârına dikkat eylemeniz fermânım olmağın imdi Devlet-i aliyyem'le Rusya Devleti beyninde mün'akid olan şurût-ı musâlaha ve müsâlemede husûs-ı merkûm ber-vech-i muharrer meşrût kılınmakdan nâşî mugâyir-i merâsim-i muvâlât tarafınızdan vaz'u hareket vukû'u câiz ve münâsib olmamağla Rusya kapudanı mersum süvâr olduğu bâlâda mezkûr bir kıt'a sefinesiyle Bahr-ı Sefîd'de herkangınıza tesâdüf ve tekâbül ider ise gerek sefinesini ve gerek derûnunda mevcûd emvâl ve âdemlerine ahz veyâhûd eşyâ ve akçe mütâlebesi misillu tarafınızdan münâfi-i şurût-ı müsâleme te'addî ve rencîde vukû'undan mübâ'adet ve muâmele-i dostâne ibrâzına dikkat eylemeniz bâbında. Fî Evâhir-i Receb 1188.

Cezâyir Beylerbeyisine ve Cezâyir ocağının Bahr-ı Sefid'de geşt ü güzâr üzere olan sefâyin kapudanlarına hüküm ki,

Devlet-i Aliyye-i daimü'l-karârımla Rusya Devleti beyninde mün'akid ve üstüvâr olan şürût-ı mu'âhedede Rusya re'âyâlarından biri Cezâyir ve Tunus ve Trablusgarb ocakları korsanına müsâdif olup bunlardan seby ve istirkâk olunur ise ve yâhûd zikrolunan korsanlar Rusya tüccârının seffinesini veyâhûd mâlını alırlar ise Devlet-i Aliyye zikrolunan ocakların üzerinde olan iktidârını i'mâl ile bu vecihle esîr olunmuş Rusya re'âyâlarını tahlîs ve ahz olunmuş seffinelerini ve emvâl ve eşyâlarını istirdâd etmeğe müte'ahhid olur deyu münderic olup şürût-ı mezkûreye nazaran li-ecli't-ticâre rûy-ı deryâda Rusya tüccâr seffinesiyle mürûr ve ubûr iden Rusya kapudanlarına te'addî ve zarar ve ziyân vukû'unu tecvîzden mübâ'adet ve her hâlde himâyet ve sıyânet ve âminen ve sâlimen imrârları husûsuna i'tinâ ve nezâret ve vulât ve zâbitân ve bi'l-cümle ubûdiyyetimle müstes'id olan tavâif-i hüddâma vazîfe-i zimmet iken bu def'a Rusya Kapudanlarından Cansankis (?) nâm kapudan süvâr olduğu Ramorderapadri (?) ismiyle müsemmâ bir kıt'a Rusya tüccâr seffinesine Vedediklüye tâbi' Canina (?) cezâiresinden kuş üzümü tahmîl ve Arhangel (?) tarafına esnâ-yı azîmetinde Cezâyir korsan seffinesi kapudanı tesâdüf eylediği ve mugâyir-i ahidnâme-i humâyûn ahz ve İspayaluya tâbi' Borı Maçon (?) nâm cezâyere gönderdiği ihbâr ve inhâ olunmağla ahz olunan seffine fi'l-hakîka Rusya bandırası müte'allik sahîh Rusya tüccâr seffinesi ise girift ve müsâdere olunması şürût-ı ahde münâfi ve beher-hâl reddi muktezî olmağla siz ki mîr-i mîrân ve kapudanan-ı mûmâ-ileyhimsiz seffine-i mezkûre hakîkatde Rusya tüccâr seffinesi olduğu sûretde ba'de't-tahkî bu âna dek sebîli tahliye olunmamış olduğu hâlde âdemleri ve edevât ve hamûlesiyle redd ü teslîme ihtimâm ve dikkat ve savb-ı maksûda azîmetine irâe ve mukaddemce ne illete mebnî ahz olunmuşdur künh ve hakîkati üzere keyfiyet Der-aliyyeme ifâde ve inhâya mübâderet olunmak ve fi-mâba'd dahî sahîh Rusyalu hakkında şerâit-i muhâdeneye münâfi vaz' u hareket vukû'u tecvîz olunmamak fermânım olmağın mahsûsan işbu emr-i şerîfim ısdâr ve ile irsâl olunmuşdur imdi siz ki mîr-i mîrân ve kapudanan-ı mûma-ileyhimsiz dost ve düşmanı fark ve temyîz eylemek ve müsâfât üzere olan düvel-i nasârâ tüccâr sefâyinine rûy-ı deryâda ber-muktezâ-yı şürût-ı uhûd ta'arruz eylememek tevabi'ât-ı Devlet-i Aliyyemden olanlara lâzime-i hâlden olduğu ve Devlet-i Aliyyemle Rusya Devleti beyninde karâr-gîr olan şerâit-i hüsn ü muvâlât ve safvete münâfi hâlet ve hareket vukû'una bir vecihle rıza-yı humâyûnum olmadığı ve Cezâyir korsan sefâyini kapudanı tarafından ahz olduğu inha olunan seffine fi-nefsi'l-emr Rusya bandırası ta'lîk olunmuş sahîh Rusya tüccâr seffinesi olduğu takdirde ahz ve tevkîfi iktizâ eylemediği ve lede't-tahkîk şimdiye

dek âdemleri ve edevât ve hamûlesiyle sebîli tahliye olunmamış olduğu hinde beher hâl reddi şürût-ı mu'âhede muktezâsından idüğü ma'lûmunuz oldukda ber-minvâl-i muharrer amel ve hareket ve bu bâbda kemâl ihtimâm ve dikkat ve makaddemâ ahz olunmasının sebebi nedir etrâfiyla alâ-vecihi's-sıhha Der-aliyyeme i'lâm ve inhâya müsâra'at ve bundan başka âhar sahîh Rusya seffinesi ahz olunmuş ise kezâlik âdemleri ve hamûlesiyle istirdâd ve fi-mâba'd dahî sahîh Rusya kapudanlarının rûy-ı deryâda iyâb u zihâblarında ber-mûceb-i ahidnâme-i humâyûn himâyet ve sıyânet ve muhâlif-i silm ve safvet hâlet vukû' bulduğun inhâya vesîle olur keyfiyât hudûsuna irâe-i ruhsatdan mücânebet eyleminiz bâbında. Fî Evâsıt-ı Şevvâl 1200.

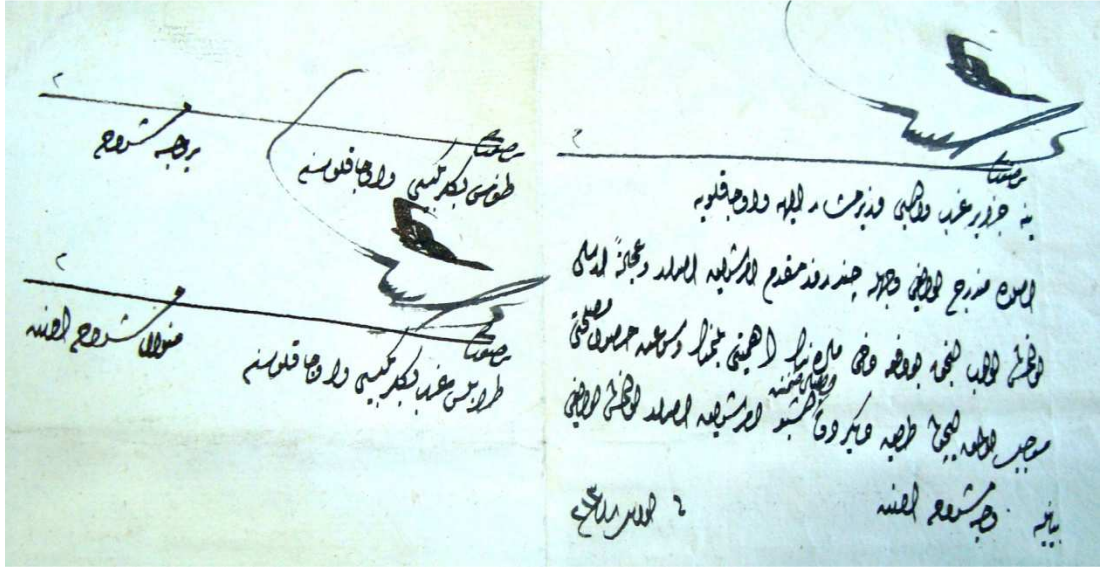
Cezâyir Beylerbeyisine ve Cezâyir ocağının Bahr-ı Sefid'de geşt ü güzâr üzere olan sefâyin kapudanlarına hüküm ki;

Devlet-i Aliyye-i daimü'l-karârımla Rusya Devleti beyninde mün'akid-i üstüvâr olan mu'âhede şürûtunda Rusya re'âyâlarından biri Cezâyir ve Tunus ve Trablusgarb ocakları korsanına müsâdif olup bunlardan seby ve istirkâk olunur ise veyâhûd zikrolunan korsanlar Rusya tüccârının seffinesini ve yâhûd mâlını alırlar ise Devlet-i Aliyye zikr olunan ocakların üzerinde olan iktidârını i'mâl ile bu vechile esîr olunmuş Rusya re'âyâlarını tahlîs ve ahz olunmuş seffinelerini ve emvâl ve eşyâlarını istirdâd etmeğe müte'ahhid olur deyu münderic olmakdan nâşî şürût-ı mu'âhede nazaran li-ecli't-ticâre rûy-ı deryâda Rusya tüccâr seffinesiyle mürûr ve ubur eden Rusya kapudanlarına te'addî gûne hareket ve zarar ve ziyân misillü hâlet vukû'una irâe-i ruhsatdan mübâ'adet ve her hâlde himâyet ve sıyânet mashûben bi'l-emn imrârları husûsuna i'tinâ ve nezâret cümleye ve ale'l-husûs size vâcibe-i zimmet iken Rusya Devletinin Der-aliyyemde mukîm orta elçisi Kavalyerde Polikon (?) hutimet avâkıbuhû bi'l-hayrın bundan akdem südde-i sa'âdetime takdîm eylediği takrîr kağıtında Rusya kapudanlarından Cansankis (?) nâm kapudan süvâr olduğu Ramarderapatri (?) ismiyle müsemmâ bir kıt'a Rusya tüccâr seffinesine Venedüklüye tâbî' Canina (?) Cezîresinden kuş üzümü tahmîl ve Arhangel tarafına esnâ-yı azîmetinde Cezâyir korsan seffinesi kapudanı tesâdüf edüp mugâyir-i ahidnâme-i humâyûn ahz ve İspanyaluya tâbî' Borlo Maçon cezîresine gönderdiği ihbâr olduğu tahrîr ve inhâ olduğuna binâen ahz olunan seffine hakîkatde Rusya tüccâr seffinesi olduğu sûretde ve ba'de't-tahkîk sebîli tahliye olunmamış olduğu halde âdemleri ve edevât ve hamûlesiyle redd ü teslîme dikkat ve savb-ı maksûda azîmetine irâe-i ruhsat ve mukaddemce ne illete mebnî ahz olunmuşdur künh ve hakîkati üzere keyfiyeti Der-Aliyyeme ifâde ve inhâya mübâderet ve bundan başka âhar Rusya Sefinesi ahz olunmuş ise kezâlik istirdâd ve fî-mâba'd sahîh Rusya kapudanlarının rûy-ı deryâda iyâb-ı zihâblarında ber-mûceb-i ahid-nâme-i humâyûn himâyet ve sıyânet ve münâfi-i şürût-ı muhâdene vaz' u hareketden mücânebet eylemeniz için mukaddemce emr-i şerîfim sâdır olmuş idi bu def'a inhâ-i mezkûreyi müeyyid elçi-i mûmâ-ileyh tarafından takdîm olunan ma'rûzâtında seffine-i me'hûze Ramonderapatri ismiyle müsemmâ olup ve Rusya re'âyâsından Arhangelsükkânından Mihail Dudan (?) nâm Rusyalu'nun mâlî olduğu ve kapudanın ismi (?) ve hamûlesi hâm sirke ve mukattarât ve sâir girân bahâ eşyâdan ibâret idüğü ve Salina (?) nâm mahalden Arhangel tarafına hîn-i azîmetinde ahz olduğu ve Bahr-ı muhît cânibinden gelmiş olmağla kapudan yedinde ber-mu'tâd izn-i seffine emri olmadığı ve kapudan-ı mersûmu seffine ve tâifesiyle Cezayir'e îsâl ve zindana vaz' eyledikten sonra Niderlanda

konsolosunun iltimâsıyla kapudan-ı mersûm bir iki nefer mellâhıyla zindandan ihrâc ve ma'dâsı olan mahbesde kaldığı ve emniyet ve ta'ayyüşleri envâ'-ı cevr ve mihnete munkalib olduğu sahîhen inhâ olunduğu derc ve iş'âr ve ber-muktezâ-yi şürût-ı mu'âhede amel ve hareket olunmak bâbında emr-i şerîfim sudûru istid'â olunmağla siz ki mîr-i mîrân ve kapudanân-ı mûmâ-ileyhimsiz mukaddemce sâdır olan emr-i şerîf-i itâ'at-redîfim mantûku üzere amel ve hareket ve infâz ve icrâsına sarf u vus' ve kudret edeceğiniz her ne kadar meczûm ise te'hîri tecvîz olunmayup kat'-ı rişte-i iddi'â olunması ve ol vechile şürût-ı mu'âhedenin halelden vikâyesi matlûb-ı pâdişâhânem olmağla hâlâ Kapudan-ı Deryâ vezîrim Gazi Hasan Paşa iclâlehû tarafından ta'yîn olunan mübâşir ma'rifetiyle mukaddemâ sâdır olan emr-i şerîfim mücebince amel ve hareket birle tamâmen istirdâd olunmak fermânım olmağın te'kîdi hâvî işbu emr-i şerîfim isdâr ve ile irsâl olunmuşdur imdi siz ki mîr-i mîrân ve kapudanân-ı mûmâ-ileyhimsiz Devlet-i Aliyyemle dost-ı mu'âhid olan Rusya Devleti re'âyâsının ednâ mertebe zarar ve ziyân vukû'undan ve ser-i mû tekdîrlerini mûcib vaz' ve hareket sünûhunda himâyet ve sıyânetleriyle bâlâda muharrer şürût-ı mu'âhedenin kâmilen icrâsına dikkat lâzimededen olduğu ve şürût-ı muhâdeneye münâfî bir gûne hâlet ve hareket vukû'una bir vecihle rizâ-yı şehriyârım olmadığı ve bu mâddenin te'hîri hakkınızda infi'âl-i tab'-ı safvet-i teba'-ı şâhânemi mûcib idüğü ma'lûmunuz oldukda ber-minvâl-i muharrer mukaddemâ sâdır olan emr-i âlişânımı gereği gibi mütâla'a birle mûcib ve muktezâsı üzere amel ve hareket ve mübâşir-i mûmâ-ileh ma'rifetiyle ahz olunan Rusya Sefinesini bilâ-te'hîr kapudan ve tamâmen mellâh ve bi'l-cümle edevât ve min gayr-i noksân hamûlesiyle istirdâd ve keyfiyeti serî'an sıhhati üzere inhâya mübâderet ve bundan böyle dahî muhâlif-i silm ve safvet hâlet vukû' bulmaması emrine kemâl i'tinâ ve dikkat ve dâimâ Rusya tüccâr kapudanlarının rûy-ı deryâda himâyet ve sıyânetleri husûsuna sarf-ı vus' ve kudret eylemeniz bâbında. Fî Evâhır-ı Şevvâl 1200.

Ek 6: Fransızların Mısır'a taarruz ettiklerine ve Cezayir'e de saldırması muhtemel olduğundan Fransız gemilerine taarruz edilmesi hakkında Cezayir-i Garb Valisi Hasan Paşa'ya hüküm. (C.HR. 748)

Handwritten Ottoman Turkish text on two pages of aged paper. The text is written in a cursive script (Rika script). At the top of the right page, there is a red stamp or seal. The text discusses military and administrative matters, likely related to the defense of Algeria against French incursions. The document is dated and numbered, as indicated by the caption (C.HR. 748). The paper shows signs of age, including some staining and wear.

Buyruldu

Cezayir-i Garb Vâlîsi Vezîr Hasan Paşa iclâlehûya Cezayir-i Garb Ocaklıları zîde mecdühuma hüküm,

Devlet-i Aliyyemle Françeli beyninde olan musâlahanın feshine dâir cumhûr tarafından bir gûne haber vârid olmamışiken bu esnâda Françe sergerdelerinden Bonaparte nâm general külliyetli donanma sefineleriyle Akdeniz'e çıkub işbu sene-i mübâreke Muharremü'l harâmının on yedinci günü İskenderiye-i Mısır tarafına azîmet ve İskenderiye'ye ve Reşid taraflarına bağteten duhûl ve harben ve darben zabtetmiş olduğu tahakkuk edip bu sûretde Memâlik-i Mahrûsamın cümlesinde merâsim-i teyakkuz ve intibâha ri'âyet farz-ı ayn mertebesinde olduğundan Anadolu ve Rumeli sahillerine ve Akdeniz cezirelerinin mecmû'una derhâl evâmir-i ekîde-i şâhânem neşriyle her tarafda müteyakkız ve mütebassır bulunmaları ve tâife-i mesfûrenin ma'âzallahü te'âlâ sâir bir mahalle hüçûm ve iktihâm misillü hareketleri vâki' olur ise gayret-i İslâmiyye muktezâsınca muhâfaza-i mülk ve millet için mütevekkilen alallahi'l-mu'în müdâfa'alarına dâmen der-miyân-ı gayret olunmak husûsları etraflı tenbîh ve te'kîd ve boğaz hisârları ve sâir lâzım gelen mahallere ve ale'l-husûs Mısır'a hüçûm eden Fransızların bi'l-muhârebe def' ü ref'lerine ikdâm eylemek üzere Mısır vâlîsi ve ümerâsına hatt-ı hümayûnumla mu'anven evâmir-i ekîde irsâl ve Sayda Valisi Vezîrim Cezzar el- Hac Ahmed Paşa iclâlehü dahi ser'asker-i zafer-rehbera tahsîs ve külliyetli asâkir ile erbâb-ı iktidârdan sâir vüzerâ ve müte'ayyinân me'mûr ve ta'yîn kılınmış olduğundan mâ'adâ ve bahren dahi külliyetli donanma tertîb ve techîzine gece ve gündüz ikdâm ve ihtimâm-ı

pâdişâhânem der-kâr olmağla tâife-i mesfûrenin bilâ-mûceb ve bi-gayr-i hakkın Mısır İskenderiyesi tarafından ale'l-gafl e hüçûm ile ümmet-i Muhammed'e vâkî' olan gadr-i ihânetlerinin karîben gayret-i ümmet zuhûruyla mücâzâtını müşâhede eylemeleri ve inşâallâhu te'âlâ mazhar-ı kahr u dilâverleri olarak bergeşte ve perîşân olmaları eltâf-ı hafiyeye-i ilâhiyyeden mes'ûl ve me'mûldür. Kaldı ki Cezayir-i Garb Ocakları dilâverleri öteden beri guzât-ı müttehidîn ve kümât-ı murabîtinden olup Devlet-i Aliyyemin dostuna dost ve düşmanına düşman olageldikleri zâhir ve zikrolunan ocaklar haklarında lâzım gelen i'ânetin icrâsından himmet ve ikdâm-ı şâhânem makrûn ve bî-dirîğ tutulmakda idüğü bedîhî ve bâhir olmakdan nâşi siz ki Cezayir-i Garb vâlisi vezîr-i müşâr ve bi'l-cümle ocaklı-yı mûmâ-ileyhimsiz tâife-i mesfûrenin İskenderiye tarafında neşr eyledikleri ekâzîb ve erâcîf misillü Garb Ocakları taraflarında dahi agrâz-ı fâsîdelerini suhûletle icrâ dâ'iyesiyle muhterî'leri olan hîle ve hud'alarına nazaran sizleri taglît ve iğfâl kılmak irâdesinde olacakları ihtimâlden ba'îd olmamağla tâife-i mesfûrenin mekr ve desîselerinden bir an gaflet ve sözlerine i'timâd bir vechile câiz olmadığını ve ellerinden gelir ise mecmû' Memâlik-i İslâmiyye'yi ifsâd ve ümmet-i Muhammed'i ifrâda azm ü cezm etmiş bir kavm-i mağrûr olduklarını ve hatta İskenderiye'ye bağıteten hüçûmlarında Cezayir Ocaklarını dahi lisâna getirdiklerini bilerek ve âna göre mecmû' makdûrunuzu sarfederek bir taraftan sagîr ve kebîr külliyetli sefâyin tertîb ve erbâb-ı harb ü darbı teksîr ve mecmû' edevât-ı harbiye ve mühimmâtınızı tekmîle bi'l-ittifâk bezl-i vüs' ve miknet ve bir cânibden dahi tâife-i mesfûrenin Tolon (Toulon) Tersanesi'nden cânib-i Mısır'a vürûdlarında mevâcibü'l-imdâd tevârüd etmekde olan sefînelerinin amed şodları inkıtâ'ı ve câ-becâ İskenderiye taraflarında olan donanmalarından Toulon'a ve ondan berilere gelip-gitmesi meczûm olan mektûb gemilerinin ahzı zımnında Cezayir-i Garb ocağı'nın el-ân mevcûd olan korsan sefînelerini bilâ-tevakkuf ta'yîn ederek tâife-i mesfûrenin kesr-i kuvvetlerini mûcib ve Mısır-ı Kahire ve ol havâlîlerde mukâtele-i müşrikîn ile meşgûl olan ümmet-i Muhammed'in selâmetlerini müstevcib olur mesâ'î-i meşkûre ibrâzına ve cihet-i câmi'a-i İslâmiyye muktezâsınca muhâfaza-i nâmus-ı dîn-i mübîne dâmen-i der-miyân-ı gayret ve bundan sonra bi-mennihi te'âlâ Donanma-yı Hümâyûnumun tamamen techîz ve Bahr-i Sefîd'e ihrâclarında Cezayir-i Garb ocağı sefînelerinin dahi sūfün-i Donanma-yı Hümâyûnuma iltihakları mahsûs emr-i şerîfi mîle ifâde ve iş'âr olunacağı muhakkak olmağla bu bâbda ba'dehû ne vechile emr-i şerîfi mîle sâdır ve vârid olur ise muktezâsı üzere amel ve harekete ve sizden me'mûl ve muntazar-ı şâhânem olan salâbet-i dîniyye ve hamiyet ve gayret-i İslâmiyye'yi izhâr ile hakkınızda der-kâr olan hüsn-i zan ve i'timâd-ı dâverânemi tasdîk ve te'yîde sarf-ı mâ-hasâl-i liyâkat eylemeniz fermânım olmağın mahsûsan işbu emr-i âlîşânım ısdâr ve alâ-

cenâhi't-ta'cîl () ile irsâl olunmuşdur. İmdi bu husûs Tunus ve Trablusgarb Ocaklarına dahi başka başka evâmir-i şerîfemle tenbih ve te'kîd olunduğu ma'lûmunuz oldukda ber-minvâl-i muharrer harekete mezîd-i dikkat ve ikdâm ve ser-i mû tehâvün ve tekâsül vukû'undan be-gâyet tehâşî ve ittikâ'-i tâm ve tâife-i mesfûrenin mektûb gemileri ahzı ve Tolon (Toulon) Tersanesi'nden ve sâir mahallerden İskenderiye ve havâlîlerine gelmesi melhûz olan imdâdlarının kat'ı zımında kaç kıt'a korsan sefînesi tertîb ve ihrâc olunacağını icâleten Deraliyyeme tahrîr ve ifhâm eylemeniz bâbında.

Temessük dâde

Fî Evâhir-i Safer sene (1)213 / [12 Ağustos 1798]

Bir sûreti Tunus beylerbeyisi ve ocaklısına kezâlik

Bir sûreti Trablusgarb beylerbeyisi ve ocaklısına kezâlik

Takrîri derciyle der-kenârları mücebince başka başka verile buyruldu
22 Şevvâl sene [1]216

Vekâleti muhavvel-i uhde-i bendegî olan Cezayir dârü'l-mücâhidîn ocağına İzmir ve havâlîsinde vâki' Suğla ve Saruhan Sancaklarından sâbıkı misillü neferât tahrîr ve tesyîri husûsuna müsâ'ade-i aliyye erzânî buyurulması mukaddemâ istid'â olunmaktan nâşî ol bâbda iktizâ eden fermân-ı celîlü's-şânı şeref-yâfte-i sudûr olmuşidi. Ancak tahrîri fermân buyrulan neferât tamamen tahrîr ve tekml olunamadığından ocağ-ı mansûra îsâl için iki yüz nefer yoldaşın livâeyn-i mezkûreynden tahrîrini bu def'a istid'â etmeleriyle öteden beri olageldiği vechile kendi hüsn-i rızâ ve ihtiyârlarıyla neferât-ı mezkûre tahrîr ve ocağ-ı mezkûra tavsîl ve tesyîri husûsuna müsâ'ade-i seniyyeleri masrûf buyurulup ol bâbda İzmir ve livâeyn-i mezkûreynin sâir hükâm ve zâbitânına hitâben fermân-ı âlîleri îsdâr buyurulmak bâbında emr u fermân devletlü, inâyetlü sultânım hazretlerindedir.

Verilen fermân kaydı

İzmir mollasına ve Sığla ve Saruhan sancaklarında vâki' kazâların kuzât ve nüvvâbına ve İzmir hassı voyvodası zîde mecdühûya ve zikrolunan livâ beyninde vâki' voyvodalar ve kethüdâları ve yeniçeri serdârları ve iskele eminleri ve sâir zâbitân zîde kadrühüma hüküm,

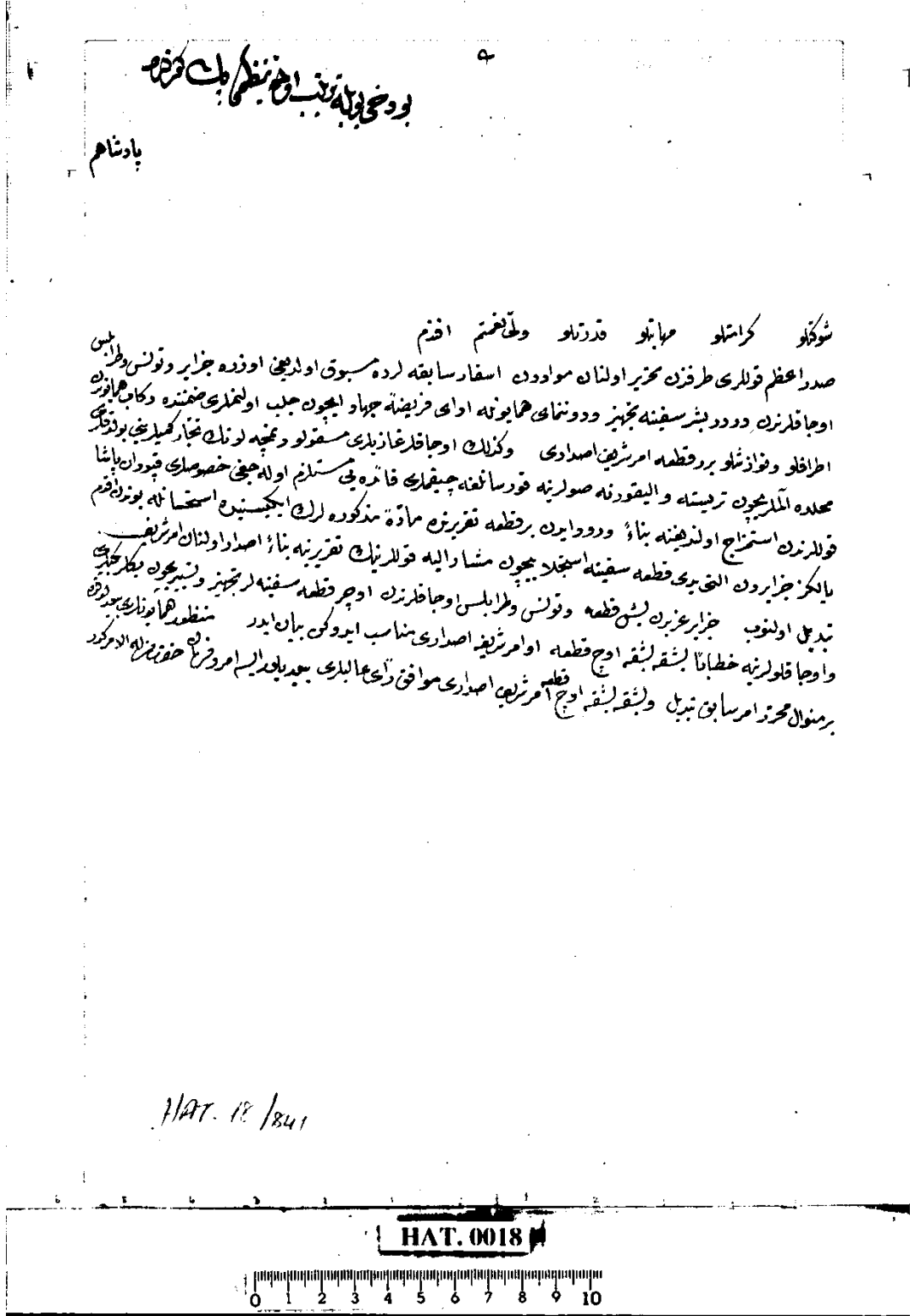
Öteden beri Garb Ocaklarından tahrîr-i neferâta dâir istid'âlarına şân ü şükûh-ı Saltanat-ı Seniyyem üzere müsâ'ade-i aliyyem der-kâr olduğuna binâen siz ki mevlâna ve sâir mûmâ-ileyhimsiz taht-ı hükûmet ve kazânızda vâki' mahallerden öteden beri cârî olageldiği vech üzere Cezayir-i Garb ocağı'na neferât tahrîrine mûmâna'at olunmayıp mu'âvenet ve müzâheret olunmak bâbında emr-i âlîşânım sudûrunu bu def'a ocağ-ı mezbûr tarafından hedâya ile vürûd eden yalı vekilharıcı Yusuf Hâce zîde mecdühû istid'â eylediğini hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûnumdan hâlâ süvarî mukâbecisi olup Kapudân-ı Deryâ Vezîrim Hüseyin Paşa iclâlehünün kapıkethüdâsı ve ocağ-ı mezbûr vekîli Selim Sabit dâme mecdühû bâ-takrîr inhâ ve Dîvân-ı Hümâyûnumda mahfûz ahkâm kuyudâtı tetebbu' olundukda Cezayir ocağı için sabıklarda olageldiği üzere talep ve rızâlarıyla mahâll-i merkûmeden asâkir tahrîrine mûmâna'at olunmamak için mukaddemâ evâmîr-i aliyyem i'tâ olunduğu mestûr ve mukayyed bulunmağın şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnum mücebince sâbıkı üzere Cezayir ocağı için neferât tahrîr olunmak fermânım olmağın ruhsatı hâvî işbu emr-i şerîfi m îsdâr ve irsâl olunmuşdur. İmdi bâlâda beyân olunduğu üzere

ocağ-ı mezbûre için neferat tahrîrine müsâ'ade-i aliyyem erzânî kılındığı ve bu takrîb ve vesîle-i âhar ile hükûmetiniz dâhilinde kimesneye ser-i mû ta'addî ve tecâvüz vukû'una rızâ-yı dâverânem olmadığını siz ki mevlâna ve sâir mûmâ-ileyhimsiz ma'lûmunuz oldukda ber-vech-i meşrûh taht-ı kazânızda sâkin olânlardan kânûn ve kâ'ide-i mer'iyeye üzere kimesneye cebrolunmayarak rızâlarıyla rağbet eden kimesnelerden neferât tahrîrine mûmâna'at olunmayıp itmâm-ı maslahatlarına sa'y u gayret ve neferât-ı merkûmeden mugayir-i rızâ fukarâ ve zu'afâ ve re'âyâ ve berâyâyâ itâle-i lisân ta'arruz vukû'a gelmemesi emrine nezâret ve ser-i mû iğmâz ve rehâvetden hazer ve mücânebet eylemeniz bâbında. Fî Evâsıt-ı Zilk'ade sene [1]215 târihinde rikâb-ı müstetâbda Dîvân-ı Hümâyûn tarafına emr-i âlî verildiği mukayyedir. Fermân devletlü sultânımındır.

Bir sûreti Menteşe Sancağı Mütesellimi Kapıcıbaşı Ömer dâme mecdühûya ve Menteşe Sancağı'nda vâki' kazâların kuzât ve nüvvâbına ve sâire ber-vech-i muharrer emr-i âlî verildiği mukayyedir. Fermân devletlü sultânımındır.

Fî 19 Şevvâl sene [1]216 / [22 Şubat 1802]

Ek 8: Garb ocakları gemilerinin Rusya ve Nemçe gemilerine karşı Trieste ve Alikorna sularında korsanlığa çıkmaları hususunda ocaklara emir. (HAT 841)

Bu dahî böyle tertib oluna, tanzimi pek güzeldir.

Şevketlü, kerametlü, mehâbetlü, kudretlü, veliyy-i ni'metim efendim Padişâhım Sadr-ı a'zam kulları tarafından tahrîr olunan mevâdden esfâr-ı sâbıkalarda mesbûk olduğu üzere Cezayir ve Tunus ve Trablus ocaklarından dörder beşer sefîne techîz ve donanmayı hümâyûnla edâ-yı fariza-i cihâd için celb olunmaları zımında rikâb-ı hümâyûndan etraflu ve nevâzişlü birer kıt'a emr-i şerif isdârı ve kezâlik ocaklar gazileri Moskovlu ve Nemçelünün tüccâr gemilerini buldukları mahalde almalarıçün Trieste ve Alikorna sularına korsanlığa çıkmaları fâide-i müstelzem olacağı husûsları Kapudân Paşa kullarından istinzâc olunduğuna binâen vürûd iden bir kıt'a takrîrinde mâdde-i mezkûrelerin ikisinde istihsânla bundan akdem yalnız Cezayirden altı yedi kıt'a sefîne isticlâliçün müşârun-ileyh kullarının takrîrine binâen isdâr olunan emr-i şerîf tebdîl olunub Cezayir-i Garbdan beş kıt'a ve Tunus ve Trablus ocaklarından üçer kıt'a sefîneler techîz ve tesyîriçün beylerbeyleri ve ocaklılarına hitaben başka başka üç kıt'a evâmir-i şerife isdârı münâsib idüğün beyân ider manzûr-ı hümâyûnları buyuruldukta ber-minvâl muharrer emr-i sâbık tebdîl başka başka üç kıt'a emr-i şerîf isdârı muvâfık-ı re'y-i âlîleri buyurulur ise emr u fermân hazret-i men lehü'l emrindir.

Benim vezirim, münâsib mulâhaza olunmuştır müdafa'â oluna

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, Veliyyini'metim Efendim Padişahım

Dersâdetde mukîm Sicilyateyn maslahatguzarının bu def'a takdîm eylediği bir kıt'a takrirde Devlet-i Alîyye'nin tevassut ve inzimâmına re'siyle Cezaîr-i Garb ocaklarıyla Sicilyateyn beyninde akd u rabt musalaha olunub fi-mâ ba'd zikr olunan ocaklar tarafından Sicilyateyn sefâyinine ve emvâl ve eşyâsına dahl u ta'aruz olunmamak ve ocaklar tarafından hilâf-ı şurût müsâleme sefâyine ve emvâl ahz olunur ise taraf-ı saltanat seniyyeden tazmîn kılınmak ve Sicilyateyn sefayininin ve rû-yı deryâda emnen geşt ü güzarlariçün ısdâr olunacak evamîr-i Alîyye için senevi irdâd-ı cedîd hazinesine bir mikdâr akçe teslim ve ol mikdâr dahî ocaklar tarafına verilmek hususu mezkûr olmakdan nâşî manzûr-ı mülukâneleri buyurulmak için merfû'-ı atabe-i aliyye-yi cihândârieleri kılınırdîrâd-ı cedid-i hümâyunları hazinesine teslim edecekleri meblağ senevî yüzbin kuruş mikdârı olunduğunu imâ ve tasrîh etmişler ise dahî ocaklar tarafından Sicilyateyn sefâyini ahzinde taraf u devlet-i aliyyelerinden tazmîn mahzûru derkâr olduğundan mâ'adâ Cezâyir-i garb ocakları öteden berü gazâ ve cihadıyla me'lûf olduklarına binâen iğtinâm ve kesb-i kuvvet diyarları ganâim-i cihadiyeye menût ve ser u şitâne şecâ'at ve salâbetleri ale'd-devâm harb ve cidâl ile iştigale merbût olub hatta İspanyalu ile zikr olunan ocakların musâlaha akdini mukâddema istid'â eylediklerine hüsn-i müdafa'akaydına düşülmüş iken ba'zı taraflardan dahî iltimâs ve ricâ vuku'na mebnî nihâyet'ül-emr musâlaha ocaklarının rey'ine ihâle suretiyle bir kıt'a emr-i âlî verilmiş ve ol-vesileye binâen İspanyalu zikr olunan ocaklar ile akd ü müsâleme etmişdi. İspanyalu ile muhârebeye mebni ocakların oltarafdand ganâim ahz-i munkatî' olarak bu halet kendülere mûcib-i za'f ve tedennî olmuşken şimdi Cezayirlünün Sicilyalü ile dahî musâlahalarına nizâm verilse bâb-ı cihâdları ve i'lâ-i kelimetüllûhi'l-ulyâ mesubâtını dahî destder olub ocakların emvâl-i ganâyiminden mahrumiyetleri takribiyle bakıyye-i kuvvetleri dahî bi'l-külliyeye zâil ve bayağı tüccâr hükmüne girip Devlet-i Alîyye'lerine mensubiyyetle müntesebleri olan şân-ı şefa'atları âtil olacağı mehâziri hâtıra mütebâdir olmağla sâde-yi tatvil sureti ve hüsn-i müdâfaa ile cevab verilmek muvâfık irâde-i seniyyeleri ise emr u fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, Veliyyini'metim Efendim Padişahım hazretlerininindir.

Manzûrum olmuşdur.

Bu Cezayirlüer dahî mülâhazasız bir takım ademlerdir. Gemileri almışlar bâri âdemlerini katl etmeyeler idi. İşte düşünmek dahî fırsat gidince böyle ider. Allah vere beyinleri buluna idi.

Kapudân Paşa kullarının vârid olan şukkasıdır Cezayirlü ile Amerikalü beyninde hâsıl olan mü'âdâtı tebeyyûn olmağla manzûr-ı maâlî-mevfur şâhâneleri buyurulmak için atebe-i ulyâyı mülûkâneleri kılındığı muhât-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.

Devletlü inâyetlü re'fetlü atûfetlü veliyyü'n-ni'am kesîr'ül-kerem efendim Sultânım hazretleri

Amerika seffnelerinin Cezayir'e olan muâmelesine dâir mesmû'ât-ı çâkerânem bundan mukaddem hâkipây-ı devletlerine ba'de'l-inhâ husûs-ı mezbûrun tahkîkine ihtimâm olunmaktan olduğundan ol havâliden ve ardından taharrî olundukta mukaddemki haber pek sahîh olmayup; ancak Cezayürlü ile Amerikalü beyninde burûdet tekevvün etmiş olduğundan bundan evvel Cezayir korsanları bir kıt'a Amerika teknesini alub Cezayir'e götürdüklerinde Amerikaluları Cezayir'de katl eylemiş olduklarından ol vaktde ol havâlide bulunan dört kıt'a Amerika firkateynleri Cezayir korsanlarından iki seffneyi ahz idüb birini İspanya iskelelerinden Kârtaçeynâ iskelesine ve birini Alikanti (Alicenta) iskelesine ba'de'r-rabt bir kıt'a Amerika firkateyni Cezayir'e varub ademlerini talep eylediklerinde Cezayürlü dahî ademleri yokdur haberini virmekle firkateyne avdet idüb Amerika teknelerinin mukaddem almış olub mezkûr iskelelere rabt eyledikleri iki Cezayir seffnesinin derûnunda olan İslâm neferâtını yine ol taraflarda ... hâlî ve me'kûlât ve meşrûbâta dâir her şeyin âdî bir sagîr ... odasına çıkarub bıraktıkları ve bunları telef idüb ve etmedikleri ma'lûm olmadığı ve hiç müdâhele etmese açıklıktan telef olmaları muhtemel idüğü ve Cezayir korsan gemileri mukaddem korsanlığıla deryalarda bulunmuş olduklarından iki tekneleri Amerika seffneleri yedîne geçmiş ve ... gemileri Cezayir'e gelemeyüp oraya buraya dağılmış oldukları ve hatta bir kıt'a Cezayir korsan seffnesi Mesina'da kal'a altına ilticâ idüb limandan çıkamadıkları ve rüfekâsının ne mahalde olduklarından bir haber alınmadığı ve el-yevm altı kıt'a Amerika firkateynleri ve altı kıt'a dahî Polanga ta'bir olunur Flemenk kurbinde bir kral firkateynleri ki cem'an on iki firkateyne ittihâden Cezayir korsan seffnelerini tahabbüs itdüğü İspanya havâlisinde ve ol sularda geşt ü güzâr itmekte oldukları ve Cezayir'in korsan seffneleri deryâya çıkamadığı haberi kırk gün mukaddem gelmiş olduğu Çamlıca tarafından haber alınmağla husus-ı mezbûr tahrîrden hâlî olmayarak istihbâre ihtimâm olduğuna muhât-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda bu bâbda fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir. Fî 5 Şevvâl Sene 230.